

5C6913

2

MS 2587

(RA 18)

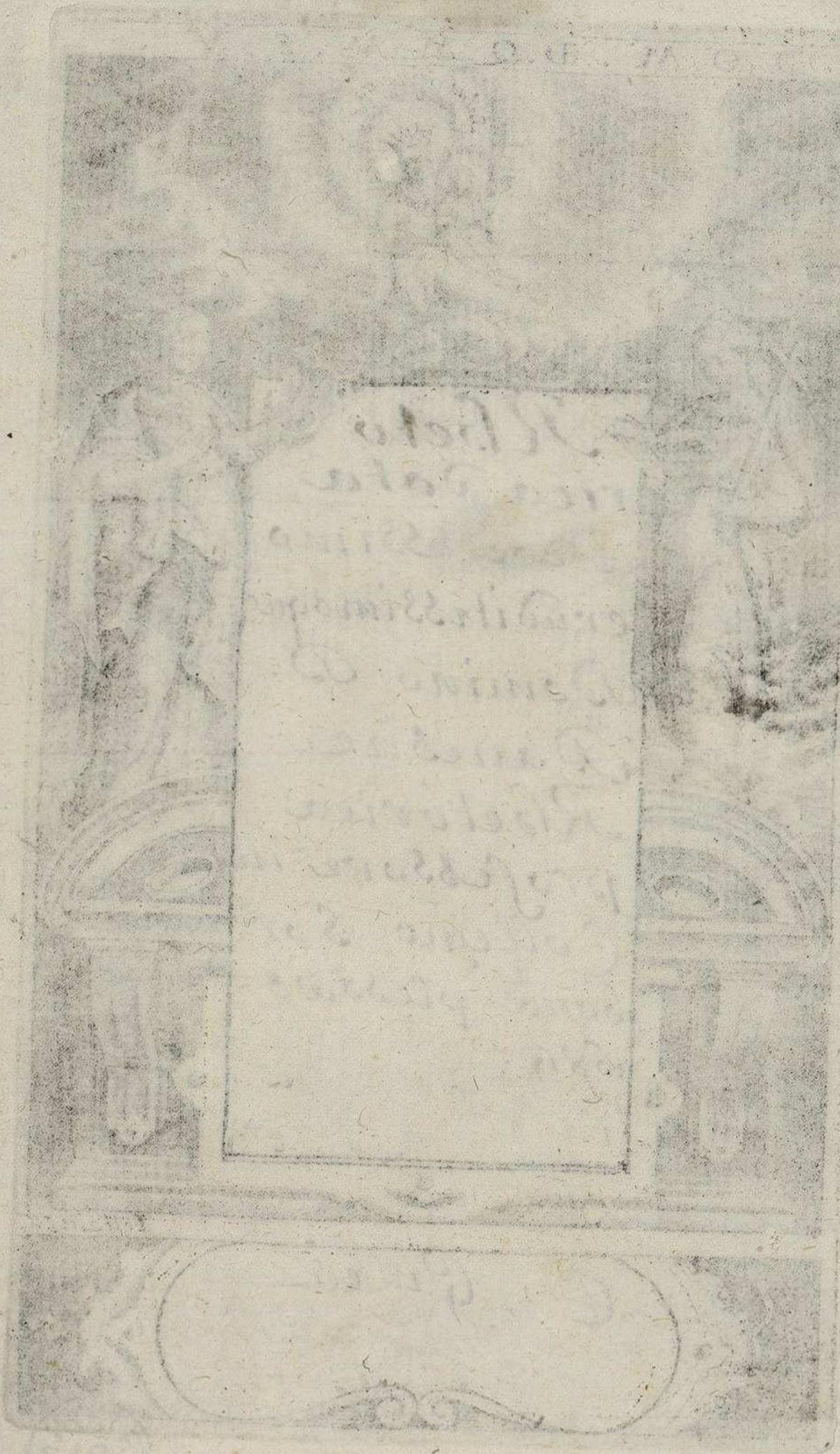
D . O . M . D . Q . M . M . S . V .

Rhetorica data
 a doctissimo
 eruditissimoque
 Domino D.
 Dauedne
 Rhetorica
 professore in
 Collegio Sor
 bona plessaro
 1686.

Jollain ex

ex libro *L. Guyot*

101

L'Éminentissime Cardinal de Richelieu
 mandant par ces présentes à son
 sieur de Lamoignon de faire le
 rapport de l'instance de Jean de
 Lamoignon au Parlement de Paris
 et de lui en rendre compte au
 sieur de Lamoignon qui se trouve
 en la ville de Paris par son
 sieur de Lamoignon principal
 comme il est

80

Cicéron Orateur et Philosophe tres
excellant fut élu preteur et consul. il
géra si bien les affaires publiques quil
fut appelle le sauveur et pere du pays
et second Fondateur de Rome Marc
Anthoine lui fit trancher la teste et
les mains quil fit mettre dans la Tribu-
ne des harangues parcequil auoit escrit
contre luy Jollain excudit.

i
13

ars Rhetorica
ad Institutionem
Rhetoricam.

Praefatio.

Rhetoricam praecip
tionem ratione ut poterimus
facillime tradituri, primo aditu
monitum esse volumus eloquentiam
tyronem, ne quod fere sit, vel mul
tiplici rerum varietate, vel diffi
cultate, qua occurret aliqua, de
terreantur, quominus ad artem
omnium liberalissimam atque op
portunissimam, animum studiosius
adjungant. nam et multitudine
praecipionum contra bene non
obscura brevitate, et laborem oppo
sita dispositione minuemus et quo
niam intelligimus omnia praecip
praecipita, nisi accedat usus fre
quens, parum conferre ad orato

2
rem efficiendum singulicæ præ
ceptionibus quæ ex uno Cice
rone hauriuntur atq; expromuntur
Subjicitur anobis suæ usque atq;
tractio ad unius Ciceronis imita
tionem et ut ab ipsa totius operis
diuisione ordiamur pro triplici
oratoris officio.

Docendi
Mouendi

Delectandi Rhetoricam
totidem in partes distribuimus
quarum prima Rhetorica docens
altera Rhetorica mouens, postre
ma Rhetorica delectans appella
bitur.

Docens inuentionem com
pletetur et dispositionem; nemo
enim quidquam dicere ac docere
possit, nisi quod prius inuenierit
et inuentum ordine disposuerit
cui parti pauca de memoria sub
teximus.

Mouens affectus animi
applicabit, quod qui perspe
ctus habuerit, fleat pro arbi
trio voluntatis.

Delectanda methodum
 eloquendi et pronuntiandi pra
 scribit; atq; ita cum Tullio, Fabio
 caeterisque conueniendum, qui Rbe
 toricam partem assignant. Inuen
 tionem, dispositionem, elocutio
 nem, memoriam et pronunationem.

Prima Pars
 Rhetoricae docentia
 quae est De inuentione.

Caput primum
 De nomine, definitione,
 causis et partibus
 Rhetoricae.

Rhetorica nomen habet
 a graeco ῥηω dico et definitur
 ars bene dicendi.

ars est facultas effectrix
 operis alicujus ex praecipis.

Benedicere est lectissimis
 uerbis et sententiis optimis dicere.

4
Verbum oratoris est ap-
posite dicere ad persuadendum. Fi-
nis oratoriae, idemque rhetoricae
persuadere dictione, persuadere
est injicere firmam opinionem de
aliqua re.

Materia Rhetoricæ sunt
res omnes quatenus in quæstio-
nem cadere possunt.

Quæstio est oratio qua unum
ex his queritur, an sit quid sit,
quatenus sit cur ita sit.

Quæstio quotuplex, infinita
seu thesis, et finita seu hypote-
sis.

Infinita quæstio est qua ge-
neralim et indeterminate qua-
ritur verbi gratia an rhetorica
sit addiscenda; an sit damnan-
dum qui hominem occiderit.

Finita quæstio est qua spe-
cialim ac determinate, hoc est
rem suam circumstantiis personarum
locorum, temporum et cæteris
definiendo ac circumscribendo qua-
ritur, verbi causa an rhetorica
huic homini hoc tempore hoc præ-

5

ceptore sit addiscenda; an sit
damnandus miles qui in via elo
gium occiderit.

Finitarium questionum
seu hypoteseor seu causarum
triplex genera assignatur nempe

Demonstratiuum quod
est presentis temporis et dis
tribuitur in laudationem.

Deliberatiuum quod e fu
turi temporis et habet suasio
nem et dissuasionem.

Judiciale seu iudiciale
quod est praeteriti temporis et
diuiditur in accusationem et
defensionem.

Porro de his questionibus huc
bene et ornate quid discerat.

Primum quae dicat inuenit,
inuentu disponet, disposita elo
quetur: quae fuerit eloquentia post
quam tradiderit memoria pro
nunciabit.

Vnde totius rhetoricae partes
quinque habentur uulgo nimirum.

Inuentio.

Dispositio

Elocutio

Memoria

Et pronuntiatio

His autem quinque Rhetoricis
muneribus exequendis habet orator
adjumenta uaria et quidem

Naturæ quæ præparat et inchoat
animi corporis que bona sufficiens
artia quæ excolit et perficit
præcepta suggerendo

Exercitationis qua roborat et
confirmat, habitum comparando
et quoniam in hoc exerceri primum
debent Rhetoricæ studiosi ut dis-
cant dilatare orationem et suis
numeris concludere atq; exornare;
operæ prælium est pauca prætermit-
tere de periodo, antequam plenos in-
uentionis fontes aperiantur.

Caput Secundum
De Periodo.

7

Periodus est circuitus uerbo-
rum et sententiarum sensum
perfectum efficiens, qualis est haec
Ciceronis in exordio pro a. Laetina
... Si quantum in agro locis que de-
sertis audacia potest, tantum in
foro atq; in iudiciis imprudentia
ualeret: non minud in cauda sede-
ret a. Laetina s. Ebulii imprudentia;
quam in ui. facienda cessit audacia
et haec altera qua orditur oratio
nem de prouinciis consulari bus
... Si quidem uestrum, p. conscripti,
expectat quas si in prouinciis de-
creturud: consideret ipse. Secum
qui mihi homines ex prouinciis
potissimum detrahendi sint, non
dubitabit quid me facere conueniat
cum quid mihi dissensire necesse sit
cogitarit...

Haec postremo quam facilitate
causa proponimus...

Si quantum uirtute bellica ceteris
imperatoribus procelluit alexander:
tantum et eodem temperantia laude
superuissit, non minus uenerandis

8

apud posteros habuisset, quam apud suos habuisse dicitur amoris, imperii, dignitatis,

at circuitur ille duplici partium genere constat in cubris nimirum seu colide, et commatibus et incisid, qua et intercessionem et articuli nominantur.

Membrum est oratio perfecti sensus, at suspensi tamen sic ut nandum tota sententia praecipiat, ut... si quantum virtute bellica ceteris imperatoribus praecellit alexander... ecc perfectam orationem ac Deo suspendam quomodo aliquid expectetur praeterca.

Secunda dicitur cum singula membra aut singula frases inter portionibus distinguuntur, causa veluti oratione imminutae partes, exempli causa... quam apud suos habuisse dicitur amoris, imperii, dignitatis.

Periodus vel est simplex hoc est unius membri; vel composita, hoc est duorum, trium, aut quatuor.

7
membrorum; raro enim aut po-
tius nunquam ad quinque membra
aut plura produci debet. esto
exemplum periodi uno membro cond-
tanti... alexander temperan-
ter uiuendo uenerationem apud
posteror habuisset.

Per conjunctionem, si bi-
membrum efficiet hoc facto... si
temperanter uiuisset alexander
apud posteror uenerationem habuis-
set.

Per aduerbia, tantum, quantum
sibi mutuo respondentia, bimumbrum
efficiet, hoc modo... si quantum
uirtute bellica ceteris imperatori-
bus precelluit alexander tantum
et eodem temperantia laude supera-
uisset uenerationem apud posteror
habuisset.

adde hanc aduerbia, non minus
quam, habebis quadrumbrum, ut in
primo exemplo... si quantum &
unde his facillime periodum ad
plura membra producet, uel in-
pauiora pre arbitrio contrahet, qui

habebit ad maiorem hanc uocabula
 inuicem respondentia, et si, tamen;
 non minus: quam, non modo: sed
 etiam: tum, tum, ut ita: et, et: uel,
 uel: adeo, ut, tam, quam: tantum,
 quantum: tot, quot: & id genus.

Neque tamen periodus non erit
 si minus huiusmodi particulis inci-
 ciatur: dum aliud de sua in membris
 coherencia et suspensio extiterit, ut
 in exemplo Superiori... Siquis ues-
 trum, Iudicet, &.

Modus amplificationis periodi
 repetetur ex locis atq; adjunctorum
 potissimum de quibus in præceptis
 inuentionis.

Quæcumque oratio periodica
 non progreditur ea incisim seu
 per incisa dicitur procedere. hoc est
 uel per distincta uerba ut Cicero
 in Libonem... adules op estis o
 labed... a Superiori exemplo...
 amoris, imperii, dignitatis, ... aut
 per sensus distinctos ut eadem oratione
 Cicero... cum extinguebatur Senatum

uendebat huius ordinis auctoritate
latam, addicebat Tribuno plebis,
consulatum tuum, temp euertebat,
prodebat caput ac salutem meam
in a mercede provinciae.

Ratio numerica elaudendi
periodum assidua latrone Cicronis
comparabilur et obseruatione nume
rorum.

aduerte demum usurpanda pe
riode locum esse, ubi aliquod orna
te grauiterq; dicendum ut in laudo
lionibus, maxime uero in cordi
in reliquis uel dicendi generibus,
uel partibus orationis periodum
aut parca adhibebis aut breuon.

Capitulum Tertium De Inuentione.

Inuentio est argumentum
cogitatio.

argumentum uulgo definiunt
probabile inuentum ad faciendam
fidem. breuius et clarius ratio qua
probamus id quod propositum est.

Argumenta petuntur ex locis
 Locus est sicut argumenti.

¶ OTTO locus et argumentum pro
 miscue sumuntur et utrumque
 nihil est aliud, quam e loco Rheto
 rico sumpta ratio probanda rei vel
 est locus seu argumentum ab effec
 tu est cum e loco ab effectu ratiō
 ducitur probandi aliquid de aliqua
 re per ipsius effectum; ut si uelim
 probare uoluptatem esse sugien
 dam reddam ab effectu uoluptatis
 Rationem sic quia corpus et ani
 mum corrumpit.

¶ Loci uel sunt communes uel spe
 ciales.

COMMUNES loci continent argu
 menta tribus causarum generi
 bus communia.

SPECIALES continent argumenta
 singulorum causarum generibus pro
 pria.

RURSUM loci communes alii
 dicuntur intrinseci quod petuntur a
 qualitate intrinsecis, hoc est in ei
 lide in ipsa re cum ea qua conuenit

9

his: alii extrinseci, quod ab iis ducen-
tur qua extra rem cum ea qua non co-
baerent.

Capitulum quartum De Locis communibus Intrinsecis.

Loci communes intrinseci sex de-
cim numerantur. Puta.

Definitio

Notatio Nominis

Enumeratio partium.

conjugata

geniue

Species

causa

effecta

Similitudo

Dissimilitudo

Contraria

Repugnantia

antedecedentia

adjuncta

4
consequentia
comparatio.

sectio prima De Definitione.

Definitio est oratio explicans
rei naturam, ut homo est ani-
mans rationis compos; unde sic
argumentari licet, non deest ho-
minem caeco impetu, ut bruta,
ferri, quia est animans rationis
compos. Sed haec definitio constans
genere et differentia rei quae defi-
nitur philosophi propria est magis,
quam oratoriae, qui cum studeat
amplificationi definit praeterea.

Per causas de quibus mox, ut
si hominem definiat animat
ex mortali corpore conflatum supre-
mi artificis opus excellens, im-
mortali anima praeditum ad bea-
titudinem natum unde concludas,
quod est singularium causa-
rum definitionibus ut paulo
inferius.

15

Per effecta, ut si hominem appel-
let inventorem artium, cultorem
disciplinarum, institutorem legum,
unde concludat quod inferius ab
effectis.

Per adiuncta ut si hominem vo-
cem animam providum, sagax, ca-
terorum animantium Regem unde con-
cludat plurimum in eo inesse dignitatis.

Porro istae definiendi ratione et
libertate oratoria circumductae po-
tunt descriptiones appellandae sicut
quam definitiones accuratae eujus-
modi est prima hominis illa quam
attulimus animans rationis compos,
verum de his fusius in figuris.

Sectio Secunda.

Locutio a Notatione Nominis.

Notatio nominis est oratio
vim verbi explicanda, ut homo quem
sic dicitur ab humo velunt; quae
vox terrestrem humilem ejus naturam
significat unde sic argumentari licet
non est quod homo superbiat quia
ex humo nomen habet. videtur hoc
loco Cicero libro de oratore ad Brutum,

ut probet debere oratorem elocu-
 tione praesertim excellere... quem
 oratorem intelligit, hoc est excellere
 id oratione, caetera in eo latere in-
 dicat nomen ipsum; Non enim
 inuuntor, aut compositor, aut actor.
 Sed et graece ab eloquendo $\phi\lambda\tau\omega\epsilon$
 a latine eloquendi dicitur est,
 idem philippica 2^a ostendit brutum
 iure abe ornari, hoc est laudari...
 animaduerti diei iam a quibusdam
 a me nimium ornari brutum nempe
 eos qui sunt ornamenta patria orna-
 ri deet. Erasimus in panegyrico ad
 philippum hispaniarum Regem au-
 guratur ipsius futuram ex bellicis
 rebus gloriam ab etymologia no-
 minis... quid quod istud ipsum
 philippi nomen omnino Instur no-
 bis est, qualiter sis in bello futurus,
 et enim uox philippi ab stedio equo-
 rum graecis dicta, proinde sonat
 latius quasi bellatorem dicas ac
 militaris rei diligentem.

Sectio Tertia

Locus ab Enumeratione partium

Enumeratio partium est cum totum per suas partes designamus ut si corpus et animus designaris totum hominem significaris si nobilitatem, senatum, equestrem ordinem, et cetera dixeris totam civitatem dixeris unde locus ille corruptus est quia corpore et animo corruptus, mortem Ciceronis dolet universa civitas, quia senatus dolet, nobilitas dolet & Cicerone oratione in pisonem probat illum esse omnibus odiosum... age senatus odit te quod cum tu numero sexagesimo quarto et eadem oratione ostendit consulatum pisonis probatum esse nemini quia uxerit omnes quibus eum rem habuit... omnes ecce totam memoriam huius consulatus facta, morem, faciem denique ac nomen a republica detestantur legati qui una fuerant alienati ecce partium enumerationem, tribuni militum inimici centuriones, et si qui ex tanto exercitu reliqui milites

existunt, non demissi abs te, sed
 dissipati, te. oderunt tibi pestem exoptant
 te execrantur. uexata exhausta
 libellata uexata lacerata albena
 a qua sequuntur tota reliqua per
 oratione idem in uerben probat
 non habere siculode quo confugiam
 nisi ad senatum... quo confugient
 socii, quem implorabunt? a philippi
 ca septima negat pacem fieri posse
 cum antonio per omnium ordinum
 enumerationem... qua potest esse
 pax & numero uigesimo 4° a i^o.

Sectio quarta

Locua a Coniugatiue.

Coniugata sunt qua ab eodem
 uocabulo originem ducunt, ut homo
 humanus, humanitas, unde non
 est ille in hominum numero recen
 sendus, quia humanitatem non colit
 Cicero pro marcello probat casurum
 inuictum esse, qui uictoria uim de
 uicerit...

Itt san uictoriam uicisse uiderit
 cum ea ipsa qua erat illa a depta,
 uicta remissit, nam cum ipsa

19

victoriae conditione iure omnium
 aucti occidissimum clementia tua
 iudicio conservati sumus. rite igitur
 hoc inuictus unum es, a quo etiam
 ipsius victoriae conditio usque est
 devicta... et philippica 2^a negat
 a se antonium et consulentem tractan-
 dum... non tractabo illum ut
 consulentem, ne ille quidem me ut con-
 sularum dicitur prisonum, probat
 iure se consulis et senatus auxi-
 lium aduocasse ut improbos coere-
 ret... cum esset omnis illa causa
 consularis et senatoria auxilio
 mihi opus fuerat a consulis et
 senatus.

Sectio quinta
 Locum a genere.

Genus est cui subsunt nullae spe-
 cies, ut animalia, cui subsunt ho-
 mo canis, leo & virtutes cui subsunt
 prudentia, iustitia, fortitudo & unde
 homini reserendum est. ad sustentan-
 dam vitam, quia omni animalis
 reserendum est unde iustitia homini

colenda, quia uirtus colenda est
 Cicero pro archia poeta probat ar-
 chia gratiam indulgeri a suis iudi-
 cibus oportere ut poeta nimirum
 quia nomen poetarum omni bue
 rebus etiam in animis uenerationi
 fuit... Sit igitur Iudices sanctorum
 apud uos humanissimos homines
 hoc poeta nomen, quod nulla unquam
 barbaria uolauit, saxa et solitudines
 uoce respondent, bestia saepe immanes
 cantu flectuntur et consistunt uoce
 instituti rebus optimis, non poetarum
 uoce moueamur? idem in oratione
 pro calio probat ignoscendum ipsi
 ut iuueni, quia solent iuuentuti con-
 donari multa... datur, inquit, con-
 cessione omnium bue aliquis ludus
 atali, ipsa natura profundit adolecen-
 tia cupiditate, quae si ita erumpunt
 ut nullius uitam lae factent nul-
 lius domum euertant, faciles et
 tolerabiles haberi solent & unde
 concludit calii iuueniles Impetual
 excusandos esse a numero uigesimo
 octauo pene ad trigessimum.

Sectio Sexta

Locus & Specie.

Specie est pars generi sub
 jata qualis est prudentia quae sub
 virtute continetur. unde virtus
 colenda est, quia prudentia colenda
 est. Cicero actione in Verrem 5^a,
 probat eum omnes res apud om-
 nem Siciliam depraedatum esse
 ... nego in Sicilia tam locuplete,
 tam veteri provincia, tot oppida
 tot familias, tam copiosae vellum
 argentum Vad, ullum corymbium
 aut deliacum fuisse: nego ullam
 gemmam, nego ullam picturam
 & quin quascumque, inspexerit, quod
 placitum sit abstulerit. & idem ca-
 tiliaria 2^a omnem rationem ca-
 tiliaria conjurationis detestatur
 Sic per Specie ostendit. ... cum ille
 homo audacissimae conscientiae con-
 uictus primo relicuisset, pate feci
 caetera, quid ea nocte egisset, ubi fuisset,
 quid in proximo conliluisset, quemadmo-
 dum ei ratio totius belli descripta do-
 mi, cum basitaret, cum cunctaretur
 quaesivit quid dubitaret eo proficisci,
 quo iam pridem peruenerat, cum arma,

cum secure, cum fascibus, cum tubis, cum signa militaria, cum aquilam argenteam cui ille etiam sacrarium scelerum domi suae fuerat si rem esse praemissam &

Sectio Septima

Locus a Causis

Causa est quid quid producit effectum
 et quadruplex est.

Materialis quae est id ex quo aliquid conficitur, ut ex luto homo, unde non est quod homo tanto opere glorietur, quia ex luto constat. Cicero libro primo de natura deorum ostendit siderum dignitatem ex materia... atque hanc mundi diuinitate perspicua tribuenda est sideribus eadem diuinitate qua' ex mobilissima purissimaeque parte aetherae gignuntur neque ulla praetera sunt admixta natura, totaque sunt calida atque perlucida... et aitione 6^a in sterram accendat eum quod futurum esset candelabrum pretiosissimum et huius facti gravitatem ostendit a causa materiali... candelabrum e gemmis numero sexagesimo quarto, fucantur decimos farsalidos regiam

interiorem & leopatra a causa mate-
riali sic laudat.

ipse, locum, templi quod uix corruptione
extruat, ^{atque} instar erat, laqueataque tecta
ferbant

nec summis crustata domum scelisq;
nitebat,

diuicias, crassumq; trabes absconderat
aurum.

marionibus, stabatq; sibi non sequis
achates,

purpureusq; lapis totaq; effusus in aula
calcabatur onix. &

Formalis quae est id est cur unum ab
alio distinguitur ut per animum immor-
talem homo a ceteris animantibus
differt, unde homo non debet res caducas
& perituras querere quia constat ex
animo immortalis. Cicero libro 1o de of-
ficiis concludit uoluptatem homini
esse fugiendam ex dignitate ac prae-
stantia humani ingenii... Si consi-
derare uolumus quae sit in homine
natura excellentia et dignitate intelli-
gentiae quam sit turpis diffluere mol-
litas et delicata uiuere; quam quae ho-
nestam sit parca, continenter, seuer-

Sobrie & idem pro seculo contendit
mortem sibi non timendam fuisse,
ex anima natura et constitutione...
an mihi ipsi, ut quidam putant fuit
mors a quo animo ^{opprobrii} ~~appetenda~~? quid
& numero quadragesimo septimo.

In Tebude inanimis, arte factis
et constantibus materia forma est
quam vulgo figuram appellant, unde
Cicero verrem arguit sacrilegii, quod
simulacrum Dianae abstulerit, atq;
illud a figura describit... haec erat
posita Segesta, Dianae templum in-
telligit, sane excelsa in Badi, in qua
grandibus litteris p. africani nomen
erat incisum: erat admodum amplum
et excelsum signum cum stola, verum
tamen inerat in illa magnitudine
atque atque habitus virginali
Sagittae pendebant ab humero, sinistra
manu retinebat arcam dextra arden-
tem faciem praeferebat hanc cum iste
sacrorum omnium hostis, religionumq;
prædo vidisset. &

Efficiens quæ est id a quo fit aliquid
ut homo adeo factus unde notus est
quod homo se negligat atq; adiciat

quia Dei prepotentis ex opus. Cicero²⁵
 libro de Senectute probat voluptatem esse
 fugiendam, quia causa est efficiens ma-
 lorum plurimorum... sine patria
 prodicione, sine rerum publicarum
 euerfione, sine cum hostibus et an-
 destina consilia nasei dicebat; nul-
 lum denique scelus, nullum mag-
 num factum esse ad quod suscipiendum
 non libido voluptatis impelleret...
 eodem libro Senectutem ostendit immu-
 nem esse ab incommotis permulsi-
 quia causas eorum efficientes non ha-
 beat... caret epulis, extructis mensis
 et frequentibus poculis; caret ergo
 uinolentia, et eruditate, et in summis
 idem oratione in prisonem probat eum
 amentem esse, qui esset ausus supli-
 cationem a senatu postulare, cum pos-
 tulandi causas non haberet contrarias
 ... nam ille quirces atque bellus
 natur ab domini suo non laudi atq;
 gloria, cum equites Romanos in pro-
 uincia, cum publicanis nobis cum
 uoluntate et dignitate conjunctos, mel-
 lor fortunior, mellos fama uita que
 priuasset, cum exisset aliud nihil In

exercitu nisi ut urbes depopularetur
 agros vastaret, castrorum domosque
 audus est (quid ille non audere) a
 senatu per litteras supplicationem
 postulare, o dii immortales &c.
 et actione. 3^a in Verrem probat eum in
 furoribus agi, ex laudis quibus uni
 muer humaner in animantium pra
 cipitari soleat, ... multa in Deos et
 in homines & numero 6° et 7°.

Finalis qua est id cuius gratia fit
 aliquid, ut homo ad celestem beatitudinem
 factus, unde non licet hominem terre
 rida immorari, quia est ad coelum natus.
 Cicero pro R. amerino negat debuisse
 amerinum in Iudicium vocari ab ad
 uersario quia causam vocandi non ha
 buerit... quid uide amplius, quid inte
 querit, quid oppugnare... pro milone
 numero centesimo quadagesimo quarto
 probat et odium insidialorem fuisse,
 et sine quem sibi proposuit insidiando
 ... quoniam igitur pacto probari potest
 insidiar miloni fecisse et odium, satis
 est quidem in illo tam audaci tam ne
 faria bellua docere magnam eius
 magnam spem in milonis morte

27

propositam esse, magna utilitate
 fuisse itaq; illud cassianum cui bono
 fuerit in his personis valeat; Et si
 bono nullo emolumento impelluntur
 in fraudem improbi saepe paruo; atqui
 milone interfecto Lodiu hoc adle
 quebatur, non modo ut jurator esset
 non eo consule, quo sceleris nihil fa
 cere posset, sed etiam ut his consuli
 bus jurator esset, quibus si non ad
 iuvantibus, at conuientibus arte spe
 rasset se posse rempublicam cludere in
 illis suis cogitatis furoribus, cuius
 ali conatur, ut ille rationabatur, ne
 si cupere reprimere possent, cum tan
 tum beneficium ei se debere arbitra ren
 tue, ut si uellent, fortasse uix possent
 frangere hominis sceleratissimi corrob
 ratam iam ueritate audaciam.

Sectio octaua.

Locuta ab effectis

Effecta sunt ea quae oriuntur ex
 causis ut artes, disciplinae, leges ab
 humana industria, et mollitudo ex deli
 ciis; unde in patre habendus est homo
 quia ex eo sunt artes, disciplinae &c.

abstinendum a deliciis quia mol-
 ler homines efficiunt. Cicero libro
 primo de oratore eloquentiam com-
 mendat ab effectibus... nequaerum mibi
 quidquam praestabilius uidetur, quam
 posse dicendo hominum coelestis tenere,
 mentes allicere, uoluntates impellere
 quo uelit, unde autem velit deducere;
 a paulo post... quid enim est tam ad-
 mirabile, quam ex infinita multitu-
 dine hominum existere unum, qui id
 quod a natura est datum, ut soluat,
 ut eum pauca facere possit; aut
 tam incundum cognita atque auditu,
 quam sapientibus sententiis, graui-
 busque uerbis ornata oratio a perpolitae;
 aut tam potens, tanquam magnificum
 quam populari motu, iudicium religio-
 nis, senatus grauitatem, hinc
 oratione conuersi; quid porro tam
 admirabile & numero nono... iam
 uero si effectus ejus iram intelligit,
 damnaque intueri uelide, nulla pestis
 humano generi plura stetit, uidebitur
 uides ac uerena a reorum multas sor

17
29

deur, a urbium cladem, a lotatum
causa gentium a principum sub ci
uili hasta capita uenalia, a subie
tae teetide facere ne intra moenia
coeritos igne, sed ingentia spatia
regionum hostili flamma perlucentia.
a spice nobilissimarum ciuitatum fun
damenta uix notabilia, haec ira disie
cit, aspice solitudines sine habitatione
deserta, haec ira exhaesit, aspice
tot memoriae proditorum duces, mali
exempla fati, alium ira in cubili suo
confecit, alium inter sacra percussit
alium inter leges celebrisq; specta
culum fori lancinavit, alium filii
parricidio dare sanguinem iussit,
alium seruili manu regalem aperire
cervicem, alium in eruentem membra
diuidere: a adhuc singulorum supli
cia narro. quid si tibi libuerit, relie
tia in quos ira uirum exarcat, aspi
cere causas gladiorum conciones et
plebem inmisso milite contruidalam
a in perniciem promiscuam lotos popu
los capillia damnoe passor.

Clodianus in panegyrico de Nescido
 in consulatu laudat iustitiam ab effectis
 fas auidetur qua' eunq: uolat rabiemq:
 tremant ede.
 deposuere fera' latatur terra reuerso
 numine, quod prisca tempora perdidit
 auri
 et paulo post tu prima bouinem syl
 uestribus antrid.
 elidit et fado detergis saecula uictu,
 te propter colimas leges, animosque
 ferarum
 eximius, nihilis quisquis te sensibude
 b ausit
 irruet intrepidude flammis, biberne
 caecabit
 aequora, confertor hostes superabit
 in armid
 ille ut althiopum pluuie solabitur
 astud
 illum transcilbian uernus comita
 bitur aer.

Sectio nona.

Locus a similitudine.

Similitudo est rerum distincta
 rum in aliqua re convenientia, quales
 hominis irati cum leone, sciēte.
 unde homo debet iram fugere, quia

18

per eam furenti leoni simili³¹
efficitur. Cicero pro R. Amerina
Syllam excusat, quod eum gere
ret remp. prospicere omnibus rebus,
atque omnia mala cauere non po
tuerit; a similitudine cum Ioue opt
max. quo etiam conuiente ac
permittente mala plurima eueniunt
hominibus... etenim si Iupiter
opt. max. cuius uultu et arbitrio
coelum terra mariaq; reguntur, saepe
uentis uehementioribus aut immo
deratis tempestalibus, aut nimio
calore, aut intolerabili frigore, homi
nibus nocuit, urbes deleuit, fruges
perdidit, quorum nihil perniciosi causa,
diuino consilio sed ut ipsa, et mag
nitudine rerum factum putamus; at
contra commoda quibus utimur, lu
cemq; qua fruimur, spiritum quem
ducimus, ab eo nobis dari atque im
petari uidemus: quid miramur Lu
cium Syllam eum solueret republi
cam gereret, orbemq; terrarum gere
ret, imperii maiestatem quam armis
acceperat, legibus confirmarat, ali
quam aduertere non potuisse, nisi hoc
mirum est quod uis diuina absequi

32
non possit si id mende humano
adepta non sit. . . idem in oratione pro
murena ostendit sui quasi muneris
esse prae monstrare iis qui ad rem p.
accedunt, quem instituerit cursum
debeant, a similitudine cum nauibus
. . . quod si exortu soluentibus ii qui
iam in portum ex alto uehuntur pra
cipere summo studio solent et tem
pestatum rationem et praedonum et
locorum, quod natura affert, ut eis
facilem uide ne in eadem pericula qui
bude node perfurati sumus ingrediun
tur: quo tandem me animo esse oportet,
prope iam ex magna iactatione
terram uidentem, in hunc cui uideo
maximae reipublicae tempestates
esse subeundae. . . uide et pro Sece
lio numero quadragesimo quarto
pene bude parem argumentationem
a similitudine, item Catilinaria 4^a
numero duodecimo, et pro R. comedo
numero quadragesimo quarto.

Sectio Decima
Locus a dissimilitudine
Dissimilitudo est rerum ali

33

quatenus similitum in aliqua re
discrepantia, qualis est inter mor-
talem hominem et immortalem De-
um, unde non est quod homo immor-
tali Deo se compareret, quia mortalis
est Cicero pro Murena ostendit non
debere Iudicem eodem modo de mu-
rena iudicare, quo Lucius Catilina
iudicaret si esset in illius causa
Iudex; idque probat ex dissimilitu-
dine iudicium a Catilina in rem p-
affectum... Si L. Catilina cum suo
concilio nefariorum hominum quos
secum aduxit, hoc dicitur possit Iudicare,
condemneret L. Murenam, si interfici-
cere posset, occideret, petunt enim ratio-
nes illius, ut orbetur auxilio resp.
ut minuatur contra suum furoribus
imperatorum copia, ut major faul-
tas tribunis plebis detur de pulso
adversarios seditiosis ac discordia
conciatanda. Idem ne igitur celestium
splendissimorum ordinibus honestissimi
atque sapientissimi viri iudicabunt,
quod ille importunissimus gladi-
ator, hostis resp. Iudicaret... Idem

34
pro Rabirio negat Sabinum esse
popularem, qui dissimilia popularibus
uiris usurpet. . . hic se popularem di-
cere audeat & numero decimo quinto.
Vide et pro Sextio numero trigesimo 7°.

Sectio Undecima Locus a Contrariis.

Contraria sunt ea quae simul
conuenire non possunt, qualia sunt
virtus et vitium. unde in hoc homine
vitium non est, quia Virtus est. Cic.
calilinaria 2^a probat exprimi posse
calilinam et Vini. . . instruite nunc,
quirites, contra haec tam praedelarata
calilinae copiae uestra praesidia, uestrisq;
exercitibus et primum gladiatori illi
confecto et Saueio consules imperato-
resq; uestrae opponite. Deinde contra
illam nostrarum ejetam manum
ac debilitatam florent totius italiae
ac robur educite. iam uero urbes colo-
niarum et municipiorum responde-
bunt calilinae tumultibus Syluestribus;
neque uero caeteras copias, ornamenta,
praesidia uestra cum illius Catronis

inopia atq: egestate uideo conferre
 . . . idem in Verrem quarta osten-
 dit non posse ab Hortentio defendi
 Verrem . . . et tunc uero quid faciat
 Hortentius &.

Sectio Duodecima

Locus a repugnantibus.

Repugnantia sunt ea quae
 in uicem pugnant, quomodo respu-
 nat aliquem ab aliquo amari, et ab
 eodem uersari. unde, is non te uer-
 sabit, quia te diligit. Cicero pro Coelio
 ostendit falsum esse quod aiebant
 aduersarii, Coelium Suis municipi-
 bus probatum non fuisse, nam quod
 est obiectum municipibus esse adole-
 centem non probatum Suis, nemini
 unquam praesenti puteolani maiores
 honores habuerunt, quam absenti
 M. Coelio quem et absentem in an-
 plissimum ordinem cooptarunt, et eum
 non petenti delulerunt, quae nulli
 petenti bus denegarunt; iidemq: nunc
 saluberrimos uiros et nostri ordinis,
 et equites Romanos cum legatione ad

hoc iudicium, et eum grauissima atque
ornatissima laudatione miserunt...
et pro Sylla probat non esse incredibile
ut uelit Catilinam defendere... sed
quid? & numero octogesimo 3°... uide
et pro Coelio numero quadragesimo
quinto ubi negat coelium Volupta
libere deditum fuisse.

Sectio Decima tertia Locus ab antecedentibus

antecedentia. Sunt ea quae rem
necessario et quasi necessario antecedunt,
ut Vitam hominis natiuitas diem
ortum sol antecedit. unde, dies est, quia
sol ortus est... Cicero in oratione pro
Milonem ab antecedentibus probat non
Clodio milonem, sed miloni Clodium
insidiarum posuisse... uideo adhuc
constare, Iudicium: Miloni etiam utile
fuisse Clodium uinere; illi ad ea quae
concupierat optatissimum interitum
Milonis fuisse; odium illius in Bure
acerbissimum, in illum huius nullum;
conductum illius perpetuum in
inferenda, huius tantum in repellenda;

Mortem ab illo denunciatam philani
 Miloni et praedicatam, nihil unquam
 auditum ex Milone; profectiois hujus
 diem illi notum; reditum illius ignotum
 huic fuisse; hujus iter necessarium,
 illius potius alienum; hunc pra se
 tulisse se illo die ^{Romam} profecturum;
 hunc eod die se dissimulasse reditu
 rum; hunc nullius rei mutasse con
 silium, illum eandem mutandi con
 silii finis esse; huic si insidiaretur
 nocte prope urbem expectandum, illi
 etiam si non timeret, tamen excessum
 ad urbem nocturnum fuisse inveni
 dum... Vide et pro Murena numero
 decimo tertio... et octava philippica
 numero quarto.

Sectio Decima quarta
 Locus ab adjunctis.

adjuncta sunt ea qua rem eis
 constant cum ea qua conjuncta ha
 rent, et haec omnia versiculo conti
 nentur.
 quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur quo
 modo quando.

Hoc est persona, res locus auxilia
 seu facultas, ratio seu modus consi

ciendi, tempore, unde is illum non occi-
dit, quia natura humanissimus et
mitissimus, quia non est ad eadem
factus, quia neque opportunam locum,
neque facultatem, neque curam,
neque rationem, neque tempus habuit
occidendi.

a Persona Cicero negat Roscium
parricidam esse... patrem occidit S.
Roscius qui homo? adolescentulus cor-
ruptus, et ab hominibus nequam indu-
tus? annos natus magis quadraginta,
uelus uidelicet sicarius, homo audax
et saepe in eadem versatus? at hoc ab
accusatore ne dici quidem audistis: lu-
xuriae igitur hominem nimitum et
auidae alieni magnitudo, indomita ani-
mi cupiditate ad hoc scelus impule-
runt? de luxuria purgavit Erucius
cum dixit hunc ne in conuiuio quidem
ullo fere interfuisse; nihil autem
unquam debuit cupiditates porro quae
possunt esse in eo qui ut ipse accusa-
tor obiecit, ruri semper habitauit,
et in agro colendo semper uixerit? qua

vita maxime disjuncta a cupiditate,
 et cum officio conjuncta... Idem in
 oratione pro Dejotaro negat saltasse
 Dejotatum ab adjunctis persona, nu-
 mero vigesimo sexto... Idem phi-
 lippea 3^a numero vigesimo octavo et
 sequentibus bellum suadet in Antonium
A **B** ipsius rei natura Cetero argu-
 mentatur pro lege manilia, et pro-
 bat suscipiendum esse bellum acriter
 explicando quid et cuius generis bellum
 sit... genus est ejusmodi quod maxi-
 me animos uestros excitare, atque
 inflammare debet, in quo agitur po-
 puli & gloria, que uobis a majori-
 bus cum magna in rebus omnibus tum
 summa in re militari tradita: agitur
 salus sociorum atque amicorum, pro
 que multa majores uestri magna
 et graua bella gesserunt: aguntur
 certissima populi & vectigalia et ma-
 xima, quibus amissis et pacis ornamento
 et subsidia belli frustra requiritis: agun-
 tur bona multorum ciuium quibus est

et a vobis et ab imperatoribus reip
 consulendum

A LOCO Cicero pro milone probat
 Clodium insidiatorem fuisse... Vi
 deamus nunc id quod caput est locus
 ad insidiandum ille ipse ubi congressi sunt,
 utri tandem fuerit optatior, id vero
 Iudicem etiam dubitandum et diutius
 cogitandum est ante fundum Clodii,
 quo infundor, propterea insanae illas
 substructiones facile mille hominum
 versabantur Valentium: atque ex
 celso loco superiorem se fore puta
 bat Milo, et ob eam causam eum
 locum ad pugnam potissimum dele
 gerat. at in eo loco potius expectan
 dum ab eo qui ipsius loci spe facere
 impetum cogitavit. Haec loquitur,
 Iudicem, ipsa: quae semper Valer
 plurimum. Idem philippica 2^a anto
 nii turpitudinem exaggerat a dignitate
 loci quem vomitu conspurcaverat...
 o Rem non modo visum fœdum, sed
 etiam auditum. si inter coenam in ludo
 ullius immanibus vocibus tibi contigis
 set hoc quis non turpe duceret? in coelu

4i

vero populi & negotium publicum gerenda, magister equitum, cui rupta re turpe esset, is uomens frustis esculentis, uinum redolentibus gremium suum et totum tribunal impleuit...

Vide et numero centesimo 4o ejusdem orationis... oratione 2a in & nullum probat campanorum esse arrogantiori ingenio ex natura loci quem incolunt; numero nonagesimo 4o uide et pro milone numero 9o 2o.

α β auxiliis, orator probat idem quod superius pro Milone... age nunc, iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille ante cum uxore, tum sine ea; nunquam non in rheda, tum in equo. comites graeculi quocumque ibat, etiam cum castra Etrusca properabat, tum rugarum in eo comitatu nihil, uilo qui nunquam tum eade pueros cum phoniaeode ducebat, et an syllarum greges. ille qui semper secum scorta exoletode, semper pupae ducebat, tum neminem nisi ut uirum a uis leelum esse dicebat. lux igitur uictus est. &

numero quinquagesimo sexto
 a Cassio idem probat eadem
 oratione... quoniam igitur praetor
 probari potest insidiarum Milone fe-
 cisse Clodium? Satis est quidem in
 illa tam audaci tam nefaria Bellua
 docere magnam ei causam magnam
 spem in Milonis morte propositam,
 magnam utilitatem fuisse itaque
 illud Cassianum, cui bono fuerit, in
 his personis valet... atque Mil-
 one interfecto Clodius hoc assequi
 batur, non modo ut praetor esset non
 eo consule quo sceleris nihil facere
 posset; sed etiam ut his consuli-
 bus praetor esset quibus si non ad-
 iuventibus ut conuenientibus certe
 sperasset se posse remp. cludere
 in illis suis cogitationibus furoribus;
 cuius illi conatus, ut ille ratioe inu-
 batur, nec si cuperent, reprimere pos-
 sent, eum tantum beneficiam ei se
 debere arbitrarentur, et si uellent for-
 tasse uix possent frangere hominis sce-
 leratissimi corroboratam iam uetus-
 tate audaciam.

a modo Suratione qua Clodius

uulneratur est, idem eodem loco⁴³
 Cicero probat. . . si haec non gesta
 audiretis, sed pieta uideretis, tamen
 appareret uter esset insidiator, uter
 nihil cogitaret mali, cum alter uehere
 tur in rēda penulatur, una sederet
 uxor, quid horum non impedibilium?
 Vestitura, an uericulum, an comes? quid
 minuat promptum ad pugnam? Cum
 penula irclitua, rēda impeditis,
 uxore pene constrictus esset.

a temporidē adjuncto idem ea
 dem oratione. . . Videte nunc illum
 primum egredientem e Villa subito
 eue uesperis? quid necesse est tarde?
 qui conuenit, praesertim id temporis?
 diuertit in Villam Pompei. Compitium
 ut uideret? Sciebat in altiorii esse
 procul inde Villa, ut perspiceret
 hanc Villam? millicē in ea fuerat
 quid ergo erat illi ora a tergi uersati
 onide? dum hic ueniret, secum relin
 quere noluit

Scelto Decima quinta
 Locus a consequenti uia,

Consequentia sunt ea quae
 rem necessario, uel quasi necessario
 consequuntur; ut ex natiuitate ho-
 minum uita; ex orto sole dies con-
 sequitur. Unde Caesar natus est,
 quia uixit; sol ortus est, quia dies
 est... Cicero eadem in re et oratione
 pro Milone argumentatur a conse-
 quenti'bus... quod si mundum satis
 cernitis, cum res ipsa tot et tam claris
 argumentis signisque luceat, pura-
 mente atq; integra Milonem uullo
 scelere imbutum, nullo metu perterritum,
 nulla conscientia exanimatum,
 Romam reuertisse; recordamini per
 Deos immortales, quae fuerit celeritas
 reditus eius, qui ingressus in forum
 ardente curia, quae magnitudo animi,
 qui Vultus, quae oratio neq; uero & nu-
 mero 6. 2.º... Idem pro Flacco detor-
 ret Iudicium a consequenti'bus malis,
 ne faueant accusatori'bus... cuncta
 bella uobis dabitur & numero nona-
 gesimo nono... Vide et libro tertio de

45

oratore, ubi populum R. consolatur
 de morte Crassi, ab iis in comno didi
 que ipsius obitum consecuta sunt...
 Vide et pro Cluentio numero decimo
 7° et 10° h^o.

Secchio Decima sexta
Locus a comparatione.

Comparatio est rerum duarum
 uel plurium collatio, eaque triplex
 institui potest.

Majorum ad minora, ut regis
 cum ciuibus, unde Cives Deo seruire
 par est, quia seruiunt reges. Cicero
 pro Milone numero decimo 6° pro
 bat non esse quod ob mortem Clodii
 R. R. tantopere tumultuelur... Domi
 sua nobilissimus Vir, senatus propug
 nator, atque illis quidem temporibus
 pene patronus, auunculus huius nos
 tri iudicis, fortissimi uiri Martii
 Catonis tribunus plebis et Drusus
 occisus est. nihil de eius morte popu
 lus consultus, nulla secreta a senatu
 quaestio est. quantum luctum in hac
 urbe fuisse, a nostris parentibus acce
 pimur, eum p. africano domi sua

quiescenti illa nocturna Vis, esset
 illata? quid tuum non ingenuit?
 quis non arsit dolore? quem immorta-
 lem, si fieri posset, omnes esse cuperant,
 ejusne necessarium quidem expectatum
 esse mortem. etiam igitur ulla quæs-
 tio de affricani morte lata est? certe
 nulla quid ita! & at nunc aspice
 hujus nomen, quantas tragedias
 excitat... Vide et pro amerino exu-
 mero centesimo trigesimo primo.
Minorum ad majora, ut ci-
 uium cum Rege, unde regem non
 decet auaritia, quia ciuem non desit.
 ... Cicero pro lege manilia hortatur
 p. R. ad uindictam... et majores ves-
 tri saepe mercatoribus et nauicula-
 toribus injuriosius tractatis bella
 gesserunt: Vos tot Ciuium & millibus
 uno nuncio atque uno tempore neca-
 tid, quo tandem animo esse debetis?
 Legati quod erant appellati super-
 bium corinthum patres uestri potius
 gratia lumen extinctum esse uolue-
 runt. Vos illum regem inultum patie-
 mini, qui legatum populi R. consu-
 larem uinculis et uerberibus atq; omni

Supplicio^{ei} cruciatum necavit: Illi
 libertatem Civium & immunitatem
 non tulerunt, Vos vitam creptam ne
 gligetis: iudic legationis verbo violatum
 illi persecuti sunt, Vos legatum p. R.
 omni supplicio imperfectum et obtru
 catum inultum relinquetis!... Vide
 et post reditum in senatu numero 2°,
 et 3^a in Verrem numero centesimo et
 vigesimo 7: et pro poelio numero quin
 quagesimo 4° et pro planlio numero 26°.

PARIUM ad paria ut adolescentis
 cum adolescente, unde aequum est te
 nauare operam scientiis comparan
 dia quia ceteri adolescentes aequales
 et coetanei tui nauant. Cicero calilina
 ria 1^a. Suadet calilina fugam... quo
 tandem animo hoc ferendum putas?
 Serui me herede meo, si me isto pacto
 metuerent, ut te metuunt omnes ciues,
 domum meam relinquendam putarem;
 et si me meis civibus injuria suspec
 tant tum grauitate atq; offendum uide
 rem, carere me aspectu civium, quam
 infestis omnium oculis conspici mal
 lem, tu cum seclerum tuorum consci
 entia agnoscat omni odium Iustum,

et jam tibi diu debitum, debitas quorum
 mentes sensusq: Vulnera, eorum præ
 sentiam aspectumq: Vitare, si parentes
 te timerent atq: edissent tui, neque eod
 ulla ratione placare posses, ut opinor,
 ab eorum oculis aliquo concederes. nunc
 te patria quæ communis est omnium
 nostrum parens odit, ac metuit, et jam
 diu te nihil dicat nisi de tuo parricidio
 cogitare hujus te neque auctoritatem vere
 dere; neq: Judicium sequere, neq: vim
 pertimescere. . . . Vide et pro Sylla nu
 mero 40 et pro Murena numero 35 et 36.

Capitulum quintum De Locis

communibus extrinsecis.

Sectio Prima Quid
 sit et quotuplex locus
 communis extrinsecus.

Locus communis extrinsecus Tullio
 unicuique est, sed eo multiplici, nam tes
 timonium aliud est diuinum, aliud
 humanum.

ad Testimonium diuinum refe
 runtur oracula, Vaticinia Sacerdo

lum, responsa augurum & Verum
 ista locum apud Elbenicos habuerint
 potissimum; nobis unum sit oraculum
 Sacri utroque codex veteris et noua
 legis, a qui ad religionem pertinent libri,
 auctoritate publica Ecclesia probati.

Humano testimonio comprehendun-
 tur scriptorum locusteliorum auctori-
 tate.

effata

Sententia

Prouerbia

exempla

Rumores

fama

et qua in Iudiciis praesertim Valent.

Leges

Testes

pacta

Tabulae

Signa

Iureiuranda

quaestiones

Prajudicia de quibus alia

In his porro citandis cum Sacrorum
 tum profanorum auctorum Testimo

30
mihi haec aut similes harum qua
Secuntur formulas licet adhibere.

Sectio Secunda
De Formulâ Testi
moniorum Citandorum.

Citandi auctorum Testimoniâ
formulâ hujusmodi poteris adhibere
Verba Ciceronis in præsidium ad
duco.

Habete testem hujus rei locupletem.

Nec discedunt a me prudentes Plato
mihi præit, sequitur Aristoteles &
ad Veteres prouoco.

Quod Poeta his Versibus depinxit.
aureum, factum, et Verum bionidæ
illud &.

Exosculor illam uatis non Vanâ
sententiam.

Dignissima est auris inscribi
litteris, uel menti commendanda peni
tus et sapientia memoria retractanda,
illam Tullii Ciceronis sententiam.
ad rem et apposite tullius.

Nec uates ille uanus qui cecinit &
Præclara illa Vox et præclaro
uero dignissima.

Plinius a me stat et fidem facit
Oraculi instar habet illud Socratis.

Bi

Cum Catone et dico et sentio.
 Seneca paucis verbis id testatur.
 Huc vero respexisse videtur Homerus.
 Hic vero audiendus Cicero.
 Solonis quidem sapientis grave est
 illud elogium non injuriose exclamat ille
 Livius breviter et cogitate scripsit.
 Pocuplelissimus testis est Plato.
 atq; huic opinioni adstipulatur Seneca.
 Gregii sunt Euripidis versus.
 audialur antiquitate.
 Non temere igitur dictum.

Si Hesiodo credimus
 Ideo Plato prudenter monet.
 Diserte et apposite canit ille uates
 hoc verum esse testatur Catonis illa
 præclara sententia.
 audite illud Virgilii.
 aureum est illud Aristotelis Dic
 tum quare bene dicitq; præcipit ille phi
 losophus et sexenta id genus.

Sectio Tertia

De formulis

Citandorum exemplorum.
 In exemplis hac aut similes ha
 rum usurpare poterit formulæ.

32
Flurima et obuia sunt exempla
si quaerantur.

Illustrium exemplorum pleni li-
bri, plena memoria.

Exemplorum nullum illustrius
quam illud Taleia.

Inter multa praecelata facinora ni-
hil clarius quam quod &
atq: ne haec obscura et nuda uidean-
tur sine exemplorum appositione, uidete
quod so.

Quoniam uero Id iure fieri ui-
detur, quod exemplo fit &.

Tristinam ueritatis faciem his-
toria prisca reteguit. huc prouoco.

Subetne a familiari exemplo
diffusum praeccepti usum ducere.

Eadem est enim paupertas apud
graecos In aristide iusta, in Thocione
benigna, in Epaminonda strenua, in
Soerate sapientia, in homero diserta;
Eadem paupertas etiam p^o R. imperium
a primordio fundauit non referam tibi
Soeratem, chrisippum, Zenonem &

Capit Sextum
De locis singulorum

Generum propriū.

Locū peculiarē alii sunt generis demonstratiui, alii deliberatiui alij iuridicialia.

Sectio prima Generis Demonstratiui Locū Peculiarē.

Genera demonstratiuum supra distribuimus in duas partes, laudationem et Vituperationem.

Porro laudamus et vituperamus personam, rem, factum sit itaque.

Sectio Secunda De Laudatione aut Vituperatione personarum

In persona laudanda aut vituperanda locū occurrunt præcipue.

a Patria quæ uel humilis uel præclara.

a genere quod est honestum uel infame illustre uel obsecrum.

a natalibus si quod insigne illorum tempore acciderit.

α *Natura* qua' duabus partibus continetur animo et corpore, ad animum quinque referuntur, Ingenium, Iudicium, memoria, Studium, mores, ad corpus referuntur quatuor, Sanitas, robur, agilitas, pulchritudo, & contra si Vituperemus.

α *fortuna*, cui subijciuntur omnes, quare quid vel privatius vel magistratum gerere possidet, quibus utitur bene aut male.

αβ *institutione* qua liberaliter aut illiberaliter.

α *Rebus gestis*, quare secundum singulas virtutes aut vitia singula expendemus.

αβ *Honoribus* quibus aut Virtutis ergo, quare politus est, aut ob vitia privatius est.

α *Morte*, quam si quid insigne praecesserit aut consecutum adverte mus; in qua generis Mortis et causam considerabimus, postquam funebres honores, reip. Iacturam, luctum bonorum attendimus.

Porro in laudando aut vituperando, vel temporum ordinem sequemur, vel

generum.

Generum si in sua quaque genera,
singularem rē dicta, factu distribuerimus;
quo pacto in oratione pro lege manilia
Cicero laudes Pompei distribuit in scien-
tiam rei militaris, virtutem imperato-
riam, auctoritatem, fortunam.
hic ordo posterior plus habet artificii,
atque adeo difficilior est; ille prior minus;
atque adeo expeditior.

Sectio Tertia de laude verum aut Vituperatione.

Rebus laudandis aut vituperan-
dis sui sunt etiam accommodati loci:
Sed res vel sunt, provincia, Ciuitas,
Regio, aedificium &

Vel mentis habitus, ut Virtus, Vi-
tium, scientia, ars aliqua &

Vel aliud quidlibet ut flos, gemma,
vestis, supellex, fons, arbor &

Regioni aut urbi et ceteris id ge-
nerum, conueniunt hi loci.

ab antiquitate

α Conditoribus

ab aedificiis

a fertilitate

a salubritate aeris

a legibus atq: institutis

a moribus incolarum

a Rebus in ea gestis

ab opibus

a privilegiis

a commercio cum ceteris gentibus

Quae singula duplici fere capite continentur utilitatis et Voluptatis.

Habitus animi his locis laudantur

ab honesto

a glorioso

a Iucundo

ab utili

a necessario

a facili et difficili

et contra De utilitate.

factum his locis commendabimur.

ab honesto

ab Utili

a Iucundo

a difficili

Si quid quid primus fecit

Si solus vel cum paucis

Si magis opportune

Si saepe
Si ex hoc facto summa laud in au-
thorum, in temp, in amicos redundarit.

Sectio Quarta
Generis deliberatiui loci
peculiaris.

Suadentia
a Legitimo quod tam a iure scripto
quam a consuetudine respicitur,
ab aequo et pio huc refertur quod
ad diuinum cultum; parentum, ami-
corum, et civium charitatem pertinet.
a iucundo
a possibili et facili qui duo loci
probantur per circumstantias.
a utili
a necessario

a Futo
ab honesto quid sit honestum desinit
Cicero libro 2º de finibus numero qua-
dragesimo h.

Dissuadentia
ab illegitimo
ab iniquo et impio
ab indecuro
ab iniucundo
ab inutili
a Difficili

ab Impossibili

α Periculoso: utitur nempe
ad suadendum difficili et periculoso,
quod e magno periculo, magna difficul-
tate laus major consequatur.

Sectio quinta generis
Juridicialis loci, Peculiaris.

Juridiciale dicendi genus varios
habet locos pro diversitate status.

Statua est constitutio causae, seu
praecipua quaestio, ratio, argumentum,
ad quod reliqua referuntur.

Statua aliud est conjecturalis
in quo quaeritur an sit factum, exem-
plum habes in oratione pro Coelio ubi
quaeritur an Coelius Clodiam uenenum
pauerit.

Qualitativa aliud in quo quari-
tur quale sit id quod factum est, ha-
bes exemplum in Miloniana ubi
quaeritur jure an injuria Milo Clodi-
um occiderit.

Definitiva aliud, in quo quaeritur
quid sit id quod est factum; ut in oratione
pro Claudio an largitio pecuniae facta
a Claudio crimen sit ambitus.

Statu & conjecturalis sic appellatur quia Judicij conijciendum est an sit factum duos habet locos, uoluntatem et facultatem; ex eo enim quem quid fecisse conijcituramur, quod ei conficiendi uoluntas et facultas adfuerunt.

Voluntas rursus duos habet impulsionem et ratiocinationem

Impulsio affectus animi comprehendit, probamus enim uoluisse, si odio, ira, emulatione et ceteris affectibus impulsus est ut uellet.

Ratiocinatio petitur a fine quem sibi proponere quid potuit, puta spem commodorum et impunitatis; sic enim ratiocinamur... potuit occidere quoniam inde hereditatem aut commodum aliquod ad se sperabat perueniturum; quoniam id impune facere posse arbitratus est.

Facultas item duos habet locos, signa et circumstantias.

Signa uel sunt antecedentia uel comitantia, uel consequentia; ita mina et apparatus armorum aut hominum factam eadem antecedunt; comitatur clamor et strepitus. Pallor, fuga, trepidatio consequuntur... de his uer

constantiā dictum est in locis com-
muniōe.

Statu qualitatis diuiditur In
absolutum et absumptiuum.

absolutu est eum absolute et
sine ulla excusatione iure factum
esse defendimur, his locis.

Naturā

Lege

aquitate

Consuetudine quā uim legis obli-
net.

Judicatu, puta siquid aliud in ea-
dem causa est absolutu.

Pactu denique ut si quem ostendi-
mus fecisse juxta fidem datam, et pactas
conditiones, aut contra easdem Venisse.

Statu qualitatis absumptiuu
est eum causa de se infirma, coloribus
sive auxiliis aliunde qua si iudice corro-
boratur.

auxilia ista, colores seu argumen-
ta sunt quatuor.

Purgatio cum negat reus Dolo
factum esse, praetexitque excusationem
uel fortunā uel necessitatē.

Depræcatio eum nude ac sim-

placiter misericordiam implorat.
 Translatio cum culpam in alium
 transmittit, cujus auctoritate, Jussu
 iniuria, oratione. se impulsam contendit.
 Comparatio cum eductibus malis
 necessariis id se asserit admisisse qd
 erat civium.

In statu desimilius sic appellato
 quod eo desiniatur, quae sit natura et
 ratio eius rei quae facta est, attendimus
 an omnes ad sint conditiones quibus
 probari possit talem esse qualem con
 tendimus atq; hae de locis peculiaribus
 breviter dicta sunt, aliae copiosius
 et fusius explicanda breviter dicta
 sunt, aliae copiosius et

Secunda Pars
 Rhetorica Doctis.

Capitulum primum
 De Dispositione.

sectio prima quid sit
 dispositio et quotuplex.

Dispositio est rerum inventarum

artificiosa in ordinem collocata.

Dispositio duplex, altera est partium orationis, altera argumentorum.

Verum de argumentorum Dispositione dicitur, ubi ad confirmationis precepta ventum erit: nunc de dispositione partium orationis agendum est.

Partes orationis Rhetoricæ uelut quatuor assignantur.

Exordium

Narratio cui diuisio annexitur.

Confirmatio qua consulationem complectitur.

Peroratio.

Sectio Secunda De Exordio.

Exordium est prima pars causæ, in qua sehopum orationis indicamus et auditoriæ animam præparamus.

Sehopum orationis indicamus proponendo generationem quibus de rebus dicturi sumus.

Præparamus animam auditoriæ efficiendo ut beneuole et attente

et dociliter audiat; quod si aperte
 fiat, principium; si occulte et subdole
 in sinu alio nominatur: adeoque duplex
 est exordium scilicet principium et
 insinuatio, quibus addi potest tertium
 quod est ab abrupto.

Principio utuntur oratores, in ho-
 nesto causa genere: in turpi uero, di-
 gitio humili et caeteris, imo cum aut
 persuasura uidetur ab aduersariis uide-
 tur auditor aut defessus audiendo fere
 usurpant insinuationem.

Sectio Tertia quomodo beneuolentia comparetur

Beneuolentiam conciliamus
 a persona nostra, a persona aduersa-
 riorum, a persona Iudicium a Rebus
 ipsa

a Persona nostra beneuolentiam
 pluribus modis conciliamus puta
 si nostram ingenii ac eloquentia' fecul-
 tatem extenuemus... Cicero pro
 archia poeta... si quid est in me in-
 genii Iudicium, quo sentio quam sit
 exiguum, aut si qua exercitatio dicendi
 in qua me non infelix mediocriter
 esse uersatum, aut si huius rei ratio

aliqua ab optimarum artium studiis
 et disciplina profecta a qua exultum
 ego confiteor et alio meo tempore abhor-
 ruisse eorum omnium rerum uel in pri-
 mia Paulus Licinius fructum am-
 repetere prope suo iure debet.

Si modeste uirtutem nostram commen-
 demus aut merita in reip. in priuatos
 in consanguineos, in affines, in amicos,
 in alienos, in quoslibet commonstramus
 ... Cicero pro Flacco ... cum in maxi-
 ma periculis huius urbis atque
 imperii grauissimo atque acerbissi-
 mo reipublicae casu Socio atque adiutore
 consiliorum periculorumque illorum
 Lucio Flacco eadem a uobis conjugibus,
 liberis que uestris uastitatem atque
 delubris urbe Italia depellebam, spe-
 rabam, Iudices honoris potius Flacci
 me adiutorem futurum quam mise-
 riarum deprecatorem & ... Vide
 et exordium totum quarta Caliliniana
 ... et pro Sylla numero primo quan-
 quam ex huius incommodis ...

Si ad causam suscipiendam ad uel
 nos pateamus officio uel pietatis, uel
 amicitia, uel propinquitatis, uel gra-

cia referenda, uel qualibet... Cicero
 pro Rabirio... etsi, quiritis, non est
 mea consuetudine initio dicendi
 rationem reddere quae causa quemque
 defendant, propterea quod cum omni
 bus ciuibus, in eorum periculis sem
 per salua iustam mihi causam neces
 situdinis esse duxi: tamen in hac def
 fensione comites fama, fortunatum
 omnium C. Rabirii proponenda. Si
 detur esse ratio officii mei; propterea
 quod quae iustissima mihi causa ad
 hunc defendendam uisa est, eadem uo
 bis ad absoluendum debet uideri: nam
 me cum amicitia uelustate, tum digni
 tate hominis, tum ratio humanitatis,
 tum uita mea perpetua consuetudo ad
 C. Rabirium defendendum est hortata:
 tum uero ut id studiosissime facerem
 salua reip. consulare officium, consu
 latus deniq. ipse, mihi una uobis cum
 eum salute reip. commendatus, coegit
 ... pro R. amerino numero 4°... accidit
 illa quoque causa... et diuinae
 in Verrem numero 5°.
 Si nostram ab amicis defensoribus
 auxiliis omnibus defensionis ino
 pram; uno uerbo nostram^m sollicitatem

et contra gratiam, potentiam, felicitatem aduersariorum ostendamus
 ... Cicero pro Claudio ... quae res in ciuitate duas plurimum possunt, haec contra nos amba faciunt in hoc tempore, Summa gratia et eloquentia quarum alteram Caecilius Verres, alteram metuo, Eloquentia et Hortensii ne me dicendo impediatur, non nihil commoueor: gratia S. C. cui n. C. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimesco, neque hoc tanto perrequerendum si dicerentur haec summo in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria: uerum ita serua habet ut ego qui neque usu salido, et ingenio parum possim cum patrone disertissimo comparari: Quintius, cui tenuia opera, nulla facultas, exigua amicorum copia sunt, eum aduersario gratiosissimo contendat, illud nobis quoque accidit incommodum, quod & ... pro Sylla ... maxime uellem &

Sectio quarta quomodo beneuolentia comparatur ab aduersariorum persona. ab aduersariorum persona

triplici modo benevolentiam conciliamus.

Primo adducendo in odium eos commemoratione uuliorum... Cicero pro Cecinna numero 2°... Hae mihi quidem cum audax praecipue fuisse uidetur. Et utiue in conuocandis hominibus et armandis; tum in iudens in iudicio, non solum quod in iudicium uenire ausus, nam id quidem tametsi improbe sit in aperta re, tamen malitia est iam usitata; sed quod non dubitauit id ipsum quod arguitur confiteri, nisi forte hoc rationis habuit... pro Dejotaro... crudelis castor & numero 2° pro R. amerino numero decimo 3°.

Secundo adducendo eos in inuidiam commemoratione potentia... Cicero pro Sextio numero 1°... nam ut omittam de uirtute eiusque casu cogitando recordari; uno aspectu intueri potest eum qui cum senatu, cum bonis omnibus rebus afflictam excitarent, et latrociniis domesticis liberarent, inuestodis, sordidatodis, reodis de capite, defama, de ciuitate de fortunis, de liberis dimicantem;

eorum autem qui omnia diuina et humana uiolauerint, uexauerint, perturbauerint, euerterint, non solum a sacris sacrosque uolitare, sed etiam uoluntarios, fortissimae atque optimis civibus, periculum moliri, de se nihil timere ... pro Luinctio numero Septimo ... Deinde habet aduersarium &

Tertio adducendo eorum in contemptum commemoratione ignavia ... Sordium indignitaliter ... Cicero in Valinium, si tua tantum modo, Valini quid indignitas postularet, Spectare uoluissim, petiissim id quod tibi uehementer placebat, ut te cuius Testimonium propter turpitudinem uitae sordisq; domesticae, nullius momenti putaretur, tacite dimitterem: uero cuius horum aut ita te reputandum ut grauem aduersarium, aut ita rogandum, ut religiosum testem arbitratur, sed fuit paulo inter temperantior sorte esse quam debuit, odio enim tui, in quo etsi omnes propter tuum in me secludi superare Debeo, tamen ab omnibus pene uincor: si sum incitatus, ut eum te non minus contemnerem quam odissem, tamen uexatum potius

quam despectum Velleu dimittere. ⁶⁹

Sectio quinta Tuomodo Benevolentia comparetur ab auditorum Persona.

ab auditorum seu Iudicium persona
paratur. Benevolentia quidpiam affe-
rendo in eorum laudem qua quidem
in Iudiciis petitur praesertim ab
eorum fide, existimatione, Dignitate
Sinceritate, et similibus... Cicero pro
R. amerino... te quoque cui fanni
quodso ut qualem te iam antea populo
R. praebuisti, cum huic quidem ques-
tioni Iudex praesides, talem te et nobis
A.p. R. hoc tempore in perliad. quanto
multitudo hominum conuenierit ad
hoc Iudicium Videat, qua sit omnium
mortalium expectatio, qua cupiditate
ut atra et seuera Iudicia fiant, in-
telligis. longo interuallo Iudicium in-
ter sicarios hoc primum committitur
cum interea caedes indignissima maxi-
maque facta sint. omnes hanc ques-
tionem te pratore, de manifestis male-
ficiis, quotidianoque sanguine baud

remissius sperant futuram, qua
uociferatione, & numero 12.º in ellilo
niana... Sed me recitat & sub initium
exordii... pro Quintio numero 5.º...
philippica Septima numero primo et
2° in nullum numero 1.º et 2.º

Sectio Sexta quomodo Beneuolentia comparetur a rebus ipsiis.

a Rebus ipsiis beneuolum fa-
cinus auditorem, si causam nostram
extollamus, aduersariorum uero de-
primamus. Cicero pro Coelio... eum
audiat nullum facinus, nullam
audaciam, nullam uim in Iudicium
uocari, sed adolescentem illustri in-
genio, industria, gratia accusari ab
eius furio quem ipse in Iudicium uo-
cet et uocari, oppugnari autem a pi-
bus meretricibus; altratini illius pietatem
non reprehendat quolibet libidini
neque reprimendam putet uod Laborio
Sed existimet, qui eius obiosis me in com-
muni quidem otio licet esse: etenim si
attendere diligenter, existimare uere de

omni hac causa uoluerit, sic consili
 luetid, Iudicem, nec debeat quem
 quam ad hanc accusationem fuisse, cui
 utrum uellet liceret; nec cum des cen
 disset quid quam habiliturum Sei fuisse
 nisi alicuius intolerabili libidine et
 nisi acerbo odio uiteretur... pro domo
 sua ad pontificem sub initium... A
 diuinaone in Verrem numero 5°.

**Sectio Septima De
 attentione concilianda.**

Promissione
 attentum facimus auditorem
 duplici modo, promissione et petitione.

Promissione attentionem paramus
 eum pollicemur nos dicturos de rebus
 grauibus, necessariis, inutilibus, ad
 mirabilibus, iucundis... Cicero pro
 domo sua... quod si ullo tempore mag
 na causa in sacerdotum populiq; R.
 Iudicio ac potestate uersata est. hac
 profecto tanta est, ut omnia reipublica
 dignitas, omnium ciuium seclus, uita,
 libertas, ara, foci, dii penates, bona
 fortuna, domicilia, uestra sapientia
 fideique potestatiq; commissa ere

Ditaque esse uideantur... et diuina-
tione in Verrem numero 6°... et 4^a
in Verrem numero 7°... et philippi-
ca 2^a numero decimo.

EST etiam ubi attentionem conciliare possit, ordiendo ab historia, uel fabula, uel similitudine, uel insigni effato, lepide dicto, rei eiusdem in audita propositione, et similibusque quae recte delectant ac delinent auditorem. esto exemplum ab historia in scipione africano, quem si laudare uelid, ita liceat exordiri... De lucio amilio legimus, cum iouis imaginem conspexisset, attonitum aliquantis per haesisse, exinde in haec uerba erupisse: Solus profecto phidias Iupiter homerici Iouis maiestatem expressit. Idem ego non uereor affirmare de scipione africano, in quo uno diuinariam uirtutum illustris effigies effulget. Sed nullius tantum est lumen ingenii, quod oratione diserta uirtutes eade condigne possit exponere.

a fabula sic poteris exordiri exempli causa, de laude castitatis, fabulantur poetae Pigmalionem ex ebore

virginem a fabre a Deo fecisse. ut
 ipse operis sui conceperit amorem atq;
 a deo Deam rogari ut animam ei inspi-
 rare uellet, cum quo una hanc uitam
 omnem dulciter transigere posset. opto
 similiter ut dum orationis meae peni-
 cillo formosissimam ac castissimam de-
 pingo Virginem, ipsam nempe castitatem,
 amor in me ejus tantum accendatur ut
 pra' una hac Voluptate turpes contem-
 nam; neque id sufficit mihi ut in dul-
 ciliu inflammem ego, sed uelim ut id em
 contingat uobis omnibus.

a Similitudine. Sic poterit
 auspiciari. De antiochenis narrat Lucianus
 nudus, ut eum apud eos Cusilli corporis
 bistrio, in scenam prodisset, quo bee-
 torem saltaret, dixit ille populus ex-
 clamauit continuo a stianactem se ui-
 dere. Beetorem autem requirere, nullu
 ipse etiam ueror ne cum dignitas ac-
 quamenti hujus quasi beetora aliquem,
 hoc est magnum oratorem exigat mag-
 nopere miremini, quod ego uix adlianax
 aliquid hoc est tenuis ingenii homontio
 In conspectum uestrum prodire simaudus

ab effato Caesar apud Salu-
tium pro Calpurnia sic orditur...
omnes homines patres conscripti qui de
rebus dubiis consultant ab odio, ami-
cilia, ira, misericordia uacuos esse debet

Sectio octaua Quomodo Pareatur Docilitas

Sit dociliter auditor propositio quae
triplex est generis sejuncta simplex
et digesta.

Sejuncta propositio est cum de
similitudine in quo cum aduersario conue-
niamus, et in quo pugnemus quod sit
proprium nostra causa, quid alienum
ab ea distinguimus. Cicero pro milone
... sine autem nemo uestrum ita sentit,
illud in iudicium uenit non occisus ne-
sit, quod fatemur; sed iure nean iniu-
ria; quod nullis antea in caedis est
quaesitum.

Simplex propositio est cum unum
aliquid proponitur. Cicero eadem orati-
one... nunquid igitur aliud in iudicium
uenit nisi uter ulri insidias fecerit.

73

Digesta propositio est cum per
 enumerationem quot a quibus de rebus
 dicatur summe, ostendimus; qua et
 partitio, et divisio seu distributio ap-
 pellatur... Cicero pro Roscio... tres
 sunt res de quibus me dicere arbitror
 &... pro lege manilia... primum
 igitur mihi videtur de genere belli
 deinde de magnitudine, tum de impera-
 tore diligendo esse dicendum... philip-
 pica 7^a... cur pacem nolo, quia est
 turpis, qui periculosa, quia esse non
 potest... pro eluentio numero 10.

Sectio Nona
Monitum de muneribus
exordii.

adverte porro tria haec munera
 exordii nec semper ab oratore simul
 praestari, nec praestanda esse etenim
 ubi non egit benevolentia conciliata,
 ut in genere causa honesto, verbi
 causa, si pro parente optimo dicat,
 quam res ipsa conciliat: non itidem
 in genere turpi; ut si dicat pro parricida,
 quia tum alienati auditorum

animi delinendi sunt et conciliandi
 aduersus reum. est etiam cum ratio
 comparanda attentionis committitur
 quando per se scilicet attendunt au-
 ditores, quod cuenit maxime in deli-
 berationibus et in causis natura
 sua grauitatem, nouitatem, admi-
 rabilitatem habentibus, non illidem in
 humilibus, aut uerbis, aut cum
 defessus audiendo Iudex, qui tunc
 erigendus est, atque excitandus oratoris
 industria.

Est denique cum docilitas minime
 quaerenda est, ut in argumento mani-
 festo et expedito, non illidem in obscuris
 ubi tenebrae discutienda, difficultates
 remouenda atque omnis causa ratio
 explicanda et aperienda.

Quod si habebit causa turpitu-
 dinem cum et humilitatem et obscu-
 ritate, uel alterutra conjunctum,
 tum uero locus erit uel omnibus una
 uel pluribus duntaxat exordii ma-
 chinis adinuendae.

Sectio Decima De Exordiis ex abrupto.

Sit exordium ex abrupto cum neq;
 praemium, neque insinuationem, adhi-
 bentur, sed rem statim aggredimur,
 atq; impetu quasi orationem ordinari,
 uel per exclamationem, uel ex postula-
 tionem, uel admirationem, uel repentinum
 latitiae motum, uel per deprecationem.
 Hoc exordium usurpatur praesertim in
 rebus subitae incredibilibus, stupore
 mouentibus, inuictis, denique cum
 orator ad dicendum accedit. aut ingen-
 ti aliquo affectu percussus, aut affec-
 tum simulandae ad afficiendos audito-
 res. Sic orditur saeuola coram Por-
 cenae apud Liuium libro 2°. . . Roma-
 nus sum ciuis, et Mucium uocant
 hostia hostem uolui occidere, nec ad
 mortem minus animi est, quam ad
 eadem fuit; et facere et pati fortia
 Romanum est. . . Papirius apud eun-
 dem. . . bene habet, qui uita, uel
 disciplina militaria, uel imperii ma-
 iestas. . . Cicero Calpurnia. . .
 quousque tandem Calpurnia &

Sectio Undecima De structura et partibus exordii.

Exordiorum accuratores
 vulgo partes quatuor assignantur.

Protasiæ
 cataseciæ
 apodosiæ
 Basiæ

Protasiæ est prima propositio
 qua quasi viam præparat ad sequen-
 tes.

Cataseciæ seu probatio, est ratio
 prima proponens.

apodosiæ siue redditio est ratio
 propositio rem in primis tangens qua
 deagitur, atque omnem vim exordii
 continens.

Basiæ seu fundamentum, seu
 comprobatio est ratio noua proponens
 ... esto exemplum, si quis legatus apud
 socium et federatum principem quemdam
 nomine sua gentis aduersus hostilem
 vim auxilium imploret, et sic exordia
 fiet... non te latet, princeps illi est
 me, quantis ab hoste calamitatibus
 affligamur & ecce proponemus tanta
 enim sunt ut minime dubium sit quin
 casum rumor iam in omnes vicinas
 regiones peruenerit, & ecce prima pro

proponere rationem) ... Sequitur noua
 propositio Iustitia autem et Sapientia
 tua curam eorum gerere quibus eum feci
 ducere iniusti... tum succedit ratio noua pro
 proponitur... Si enim nos subegerint, soli
 tibi postea difficile fuerit impetum eorum
 sustinere... ecce periodum constantem
 duabus propositionibus, a utriusque ratio
 ne... habet huius exordiorum structuram
 insignem apud Cicero nem exemplum
 oratione pro lege manilia, a pro Clodio
 ne, quae consulat.

aduerte autem ab oratoribus unam
 uel plures non nunquam ex his par
 tibus omittit; imo etiam ordine pro sub
 alio collocari, pro earum scilicet rerum
 natura qua tractantur et argumenti
 uarietate.

Sectio Duodecima De Vitiis exordiorum.

De vitiis exordiorum plura uulgo
 dicuntur, quibus quidem dignoscendis
 ac vitandis eum plus ualeat pruden
 tia quam ars, ideo relinquitur oratori
 iudicandum quid quibus personis tem
 poribus, locis, ad exordium conueniat

Summatim tamen Vitiosa esse dicimus
exordia.

PONGA qua' monstrosam reddunt or-
ationem ac fatigant auditorem.

Vulgaria qua' ad plures causas
accommodari possunt.

Communia quibus adversarii
quoque uti possunt.

Commutable qua' leniter
inmutata potest quoque adversarius
usurpare.

Separata qua' ad causam ni-
hil attinet.

Conquisita nimis et magnifica
quibus plura orator pollicetur quam
prestare posse videtur.

arrogantia, et tumida, qua'
animum auditoris alienant.

Caput Secundum De Narratione.

Sectio prima quid sit
Narratio et quotuplex.

Narratio est rerum gestarum vel
quasi gestarum utiliter ad persuaden-
dum expositio.

8i

EST autem haec pars quasi sedes
argumentorum ac latius cauda
veluti Seminarium

Narratio duplex. Continua cum
uno philo ac tenore nulla vel argu-
mentorum vel figurarum interjectione
venit gesta est exponitur. Cuius
modi est illa Ciceronis in oratione
pro Ligario, et pro lege Manilia quae
consulere.

Interiecta cum abrumpitur ar-
gumentandi, ornandi, amplificandi
causa; ut in oratione pro Cluentio, ubi
plurima Cicero enarrat, a postea hanc
exclamationem, rei exaggeranda causa
interferit o Mulieris scelus incredi-
bile, et praeter hanc unam in omni vita
inauditam, & sine reliquam narra-
tionem prosequitur, hinc hoc commune
deducit.

EST etiam cum singulae narrationis
partes abrumpuntur, sua statim ad
iuncta probatione, vel exornatione, vel
ingenere demonstrativo; cuius confir-
matio pene nihil aliud est, quam narratio
quaedam amplificatio interiecta; dicitur

genere judiciali, cum ex arte res gesta
 distrahenda sunt et per partes expo-
 nenda, ut ex singulis objectionibus
 respondeatur, uel singulae res qua
 inuidiam aduersario conflare pos-
 sunt, sapienter afferantur. Iudicibus
 ac proinde illorum concitent identidem,
 ut eisdem irascantur.

Sectio Secunda De Partibus Narrationis

Tres sunt partes narrationis
 Principium rei gesta
 Iudicium
 finis

Interdum etiam cauda, qua prin-
 cipium antecedunt: et effectus qui fi-
 nem consequuntur; qua omnia com-
 prehenduntur, ad iunctis rei, quis, quid,
 ubi, & de quibus in locis communibus,
 et qua obseruantur oratione pro milone
 quam consules.

Habere reliqua de narratione fusiua
 in Aspersioni progymnasmatice, unde
 artem narrandi licet repetere non ora-
 torie modo sed historice ac poetice qua

quidem postrema duo si non plane
efficiunt, sane adjuvant non medico
riter oratorem.

Sectio Tertia De Virtutibus Narrationis

Tres sunt narrationis virtutes.

Perspicuitas

Probabilitas

Breuitas

Perspicuitatem assequitur qui
proprie ac usitate verbis loquitur,
qui ordine ac distincte narrat, vitales
ambiguitates circumlocutionibus
et hyperbaticis.

Probabilitatem qui rem per se
iudicis, locis, temporibus, causis uno
verbo circumstantiis omnibus conue
nienter exponit.

Breuitatem, qui neque rem al
liud repetit, neque ulterius protrahit
quam necesse est; neque interserit sic
perflua et inania.

Ad dunt vulgo suavitatem quam
pariunt nova res, magna inexpectata
admirabiles mores, dolores, metus,

Suspicionēs, desideria, laticia, dissimulaciones, sollicitudines, quae omnia mirifice narrant orationem adcoque uenustam et suauem efficiunt. Sed haec magis elucissent exemplis, quae esse apud Ciceronem libro 2° de inuentione numero 40, libro 3° de officiis numero quinquagesimo 8; uerrina 2^a numero sexagesimo septimo

SECTIO Quarta quando Utendum exarratione.

Omittitur nam nunquam ab oratore narratio, idque tribus maxime temporibus

Cum nihil profutura est.

Cum res gesta nota sunt auditoribus ut ab aduersario nequaquam aliter enarrari

Denique, ne in demonstratiuo genere locum habet enarratio, nisi perituro quod ut supra diximus tota demonstratio perpetua quaedam sit narratio: nec in deliberatiuo, quod in hoc totum de rebus futuri negotium sit, et quae accedunt ad deliberandum, rem sciant, quae desunt consultati ac dicturi sententiam; nisi si quaedam extra ipsam deliberationem ad eam tamen pertinentia conuenire uentur.

Narrationem uulgo sequitur
propositio de qua re praecipitur exordium
ubi de comparanda docilitate diximus

Capitulum Tertium

Sectio Prima Quid Sit confirmatio et quae eius sint Partes

Confirmatio est ea pars orationis
quae causae nostrae probationem continet.

Duae sunt confirmationis partes
ea nimirum quae proprie confirmatio
dicitur, in qua id quod contendimus ar
gumentando consicimus; et confutatio
in qua nostrorum aduersariorum ar
gumenta destruimus. praecedit ut plu
rimum refutationem confirmatio ma
xime cum qui e priore loco dicit;
secundum fere haec illam consequitur, ut
in oratione pro Milone Cicero praemit
tit confutationem ad quam statim ab
exordio sic transit, sed antequam ad
eam orationem uenio quae est propria
nostra quaestio, uidentur ea esse
refutanda, quae in sermone saepe ab

86
inimicid, ab improbiis saepe iactata
sunt. . . atq: idem usurpat oratione pro
Codio, pro Cluvenna, pro Sylla, in qui
bus confutatio praecedit confirmationem.

Sunt autem confirmatio et confutatio
per argumenta seu locos, de quibus su
pra, sed et horum est aliqua dispositio
quam observari ab oratore oporteat.

Sectio Secunda

De argumentis et eorum Dispositione.

Argumentum est ratio qua pro
bamur rem propositam. negat Ci
cero Milonem insidiari Clodio po
suisse; et hanc affert rationem, quia
causam non habuit, quare insidiari
vellet.

Porro argumentorum collocan
dorum is ordo tenendus est, ut le
viora in median orationem congeran
tur. graviora partim ipso in principio
afferantur, quia tunc se maxime at
tentum praebet auditor: partim etiam
in finem reserventur, quia magis inha
rent quae postremo audita sint. quod

Si duo duntaxat Suppetant argu-
menta quorum alterum altero plud
ualeat, proponemus Validius in fit
iniori, atq: hoc postquam exposueri-
mus rursus ad illud recurremus.

Sectio Tertia

De argumentatione quid
sit et Quotuplex.

Argumentatio est argumenti
explicatio. hoc est argumentum seu
ratio cum sua conclusioe, Milo cau-
sam insidiandi non habuit est hanc
ratio qua probatur Milonem insidia-
torem non fuisse; ergo non est insidia-
tur; est hanc addita ratio conclusio

Species argumentationis prae-
cipue sunt.

Sillogismus

Enthimema

Inductio

exemplum

Sillogismus est certa ratio
unum ex alio inferendi constanti tri-
bus pronuntialibus, quorum postremum
e duobus prioribus consequitur.

PRIMUM pronuntiatum pro
positio et major, alia et propositio sim-
pliciter aut major appellatur.

SECUNDUM propositio minor aut
simpliciter minor aut assumptio
dicitur.

tertium est complexio seu con-
clusio, esto exemplum, qui virtute mi-
litari ceteris praestat bello praefici-
endum est; habes propositionem: sed non
perit virtute militari ceteris praes-
tat, ecce assumptionem: ergo consequens
bello est praeficiendum; habes conclusionem

Nec ubi tamen ab oratore ille
ordo propositionem observatur; imo sic
invertitur aliquando, ut a conclusione
ad assumptionem et propositionem ascendit
non nunquam etiam ab assumptione
ad reliqua ut est in Miloniano
quoniam igitur pacto § numero 2° 2°
et pro Coelio... ut vero in M Coelio
et numero 4° 4°... et pro archia in
exordio

Enthimema est imperfectus syllo-
gismus, hoc est vel propositio vel assumptio

no reticetur, quia sunt manifestiores,
 ut Pompeius Virtute militari ceteris
 praestat: ergo Pompeius bello praefici
 endus est sic propositio reticetur.

Porro enthymema parimodo atque
 syllogismus inuerti potest; ita ut con-
 clusio praeponalur assumptioni, aut
 propositioni; ut Pompeius bello est
 praeficiendus est quia Virtute militari
 ceteris praestat.

Inductio est cum exemplum
 singularium enumerationes aliquid prop-
 ter similitudinem inferitur, ut... neque
 Balba neque Nasica, neque Opimius, neque
 Marius continuo Babili sunt interfecit
 quod hominem occidissent: ergo nec
 Milo habendus est quod Clodium oc-
 cidit exemplum est inductio imperfecta,
 cum unum quid ex altero singulari
 colligitur ob similitudinem, ut... Iure
 Nasica interfecit Gracum ut seditio-
 sum: ergo iure Milo Clodium occidit.

Haec dicta sint de argumentatione
 qua valet ad probandum iam quam cum
 dia affectibus idonea est amplificatio
 nominatur quam in elocutione contineri

90
orator dicit: quocirca nos hanc partem
hic leuiter attingemus. plenius in Rhetorica
Delectante tradituri.

Sectio Quarta De amplificatione quid sit et quomodo fiat

amplificatio est grauior quaedam
affirmatio ad permouendos affectus idonea
amplificant oratores aut Ver-
bia aut res.

adhibentur ad amplificandum Verba
Illustra cuiusmodi haec pro lege
manilia numero 6. . . agitur populi
R. gloria qua Vobis a maioribus cum
magna in rebus omnibus transmissa
in remilitari tradita est agitur salus
sociorum atq; amicorum, pro qua multo
maiora nostri, magna et grauiora bella
gesserunt. aguntur certissima populi
R. Vestigia et maxima; quibus armis
et pacis ornamenta et subsidia belli
frustra requirentur.

Grauiora ut pro milione. . . praemio-
rum amplissimorum gloria qua breui

tatem vitam, posteritatis memoria
consolatur.

Plena ut eadem oratione... polluta
stupro sanctissimae religionis, sonantur
gravisima decreta perfrigerat.

Sonantia ut eadem oratione...
deme semper populus & semper omnes
gentes loquentur, nulla unquam ob
mutasset vetustate.

Composita ut contrucidare, per
orescere, exerceriare.

Translata ut eadem oratione... qui
dem caeterae tempestates et procellae
in iis duntaxat fluctibus concionum
semper putantur esse subundae.

Asyndeta ut... Crux inquam
infelici et arumneso parebatur... a
valeant, inquit, valeant civis mei sint
incolumnes, sint florentes, sint beati.

Asyndeta ut... me patria expul
erat, bona diripuerat, domum suam
incenderat, liberorum conjugem meam
vexarat populo Romano nefarium
bellum dixerat.

Tralata ut pro ellilone... omnes
rao mihi est ^{non} enim dedita non enim dig
nitate non enim voluptate.

Silonima ut excessit, euadit
eripit... expelletur, exterminabitur,
ejicietur.

Gradatim assurgentia, ut con-
temni se putant, despiciunt illud...
elliserum, crudela horrendum spec-
taculum objectum est.

Sectio Quinta suo
modo rebus amplificatur.

Rebus amplificatur, cum per lo-
cor et figurarum exornatur et ex auge-
tur oratio.

Per locos quidem ut cum adhiben-
tur.

Definitione conglobata quae
uocant, hoc est cum unius eiusmodi
rei uariae definitione acceduntan-
tur. Cicero pro Cluone... Quid tua
modiue. Vidimus templum sancti-
tatis, amplitudinis, mentis, consi-
lii publici, caput urbis, arum Socio-
rum, portum omnium gentium. Sedem
ab universo populo & concessam uni
ordini inflammari, excendi, frusta-
ri. pro domo sua... Quid seruus

armiger Catilina, signifer Sedi-
 tionis consiliator tabernariorum
 damnatus injuriarum fori depopu-
 latus, percussor, lapidator obsessor
 euria, idem tusculanarum Quastio-
 num libro 5° numero 5°. . . o Vite
 philosophia dux, virtutis indagatrix,
 excelsitrix: Vitiarum mater omnium
 artium, quid est aliud nisi, ut ait
 Plato, Deorum inuentum. Vide in
 oratione pro Cecinna numero septua-
 gesimo septimo et sequentibus defi-
 nitionum Viri boni per congeriem.

Causa conglobata Cicero pro Sex-
 tio variam causam cumulat ob quam
 sedere maluerit quam resistere. . .
 cum in hanc resp. etiam creptis se-
 natui gubernaculo fluitantem in
 alto tempestatibus seditioum ac dis-
 cordiarum armata tot classes nisi
 unum deditum essent incursum viderentur
 cum alii me suspicione, periculi non
 defenderent, alii vetere odio bonorum
 incitarentur, alii inuiderent: alii obs-
 tare sibi me arbitrarentur, alii ulcis-
 ci dolorem suum aliquem vellent alii
 rem ipsam publicam atq. hanc bono-
 rum statum utrumque odissent, et ob

24
Hac se causae tot tanq; Variar
me unum deprecarent. Depugnarent
potius num Summo non dicam exi
tio sed periculo certe uestro, liberorumq;
uestrorum quam non id quod omnibus
impendebat unum pro omnibus sus
ciperem ac subirem idem oratione Pro
Milonis numero Septuagesimo Tertio
causae plures congerit, quare elo
quium tametsi non fuisset insidiator
iure casus uideri possit.

Effecta conglobata pro Clusena
conglobat effecta Virtutis Militaris
Hae etiam populo R. Hae huic ur
bi aeternam gloriam petent, Hae or
bem terrarum parere huic imperio coegit
omnes urbanae res, omnia hae nos
trae praeclara studia, et hae forensia
lauda et industria latent in putela ac
praesidio Bellicae Virtutis... Idem
libro 2° de oratore numero 3° et se
quentibus eloquentiam commendat
ab effectis.

Similitudines conglobatae
eero in Verrem... non caribdim
tam infestam neq; Syllam nobis quam
istam in eodem fredo fuisse arbitror.
Virgilius ut arboribus decori

est, ut Viti buca uua
 ut gregibus tauri, segetes ut pingui
 buca arua
 tu decur omne truer &... Vide Cati
 linariam primam numero decimo 7.
 Dissimilitudine conglobata,
 Cicero philippica 2^a Varroni atque
 antonia dissimilem usum fuisse Pom
 peianarumedium ostendit... M. Var
 ro uoluit esse illud studiorum suorum
 non Libidinum diuersorium: quae in
 illa uilla mihi dicebantur, quae cogi
 tabantur, quae litterae mardaban
 tur, iura populi & monumenta ma
 jorum, omnia sapientia rae omnidq;
 doctina; at uero te inquilino, non
 enim domino, personabant omnia
 uocibus ebriorum, natabam pauimen
 ta uino, madebant parietes... Vi
 de et pro Murina numero 22°
 Exempla conglobata. Cicero
 pro Milone, uteretur eadem con
 fione Tanniue, qua Bala quae
 sica, qua opimiue, qua Marius qua
 uodmetipsi... a pro arebia Bome
 rum colophonis eueni suum esse
 dicunt et si suum vindicant sami

96
nii repetunt Suii nri suum esse con-
firmant itaque etiam delubrum
eius in oppido dedicauerunt per multos
alii praeterea pugnant inter se atque
contendunt. ergo illi alienum: quia
Poeta fuit, post mortem etiam expetunt
a qui uoluntate, et legibus nostris ad,
reprobandum. Vide et Catili narium
primam, numero 2. et a Mithridate
nam numero decimo 6.

Contraria conglobata ut est enim
haec, Iudicia, non scripta sed nata lex,
quam non didicimus, accepimus, legi-
mus, uerum ex natura ipsa arripui-
mus, gaudimus, expressimus; ad
quam non docti, sed facti, non instita-
ti sed imbuti sumus, ut si uita nostra
in aliqua indidit, si in uim, si in
tela aut labonum aut inimicorum
incidisset, omnia honesta tua esse ex-
pedienda salutis. . . a 2° Catilinaria
. . . hoc uero quae ferre possit inertes
homines fortissimè insidias, stulti-
simè prudentissimè, ebriosos sobri-
os, dormientes vigilantes. . . in
sonum. . . qui latronum igitur, si qui

dem uocē confulē, qui p̄dōnē,
qui hostē, qui p̄ditōrē, qui Ty-
ranni nominabantur. magnū et
men & numero 2 4°.

Respugnātia conglobata, Cicero
pro R. Commodo ... quae in re mihi ri-
dicule est uisus esse inconstans, qui
eundem et laedere et laudare, et
uirum opti: et hominem improbissi-
mum esse dicebat; eundem tu et ho-
noris causa appellabat, et Virum
primarium ee dicebat, et socium
fraudasse arguebat ... et pro Sextio
... Senatum credo confulē uocas-
sent et numero quadragesimo 4, item
pro Sylla numero octogesimo 3.

Consequētia conglobata, Ci-
cero libro 3° de oratore ... fuit boe-
luctuosum suū, acerbum patriae, gra-
ue bonis omnibus: sed hi tamen
temp. eadē secuti sunt, ut mihi non
erepta ē Crasso a Diū immortalī
vita, sed donata morte esse ui-
deatur. non vidit flagrantem bello Ita-
liam, non ardentem Iruidia Senatum

non Sceleris nefarii Principes Ci-
uitatis reos, & luctum filiae, non
exilium generi, non acerbitissimam
& Marii fugam, non illam postredi-
tum ejus eodem omnium crudelissima,
non denique in omni genere deforma-
tam eam Civitatem, in qua ipse floren-
tissima, multum omnibus gloria praes-
titisset. . . Vide pro flacco numero no-
nagesimo 9° & pro Murina numero
octogesimo 3°.

Adiuncta conglobata, Cicero
philippica 2^a. . . Sed haec quae bus-
toris improbitatis sunt, omittamus,
loquamur potius de iniquissimo ge-
nere levitatis. . . ut istae fauci bus,
istae lateribus, ista gladiatoria lo-
tus corporis firmitate tantum vini
hauserat, ut tibi necesse esset incons-
pectu populi & negotium publicum,
gerens magister equitum, cui & uetate
lucis esset, is uomens frustis esculen-
tis uinum redolentibus gramini-
suum et totum tribunal implevit
. . . Vide pro Sylla numero 7° 4°.

Sectio Sexta

Quibus figuris amplificantur.

figuris longe grauius ampli-
ficatur, ac praesertim congerie, quae
est rerum multiplicium coacervatio
seu enumeratio pressa... Cicero Ca-
tilinaria 3^a... omnia norat omnium
adilud tenebat, appellare, tentare, sol-
licitare poterat, audebat erat ei con-
siliium, ad faciendum aptum. consilio
autem neque lingua neque manu de-
rat, iam ad ceterarum rerum conficiendam,
certos homines, delectos ac descriptos
habebat. neque uero cum aliquid manda-
uerat, confectum putabat, nihil erat
quod non ipse obiret, occurreret, uigi-
laret, laboraret: frigore, sitim, famem
ferre poterat... et pro lege manilia
... quod denique belli genus esse po-
test, in quo &
Incremento cum per gradus ab
infinito ad Summa procedimus...

Cicero pro Quintio in peroratione . . .
 Miserum est . . . Vide in figuris Sen-
 tentiarum . . . philippica 2^a numero
 63° . . . actione 3^a in Verrem numero
 octogesimo octavo, pro Quintio numero
 quadragesimo octavo.

Hypotiposi Calilinaria 4° iii
 Dixit mihi Videre hanc urbem, succen-
 orbis terrarum, atque arcem omnium
 gentium subito uno incendio conciden-
 tem; cerno animo desultam patriam,
 miseram atque insepultam acervos ci-
 vium versatue mihi ante oculos ad-
 spectare ceteri; cum vero mihi propo-
 suit regnantem Lentulum, sicut ipse se
 ex facili sperasse confessus est, purpu-
 ratum hunc esse Gabinium, cum exer-
 citu Venisse Calilinam, tum fugam Vir-
 ginum, atque puerorum ac vexationem
 Virginum Vestalium perorabo, et quia
 mihi & mundecimo.

Denique Protopopeia
 apostrophice
 exclamatione

Interrogatione a ceteris de
 quibus in figuris dicimus.
 fiunt etiam amplificaciones gra-
 vissimae ex figurarum et locorum per-
 mixtione; quarum exempla reperietur
 ex omnibus oratoribus passim.

Sectio Septima de
 Confutatione

Quid sit confutatio Et
 quomodo fiat.

Confutatio est pars altera con-
 firmationis in qua rationes omnes
 adversarii dissolvuntur; fit autem
 illa Variis modis.

Primo plane insiciendo quod vel
 adversarius consequi ex eo quod affer-
 tur ad probandum verbi causa accu-
 satus mater quod filiam venenosus
 tulcrit. defendit se, utiq; offert mater-
 ni amoris pro firmitate defensionis
 negat id Valere accusator, et opponit
 illi edea atq; aliarum exemplum

Secundo argumentum retorquendo
 in adversarium ut si quis hoc modo

quem arguat occidisti, quia occiso asti-
listi; ite respondeat, imo quia occiso as-
tistit idcirco non interfeci, si enim occi-
dissent me in fugam conuertissent.

Tertio per contemptum significando nos
adversariorum accusacione haud nullum
commoueri, ut pote utili acinani, quod
Cicero aduersat in oracione pro coelio ubi
non uera Crimina sed quarelate aman-
lium eam esse accusacionem contendit.

Quarto abduciendo Iudicem a conside-
racione criminis et pollicendo nos postea
de ipsa re dicturos.

Quinto denique Torsione, Irritione, ir-
mia, inreperacione interrogacione, subiectio-
ne, et ceteris ejusmodi quibusdā Alita
dexteritate utiliter passim Tullius suo
rem alio detorqueat ac decipiat auditorum
Porro in disponendae consuetudiniae
capitibus eadem pene ratio atq; inconfir-
matione obseruabilis, ut pro temporum
atq; argumenti uarietate consideret
orator quid post, quid ante collocandum
et quomodo proponendum, reseruet illud
uicium consuetudinum exemplum Tullio

103

pro Roscio, pro Milone, Coelio, Pan-
lio et in Pisonem.

Seclio octava De Peroratione seu Epilogo.

Epilogus est artificiosa orationis
causa.

At unum ipsius duplex argumen-
tu praecipua resumere et affectu con-
citare.

In resumendis argumentum id ob-
servandum, ut ea tantum repetantur in
quibus maxime causa militat, atque
ita praeterea pondus quoddam adda-
bitur ex gravitate sententiarum et fi-
guratum ornatu.

Habere exempla repetitionis seu enu-
merationis ejusmodi apud Cicero in
epilogis orationum pro lege Manilia
pro Cluentio et ceteris passim.

De concitandis affectibus in republi-
ca dicente dicendi locus erit illud obiter
advertendum valere affectus alios. In
aliis dicendi generibus nam.

In laudatione potissimum excitantur.

Gratulatio

Admiratio

Emulatio

Gaudium

In Viluperatione

odium

Invidia

contemptus

In deliberatione

Spes

Melus

Desiderium

In Iudiciis pene omnes una ^{nt} concussu

amor

odium

Invidia

Indignatio

Comiseratio

Quos quidem affectus facillime comouebit orator, si prius ita se disposuerit ut non solum Iudicem incendere, sed et ipse ardere Videatur.

Epilogi Virtutes, duas breuitas et acrimonia hae insignandis ac relinquendis in animis auditorum aculeis

105
 ista urgendū ad sententiā ferendam
 iudicibus, ne morā languant affectū
 ac refrigerent consule ciceronem omni-
 bus omnium orationum epilogiā.

Si in 2^a Parte

Parte Tertia Rhetorica
 Doctrina seu De
 Triplici causarum Genere
 Speciatim.

Habent singula causarum Gene-
 ra sua quasi Species orationum,
 quarum si peculiariter loci eloquentiā
 candidati innotuerint, futurum est, ut
 inde non leuem fructum ferant, namque
 facilem inueniant ad extemporaneam
 de omni re proposita disceptationem.

Caput primum.

Sectio Prima De

Species orationum In
 genere Demonstratio.

Species orationum in Genere
 Demonstratio sunt.

iob

Panegyricus
oratio evatativa qua' gbonelli
aca dicitur.

Evuptialis

funeraria

Gratiarum actio

gratulatio

Lamentatio

Denique oratio qua' vel disceden-
tes alicunde vel eodem redeuntes
prosequimur; et ea qua' vel alio dis-
cedentes vel redeuntes eobonestamus.

Sectio Secunda

De Panegyrico

Panegyricus primis temporibus
fuit oratio qua' habebatur apud con-
ventum gratia totius in aliqua lu-
dorum celebritate: recentioribus qua'
aut in Senatu, aut in castris, aut ali-
quo nobili concessu apud principem
habebatur: recentissimis et hodiernis
panegyricus appellatur quaecumque
in laudem viri cuiuslibet illustris
habetur oratio.

Panegyrici Materiam

Loco ordinem repetere licebit exire

qua de persona laudanda tradidit
in ¹⁰⁷ in expositione locorum generice
demonstrativi Peculiarium.

sectio Tertia De oratione Genebliaea.

Oratio genebliaea est ea qua habetur
in alicuius natalis diem.

In hac omnia componi debent ad
laetitiam; atq; adeo fecerit non incon-
sulte qui sumpsit exordium a publi-
cis uotis, precibus, festiuitate et lu-
ritate diebus diebus ipse natalis anno-
tabitur, qui si erit festiue fortunatus,
aut euentu aliquo insigni celebrare
commemorabitur; sin minus, aut pre-
termittatur, neque de mense, aut in bo-
nam partem quoquomodo detorquebitur
anni tempestate diem animaduertatur
neque de mense aut ipsa hora retinebitur.
Deinde locus ciuitatis natus com-
mendabuntur.

Laudabuntur familia, parentes ma-
iorum praeterea facta, ut inde sicut gra-
duerit ad ipsius laudem eiusque natalem
diem celebrentur.

Si puerum laudemur, laudetur

108

ab oris Venustate
a Vultu
a Reliqua totius corporis conformaone
a Genere
a futura Educaone.

Si ad hunc aetate, petetur ex his
locis quibus laudare conseruimus
qua de re in genere demonstratio

In Peroratione oia post a puero
parentibus praecabimus; imo et inuo
ticinari licebit feliciter.

Hae methodo procedit Pollionides
genethliacaon apud Virgilium Ecloga
4^a: item a Statu genethliacaon Lu
cani primo Sylvarum libro 1° idem
rationibus absoluit.

Sectio Quarta

De oratione Nuptiali

Oratio nuptialis est qua Sponsos et
Sponsam nuptiarum gratulamur suam.

In exordio causa poterit afferri
propter quam ad dicendum accedamus
erit autem illa vel amicitia, vel affini
tatis, vel officii quoniam etiam a nostri

109

et publici gaudii significatione exor
dit. facta oritur aliquando ut in gemellibus
ad iungendum nuptiarum lau
dationem eujus confirmatio repetitur
a triplici capite ut ab

Honestate nuptiarum quantum au
thor Deinde immortalis.

Utilitate quod non sibi unius con
iungit sed et reipublicae liberorum susci
piunt: quod conjugium est causa so
cietatis etiam inter dissimilissimas a
gentes; quod non raro pacem inter
inimicos conciliat.

Jucunditate scilicet in rebus
aversis alter conjux alterius moero
rem abstergit, vel ex parte communi
cundo levat: aut in prosperis una lactan
tur magis quam si gaudeant separatim.

Tum certa omnia conjugio prae
bimus atque ut est apud Senecam
liberos similes patri similesque
matri.

Imo eorum quasi parentum oculis
subjiciendum jam blandius accidentem,
iuxta illud Virgilii
in cervice parvae pueri visum cognoscere
matrem.

Pusit antea ingeniose, et magis pu-
 erilibus majora pollicentem, cum
 puer heroum laudem et facta paren-
 tum nouerit et qua si poterit cognos-
 cere Virtute.

addet si libuerit Sponsi et Sponsae
 laudationem qua bona corporis et
 animi conspiciuntur. Sed de illa in
 genere demonstratio.

Poterit institui per orationem per apros-
 trophen ad utrumque conjugem de fide,
 et concordia mutuo conseruanda.

Differunt in eo nuptialis oratio
 Epithalamium et Himeneum quod nup-
 tialis ante nuptias, Epithalamium
 et Himeneum post perfectam nuptiam,
 Sed illa soluta oratione, haec uero stric-
 ta seruantur: quae alioqui utrorumque
 materia.

Habet nuptialis carminis exemplum
 apud Catullum de nuptiis Pelei et Liliidis:
 apud Propertium de nuptiis Honorii
 et Marcae: apud eundem Palladii et
 Serenae epithalamium.

Sectio quinta
 De oratione funebri.

oratio funebris est qua' habetur
in alicuius funere.

Huiusmodi exordium duci poterit ab
aliqua graui sententia de rerum
humanarum instabilitate.

ab indignatione, in mortem, quae
bonos ab improbis, nobilem ab
ignobili non distinguit.

ab exclamatione siue complo-
ratione, dum expendimus quid ante
mortem defuncti, quid in morte,
quid post mortem euenerit.

ante mortem uitam secundum
singulas uirtutes expendimus et
ornabimus ex praecipuo generis
demonstratiui, de quibus alia.

In morte circumstantia' et genus
quod aequae mortis considerantur,
ut si quis patria' causa aut pro com-
muni bono, pro causa religionis for-
titer pugnando, aut in bello aut pu-
blicum negotium gerendo occiderit aut
multis uulneribus in praetio acceptis
acceperit iuxta illud Virgilianum

sterque quaterque beatus
Quaerit ante ora parentum Troia'
sub moenibus alicui.

contigit appetere.

Post mortem totius resp. iacturam
amplificabimus per enumerationem
omnium quibus mors ista fuerit sue
lucosa, ut inde commiserat dolore per
mixta consequatur. quanquam enim
totam orationem res pergit querimonia
oporteat, tamen hoc loco usurpatur
maxime, nempe ut sit parte peroratione,
nisi et consolationem subtexere vo
luerit cum adhortatione ad superstitem
ut defuncti mores, Virtutes, et praecla
re facta sibi proponant imitanda ha
bet apud Virgilium I Casaride epice
dium cum apollo codi in persona Daph
nidie

Seccio Sexta De

Gratiarum actione

Gratiarum actio est qua de accep
te beneficio gratias agimus.

ordinatur a testificatione voluntaria
quam extemplo beneficio percipimus.

Reliquum orationis corpus tri
bus partibus constat.

Laudatione dantis, quam repetit
a genere demonstratio.

amplificatiōne. Beneficentia seu
 rei accepta per adjuncta et circumstantias
 tanquam cuius rei extat exemplum
 apud Plinium sub finem Panegy-
 ricis ubi consulatum sibi a Trajano
 collatum amplificat.

animum grati memorisq; sollicitudine
 repetat eam in rem qua de gratia
 dicendum de affectu bene.

Ciceronis oratio post reditum ad
 Turrinam, post reditum in Senatu pro
 Marcello epistola ultima libri 3.
 Sunt gratiarum actiones, habes et
 celeberrimam auctoris ad Gratianum Im-
 peratorem Super hoc eodem argumen-
 to orationem

Sectio Septima De gratulatione.

Gratulatio est oratio qua signifi-
 ficamur alicui gaudium nostrum
 de bono quod recens adoptum est.

Ordinemur ab eadem significa-
 tione gaudii.

Extollemur deinde bonum eius
 modi, et quidem si eximium erit, me-
 ritum fuisse qui acceperit, affirma-

iiq

binuere si bene fuerit, dicendum esse
vilius accipientibus non respondere sed
esse gradum ad meliora et praestantiora
lauda binuere industriam et ratio
nem qua fuerit adsecutus.

Præcabi iure ut foelice faustum
que sit ipsi, ipsius amici et reip.

adhortab' iure ut ad maiora con
tendat ad Ciceronem epistola 6^a et 9^a
libri duodecimi, septima octava, nona
et decima libri decimi quinti ad fami
liarum epistola

Sectio octava De oratione lamentatoria.

Oratio lamentatoria b'ia parti
bus constat.

exaggeratione accepti mali, qua
consequimur ut continuatur dolor ut
excitetur commiseratio in eum. Cuius
casum deflemus odium in eodem per
quod calamitas uenit, praesertim si
maleuoli atq; improbi vulgo existimen^{ti}

Injectiones metua in aliorum ani
moa quod eodem casu posse conflictari
dicimus quo conflictatur ille cuius
casum deflemus. Binu enim fiet ut de
miseria aliena doleant magis ali

iih

Benivolo laboranti succurrant

In Peroratione fortunam feliciorem praecabimus, et spem futuram consolando faciemus.

Consule Tullium libro h epistola decima h a libro decimo 4° singulis ad Terenciam epistolice

Sectio nona De Reliquis orationibus In genere Demonstrativo.

Discedentem aliquo ex loco significamus iis quos relinquitur non sine acerbo sermone nos ab eorum societate divelli

Locum ex quo proficiscimur laudamus iis partibus et capitibus quibus laudari solet regio, civitas & profitemur nos fore nunquam immemores eorum quos istis amicis aut beneficiis experti fuerimus.

Commen damus liberos si quos habemus affines familiares cognatos fausta oibus oia comprecamur

Redeuntem domum ex aliqua peregrinatione gemum loci praesidem

Salutamus
 & gimus de reditu felici Deo aus
 pitati gratias.

Significamus quoties aliquam arden
 ter reditum optaverimus dum subire ab
 sentes eum, amicorum, parentum recorda
^{ti}

laudamus ipsum locum ex pra
 cyticis epidielicis.

Incolis ipsius bene precamur nos
 tram omnibus in rebus operam polli
 cemur habere exemplum ad Ciceronem
 in oratione quam habuit post reditum
 in senatu.

aliquem ex aliquo loco discedentem
 sic prosequimur

Si discedat inuitus aut pro sua testa
 mur dolore nostrum in mores tempo
 rum indignamur in fortunam invidiam
 recedam inanimata obtestamur.

Si libens discedat vel alienius le
 galionis ob eundem vel honoris conde
 quendi gratia, gratulabimur exeunti,
 cumq; laudabimus a suis beneficiis in
 civem in amicos in temp. tollatide.

Ut unque precabimur ut nostri ab
 sente meminerit, quod et Inuicem

facturoz prolicebimur.

Utrique fausta praecabimur
illi pro breui reditu, huius pro felici
rerum successu exemplum uidebitur
apud Statium 3° Sylvarum libro et
Horatium libro 5° carminum ode 3^a.

Redeuntem aliquem aliquo ex
loco faustis acclamationibus excipi
mur dicimus redeunti coelum, terram
homines aridere ac pauere.

Gratiarum agimus immortalis Deo
de felici reditu.

hortamur, ut bonis auiibus suis
ipse succedat penatibus domum fa-
miliaribus, amicis, affines reuisat
eorumdem colloquio et amplexibus
fruatur.

Significamus quantum nos
absentis desiderium tenuerit.

obtestamur ut nunquam abscedat
sed nobiscum ualens, florens carnis
omnibus, probatus apud bonos aeta-
tem longissimam degat.

Habeet Traiani romam redeuntis
inter populi faustae acclamationis
descriptionem in Panegyrico Plinii

Caput Secundum
Specieꝝ orationum In
genere Deliberativo.

Sunt
Suasio et Dissuasio de quibus
aliae

Hortatio et Dehortatio

Communitio
Commendatio

Concitatio

Conciliatio

Petitio

Consolatio

Sectio Prima

De Hortatione

Hortatio est suasioni cognata, imo
est pars extrema suasionis, habetque
plura affectuum quam rationum
aurorem in primis excitabit
illud rei ad quam hortamur, idque haud
difficiliter consequemur. Scythiam, instam
utilem gloriosam, in eundem esse demon-
strabimus, dignam denique ab eo suscipiatur
adolescente, bene, nobili, magistratu aut

61

alio quouia. hic personam expendⁱⁱ
mua. cuius obiter laudem licebit
deliberare, et quidem si fuerit adolescens,
apertius laudabimus; si maioris
etate, quodam laudabimus.

Sunt etiam amoris et beneuolentiam
illi conciliamus, cuius causa rem
suscipi et uicissim odium atq; Inuidiam
in quem suscipi cupimus.

Erit etiam locus amulationis et giga
nenda cum aliena Virtutis commemo
ratione tam propositis maiorum exem
plis.

Species praemiorum proponitur et for
liter et acriter suscepta, neglecta uero
malorum impendentium timor.

ostendimus rei faciendae necessi
tatem cum facilitate conjunctam.

concluditur obstaculo.

Porro si argumenta validiora libue
rit ad mouere, ea repetere licebit ex
locis quod tradidimus in suasionem.

Occurrunt hortatorie passim apud
Poetas et Historiarum Scriptores
apud Tullium in epistolis libri decimi
et libri primi ad quintum fratrem epis
tola 14

Hortatorie opponitur dehortato
rice quae petitur a contrariis affectibus.

cujus exemplum indigne repetere ex
Seneca thebarda vltimo quarto ubi
Iocasta filios suos a eade mutua
dehortatur.

Sectio Secunda De Communione

Est prudentia monitoria cum quem
velit corrumpere, sibi facere beneuolentiam
faciet autem, sic praemissa laudatione,
in animum illius se insinuat; si
amore se adduci atq; officio profiteatur
si eius culpam excusare uidebitur, sic
tamen ut tacite exprobet sed maxi
mam loco temporis, sociis, suadoribus
et administris partem attribuat.

Tum admissa rei, aut culpa turpi
tudinem oculis subijcet, pericula, poe
nae et alia cuiusmodi proponet, quibus
includi inculi solet atque animura
peccato deterredi.

In Peroratione, adhortabimur
ad meliora, ad Tullium epistola sexto
libri 1° ad familiares.

Sectio Tertia De Commendatione.

In Commendatione praemittitur

causae ejus cui aliquem commendamus ¹²¹
 Causae commendationis expositi
 mura: haec vero petuntur.

a Persona commendantis si fuerit
 amicus necessarius, propinquus.

ab eo qui commendatur si dignus
 ejusmodi gratia, si honesto loco natus,
 si pietate, doctrina, prudentia, et cae
 teris virtutibus indignis: vel si de
 seclua, desertus, exens parentibus et
 salutem concessus ab inimicis Tac
 talus a fortuna.

ab eo cui commendamus si huma
 nitatis plurima, si bene merendi na
 tura sua cupidus, si affinitate aut
 familiaritate nobis conjunctus.

Petuntur etiam rationes ab ipsa
 re si per se honesta sit, si gloriosa, uti
 lio, facilis, refert autem quam pluri
 mum aut amice petamus ac blande,
 quale est illud didonice ad aeneam
 per spem surgentis Tuli
 per connubia nostra per inceptos hyme
 neos.

Vide Ciceroem toto epistolarum li
 bro decimo 3o et alibi passim.

Si commendationi respondere volue
 rit ad Tullium epistola 2^a libri 2ⁱ.

Sectio 4^a De Concitacione et Conciliatione.

Concitatio tota consistit in descriptionibus rerum prosopopeicis et aliis figuris quibus ira et odium commoveri debent. Solent

Conciliatio sit significatione amoris et benevolentiae

Laude illius quem conciliare volumus.

Laude ipsius nostri modesta et prudenti, qua consequimur ut non indigni quaesita gratia videamur. Cicero 4^a et nona epistola libri decimi hanc conciliationum exempla sufficiet.

Sectio Quinta De Petitione.

Petitio vel aperte vel libere sit vel cum pudore ac metu.

Si aperte petamus primum illius a quo petimus erit captanda benevolentia, sine a persona ipsius, quam sua laudibus ornabimus, ab ea praesertim virtute qua nobis fauet in praesentia, sine a persona nostra, significatione bene-

affecta mentis et observantissima.

Proponendum rem de qua agitur.

Sua de binum ab utili, honesto, facili, oportuno et ceteris.

Gratum animum pollicemur.

Hic partibus constat oratio Junonis ab Eolum primo amica quam sic incipit.

Eole namq: tibi diuum pater, atq: hominum Rex.

et mulcere dedit ventos et tollere fluctus.

Ecce promissam orationem sequitur

propositio petitionis.

genus inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor.

Illam in Italiam portant, Victos que penatet.

Tum suadet a facili.

incute vim ventis, submersadq: obrue pupped.

aut age diversare, et disice corpora ponto.

Denique gratum animum et mercedem pollicetur.

Sunt mihi bis septem praestanti corpore nimphae.

quarum quae forma pulcherrima Deo peperiam.

convubio jungam stabili propriamque dica bo.

Vide præterea Ilionem ad didonem
eodem libro primo æneidæ.

O Regina nouam cui condere Iupiter

^{urbem}
Iustitiæq; dedit gentes frangere su-

^{perbad}
procedit miseris uentis maria omnia
Veli

oramus, prohibe infandos a nauibus
ignes &

Sectio Sexta De Consolatione

Huiusmodi uaria sunt ac prope infinita
rationes, pro uariis casibus quibus
hæc Vita solet conflictari; atque adeo
cum esset longuam, argumenta singula
singulis euentibus ac circumstantiis
accommodare præcipua sat erit genera-
lim delibare. Sunt autem illa
Ut eluenum acceptum incommodum
atq; uerbis quam poterit suauissimè
leniamur.

Ut aliquot indigni commodo consen-
sari calamitatem ostendamus.

Ut uita humana conditionem qua ab
omni parte beata esse non potest oeu-
liè proponamus.

Ut commondremur igneui esse animi

123

dolore frangi, et se moereri frustra
 excruciantium permittere.

Ut significemus eam esse doloris na-
 turam qui malum non minuat sed potius
 adaugeat.

Ut proponamus exempla eorum qui
 similia tulerunt patienter.

Erit prudentiae oratoriae loca et reli-
 quae circumstantiae accommodare ad
 personam eam quam consolatur: est enim
 cum dolor impetu frangi uelit, et tractari
 molliter et sensim demulceri ut in
 recenti luctu.

Sed ista magis exemplis quam
 praecipis illustrabuntur.

Itaque ad Senecam consolatoriae
 ad Polibium, ad Marciam ad Helviam.

Ut nihil dicam de Boetio qui li-
 bellum elegantem de consolatione
 scripsit.

Ut Ciceronem omittam epistola decima
 et decimam tibi et ad familiares.

Capitulum Tertium De
 Speciebus orationum In
 genere Iuridicali

Iuridiciale genus haec habet species

Inuectiuam
 obijurgationem
 ex postulationem
 exprobrationem
 Purgationem
 De praecationem

Sectio Prima De

Inuectiua et obijurgatione.

Inuectiua et obijurgatio nullate dif-
 ferunt nisi quod haec ab amico, illa
 sapienter ab inimico proficiscitur: atq;
 adeo utriusque tractanda ratio similis.

Proposimus crimen de quo agitur
 exaggeramus ab ipsa re cuius in-
 dignitatem oculis per hypotesin re-
 presentamus.

Ab illius persona qui rem admisit
 dicimus fecisse quod esset ab ipsius
 aetate, genere, conditione, prorsus
 alienum.

Exponemus quantum omnium ani-
 moe ad hoc facto ab alienauerit.

Ostendemus quibus se se periculis
 et poenis obiecit.

Perorabimus hortando ut referat
 se ad meliorem frugem.

Ciceronicæ orationes in Calpurniam
in Valinium, in Pisonem in Antonium
totidem inuectiua sunt.

Sectio Secunda De expostulatione.

Expostulatio est oratio per quam
de accepta injuria querimus uehementer
ORDINUM Significatione admirationis
nostræ, unde tamen euenerit ut ius
apud quem expostulemus, tot anobis colla-
ta beneficia aut fuerit oblitus, aut
neglexerit, ea beneficia obiter comme-
morabimus.

Injuriam acceptam benefacto-
rum collatione amplificabimus.

Significabimus quantum ex
hoc facto doloris hauserimus.

Refutabimus ^{per occ.} eum Iudicem qua
pena dignum alterum qui eadem in re
fuerit putet.

Statuemus per occupationem quæ
prætextat ab illo possunt accusationes.

Finuemus arbitrari nos impri-
denter ab eo factum esse.

Profitemur nos ideo non factos
esse inimicos illi imo uelle obliuisci quia

quid est illud, modo ejusmodi re in
posterum abstineat.

Epistola Ciceronis libri i. Septima
ad familiares est expostulatoria.

Sectio Tertia De exprobatione, purgatione, et deprecatione.

Exprobatio nulla re differt ab
expostulatione, nisi quod illa apud ini-
micos et ingratos habetur; apud ami-
cos expostulatio

Consule Ovidium epistola ad Ja-
sonem medea.

Ciceronem libro 5° ad familiares
epistola 5^a.

Virgilium 4° aeneidos oratione di-
donis ad aeneam, quam sic incipit.
Nec tibi diua parenda, generis nec dæ-
danus auctor

Sua dici possunt de purgatione repete
superius e statu qualitate assumptio
Ceterum hujus exemplum Videbitur
apud Ciceronem libro 2 epistola 1^a.

Deprecatio fieri debet oportuno tem-
pore et per idoneam personam,
in hac aut locis purgationis ut
inve aut recta confugiemus ad clementiam
habetur in Ciceronis oratione pro

Figuratio deprecationis exemplum
atque haec tenenda de generi
bus dicendi speciatim.

appendix ad
Rhetoricam doctorem
De Memoria.

De memoria quod praescribam ab
eo nihil nisi, ut qui parte hac natu
ra beneficio pollent, gaudeant suo
bono, reddantq; ob acceptum excellens
munus Deo praepotenti gratias; ca
eteris auctor sum ut quantum acce
perint memoria id ne inertia sua ex
tingui patiantur, sed ingratum et info
cundum solum excolendo traducant in
melius.

appendix De
Imitatione.

Qui praecepta dicendi et intelligentia
perceperit et memoria comprehenderit,
in profecto indigne quiddam fuerit con
secutus atq; id tamen inutile, nisi id
accesserit exercitatio cuius praecipua
pars imitatio eloquentiam consecran
ti si defuerit nihil agat.

Est autem imitatio, conformatio nostri

ad exemplum alterius quem Velimus
exprimere.

Sed quia legendi sunt quos cupias imi-
tari, occurrit primum illud quod quaer-
tur, quos tibi proponere debeant ad
legendum, quomodo legere quomodo imi-
tari.

Si me audieris praestantissimos quosq;
primo aditu propones tibi imo si Quin-
tiliano credas, unum optimum: hanc ca-
teros proxime accedentes ad primum
reddes tibi usu assiduo familiaris.

Porro quisnam tandem ille sit opti-
mus inter multos si de graecis inter-
roges Demosthenem, si de latinis
Tullium appellabo.

Quin etiam de poetis quorum lectione
abitur eloquentia, optimum quemque
celigi oportet cui adhaereat et quidem
in epico genere carminis graeci home-
rius, latini Virgilius.

In lirico genere graeco Pindarus
latino, Horatius.

In Comedia graeca, Aristophanes
latina Plautus et Terentius.

In Tragedia graeca, bestis lede

Sophocles, et Euripides, latina^{izi}
Seneca.

At si virium periculo imparem se,
quidpiam senderit, pro capite suo, vel
proximum a primo, uel a secundo
primum assumet.

Neque uero unam uocem imita-
bitur, sed inuentionem praecipue, dis-
positionem et elocutionem quae sunt
partes orationis primariae.

Inuentionem imitabitur, qui
argumentorum accogitandorum ean-
dem orationem tenebit.

Dispositionem qui pari modo
partes causas distribuet.

Elocutionem qui eandem figuram,
eodem periodi numero eandem sen-
tentiarum uarietatem eundem uerbo-
rum delectum habeat.

Ratio legendi.

Optima demum haec erit si et
amanter et constanter legendi in ani-
mum sexta meditatione desigetur.

Amanter leget qui neque laborem
intermiserit, neque fastidium ullum
coeperit, imo secundum et tertium eum

dem auctorem pertractari uoluerit
conhiberit non leuiter ac uelut agens
aliud percurrerit: qui omnia perfec-
tum uocum simplicium et conjuncta-
rum denique totius grammaticae accu-
ratam notitiam desiderant nisi ad
omnem locum haurire ac subsistere no-
luerit.

Refert denique quamplurimum
in legendo ut non nisi emendatis utate
codicibus alia in foedissimos errores
in singulis passim necesse quod ex-
mendosior. Cetera contrahant.

Modus Imitandi

Inter imitandum neque puerilis esto
neque ad superstitionem religiosam hoc
est non uocem unam imitaberis, ut pra-
cipue sensum, neque serui ad haec
exemplari tuo quin imo fas erit adeo
identidem recedere quem sequeris.

Præsertim si qua uitia in eo depre-
benderis quibus ne ipsi cauent summi
Poetae item et oratores.

Moderare igitur imitationem est
selectissimam uterit, fuge cetera uel
emenda, quae optima denum aduerte-
rit ea uel additione, uel detractioe,

uel immutatione tua facto.

additione faciet contraciiora si
siue explicando.

Detractione, susiora contrahendo

Immutatione. Sic inuertendo
cuncta, ut non aliunde quaesita, sed
ex his deprompta uel occultatissimi
uideantur.

Breuiter dicam ceteros incitare
ut Cicero Demosthenem quod in
felliger ex utriusque collatione

atque haec De
Rhetorica Decente.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.]

DIÖGENES

[Faint, illegible handwritten text]

DIOGENES

Rhetorica

Mouentur Contracta
Seu De affectibus

Caput Vnum

Sectio Prima

Quid sit affectus et
quod sit lex.

Affectus est animi concitatio qua
quid impulsus aliquid uehementius
appetit uel.

Sed quia non appellimus nisi quod
aut re ipsa bonum est, aut aliquam pra'
se fert boni speciem: quia non auersa-
mus nisi quod aut re ipsa malum est,
aut mali speciem refert, fit inde ut pro
diuersa ratione qua bonum aut malum
intuemur diuersis affectibus concite-
mur quorum hic est ordo.

AMOR ad quem gratiam et zelotipiam
reperimus cuius contrarium est odium
Gaudium ad quod referimus admi

mirationem, cuius contrarium est affectus dolor qui et misericordiam et invidiam induit.

Desiderium quod emulationem complectitur habetque pro contrario fugam, cui adiungitur contemptus.

Spes eum opposita desperatione, **audacia** eum timore opposito ad quem reverentia et verecundia referuntur. **Ira** cuius germana est indignatio.

Sectio Secunda De amore.

AMOR est affectus a quidem omnium principum, quo impellimur ut velimus bene alteri, et ut bene sit omni ope, non eandem nostri, sed ejus quem amamus unius efficiamus.

Hoc differt amor ab amicitia quod ille non item ut haec mutuam benevolentiam requirit ab eo quem diligimus.

Causae amoris.

Primum est illud Seneca dicitur amari ^{ama}

Virtus praeterea probitasque verum

et solidum amorem conciliant unde ¹³⁷
apud Virgilium aeneidos 8 ad aeneam.
Euander

ut te fortissime teuerum
accipio agnoscoq: subende.

Habet ad conciliandos amores uim
suam pulchritudo cum probitate con
iuncta, si quidem
gratior est pulchro ueniendae e corpore
uirtute.

Quod si est unus quisque amator sui
nullusq: non alterum se amare potest,
recte similitudinem amoris fontem
aliu[m] dixerimus, qua nihil magis ho
minem homini conciliat, quibus si Vir
tutem ciuiliu[m] uita[m] duplicem adiuuauerit
comitatem in moribus, et munditiem
in cultu, uestibula uita deniq: omni, quam
graeci phidoxalia[m] appellant, tum praeci
puam amoris causam designauerit.

Amoris effectus

Habet effecta his uerbis pauca
apud Virgilium
omnia uincit amor

Amoris conciliandi rationem Vide
apud Cicero[n]em libro secundo ad fami

Sectio Tertia De odio.

Sui amorem nouit etiam ex contra-
riis odium nouit: est odium quo im-
pellimus affectus ut alicui uelimus
male, et ut male sit, omni spe, non
causa nostri, sed quia quem audimus
efficimus.

Causa odii.

Causa amoris contraria sunt,
hanc ex illis collige.

Effectus odii.

amor. Si uincit omnia, odium quo
possit nocere, omittit nihil.

Sectio Quarta De gratia.

Gratia est affectus animi quo im-
pellimus ut egenti gratia conferamus
aliquid.

Causa Gratia

Conferenda sunt egestas accipien-
tis ac facultas conferentis.

Gratiam orator uel amplificat uel
imminuit.

gratiam amplificat qui multum in
digeni factam adseuerat, qui rem diffici-
lem, magnam, opportunam esse demons-
trat, qui cito datam ostendit qui ab hac
una persona primam uel eprimam colla-
tam esse significat.

Gratiam imminuit qui dicit reddi-
tam esse potius quam datam idque
aut casu aliquo, aut seruum aut per
spem priuata cuiusdam utilitatis,
qui non tempore, non loco, non quan-
tum non quale oportebat, collatum esse
beneficium asserit. quod si quis rem
de se uilem et abjectam dederit, si mino-
rem dederit quam debuit, si qualem etiam
tribuit inimico.

Sine amplae muneris eleuandi aut
imminuendi causa suppelunt.

Sectio quinta De gaudio.

Gaudium est affectus quo in bono
praesenti cum delectatione atque animi
tranquillitate acquiescimus.

Tres sunt aduerte hae in defini-
tione conditiones boni perfecti ne-
cessariae

Præsentiam

Delectationem

Tranquillitatem

Causæ Gaudii

Reluntur ex nouitate, maxime
sit commodi quippiam accidit inoperto

& Magnitudine boni

& comparatione fortuna præsen-
tior prospere nunc aduersa præterita.

Ex rerum admirabilitate.

Ex eorumdem inuanditate qua qui-
dem efforescit epigumentior orationis
qua regnant in descriptionibus con-
parum, celebritatum, locorum, amari-
tatum quibus in exponendis rebus
non nisi flores penna, odores ele-
gantia uenerit, lapores ex ore dicen-
tis in oculos, aures animum audito-
ris.

Effectus Gaudii

Soluitur in delectatione seu explica-
tione cordis positus est.

141

Explicandi gaudii rationem
 apud Tullium habere in oratione post-
 reditam ad quiritum numero uigesimo
 ad inceptum.

Sectio Sexta De Dolor

Dolor est motus quo animus ob
 praesens malum afflictaur.

Causae Doloris

Sunt res funesta subjecta oculis
 Puta supplicia, crucia, carceres
 mortis, incendia, quilibet casus tris-
 ter quales sunt egestas, repentina
 de summa rerum abundantia iactura
 honoris atque fama, destitutio rerum
 felici ae flore ut.

Effectus Doloris.

Præcipui sunt animi demissio
 amor solitaria uita ducta ex alto sus-
 piria lacrimae identidem erumpentes.

Sectio Septima De Commiseratione.

Commiseratio est affectus animi
 quo de alterius immerentis casu aliquo

gravi dolenur.

Causa commiserationis

Sunt quaeunque aut uitam aut fortunam laedere possunt.

Uitam laedunt aduersa ualido cruciatus arumna extrema pericula, quae si per hypotiposim subiiciantur oculis, animos mirifice commouent

Fortunam laedunt orbitae paritum opum, honorum, et amicorum iactura, quibus loci amplificandis adhibentur loci temporis, aetatis et figurae frequentes, imprimis apostrophatum ad eos quorum casum defleunt, tum ad ipsos auditores.

Interdum etiam res iranimas in partem doloris et laetitudinis nostrorum licebit aduocare.

Effectus commiserationis

Commiseratio delinuit animos auditorum et conciliat ei cuius miseriam proponitur.

Inijudae affectus commouendi Suggestit exempla Cicero in perorationibus oratione pro Milone pro Murena pro Quinctio & horatius ode 1^a libri

Secundi Virgilinae passim.

Sectio octava De Invidia.

Invidia est motus animi quo
dolemus ex alieno bono, non quod
illud optemus nobis sed quod aliud
possideat.

Causae Invidiae

Perfecta habet, qui iuxta
doctrinam Ciceronis dicit bona il-
liud, cui conflare cupit invidiam,
non esse multo labore aut virtute
parata, sed vitia et secleribus qua-
sita: quod si virtute parata negare
non poterit majora esse assueverit
tuum jactantiam possidentium et in so-
lentiam exponet.

Sua in re Ciceronem imitaberis
oratione pro Quinctio, numero nona
gesimo 3° acatilinariae totius.

Effectus Invidiae

habet apud Ovidium metamorpho-
seon 2^a fabula 12^a bis versibus.
sed libet ingratos intabescitque vi-
dendo.

Successus hominum, carpitque et
carpitur una.

Suppliciumque suum est

Sectio Nonna De Desiderio.

Desiderium est affectus animi
quo bonum absens delectabile quidem
appetit.

Causa Desiderii.

Mouent desiderium honestas bo-
ni, utilitas, spes assequendi

Effectus Desiderii

Vnuda est fere, nempe agitatio in-
ter nunquam conquiescentis donec
rem cupitam adeptam fuerit, aut spem po-
suerit adipiscendi.

Sectio Decima

De fuga

fuga est affectus animi quo malum
absens quidem auersatur

Causa fugae

Causae desiderii contrariae sunt.

Effectus fugae

ferme iidem ferme sunt cum effe-
tibus desiderii.

Seclio Undecima

De amulatione

amulatio est animi dolor ex
alienis bonis qua nobis optamur.

Causa amulationis.

amulationem excitant res ab
aliis prudenter, sapienter, fortiter
denique cum Virtute gesta maxime
vero a majoribus.

Species honoris comparandi a se ad
posteror transmittenda alia sunt
amulationis incentiva.

Effectus amulationis.

Est summa contentio ad assequendum
quod in aliis amulamur.

Seclio Duodecima De contemptu.

Contemptus est motus animi quo
despicimus eos qui divitiarum honorem
et alia id generis sine virtute possident.

Causa contemptus.

Qui vult alium in contemptum addu-

cere, illius commemorabit ignaviam,
 sordem, auaritiam, et cetera istiusmodi
 uitae humiliæ et abjectæ uitæ.

Effectus Contemptus

efficit contemptus ut iis quos despi-
 cimus aut uerba facere aut respon-
 dere dedignemur, interdum etiam con-
 tumeliæ ingeramus.

Sectio Decima Tertia De Spe

Spes est motus animi quo ferimur
 in bonum absente arduum atque difficile
 sit tamen ut adhibito labore comparari
 queat.

Causæ Spei

Causam sperandi suggerunt sub-
 sidia pecuniarum amicorum præsidia
 corporum animarumque, florent ac uigenti
 facilitat rei perficiendæ, proposita mor-
 ceæ honorum, gloria, diuitiarum, volupta-
 tum.

Effectus Spei

Spes alit animos erigit susten-
 tat, vide Ciceronem In antonium phi-
 lippicæ quarta numero decimo.

Sectio Decima 4^a
De Desperatione.

Desperatio est boni alieni
consequendi, uel depellendi mali
diffidentia.

habet desperatio causas et affe-
tus causas et effectus spei contrarios

Sectio Decima 5^a
De Metu

Metus est animi perturbatio
ex intuitu impendenti mali quod
molestiam et perniciem afferat.

Causae Metus

Metum creant potentia iniuriae
periculum imminens, sinistra pro-
digia improbia armata, seclerum
conscientia rerum indolentia.

Effectus Timoris

Si quis correptus est timore conti-
nus, quod ait Virgilius
ancipiti mentem formidine pressus
oblitusui caeterumque comae et vox fau-
eribus haesit

Sectio Decima Sexta
De audacia.

audacia est motus animi ex inuoluntate rerum salutarium, presentium.

Causa audacia

audaciam patiunt nulla malorum experientia, mala procul remota, res salutares praesentes, spes fortuna melioris auxilia vel plura vel maxima.

Effectus audaciae

Sui fiduciae conceptit, ut est apud Virgilium
audet et aduersum fidenda fert
pugna in hostem.

Sectio Decima 7^a De Pudore seu Verecundia

Pudor seu verecundia est animi dolor ex his rebus quae infamia quae iniurere possunt.

Causae Pudoris

Pudorem faciunt infamia, ignavia, intemperantia, illiberalitas, adulatio, mollitudo, pudicitianimitas, arrogantia, carentia bonorum quae a probis possidentur.

Effectus Pudoris

Sunt oculorum in terram dejectio

149

suffusio rubor in pectore inultum
 erumpentia unde Virgilinae de Lau-
 nia
 oculos suffusa nitentia
 a alio loco
 oculos dejeta decoro

Sectio Decima 8^a De Ira

Ira est ulciscendi sui conjuncta
 cum dolore cupiditate, quae oritur ex
 opinione contemptu

Causae Irae

Ira scimus cum quid nocet aut
 amico nostrae laedit in bonae fama,
 dignitate; si facta uti perauerit si
 promissam opem denegauerit, si pro-
 bria onerauerit, si circumuenerit si
 petentibus uel aigre concesserit Bene-
 ficium, uel recta denegauerit.

Effectus Irae

Vide apud Senecam libro 1° de Ira sub
 initium Ciceronem In Valiniana Pi-
 soniana philippica 2^a Verrius Solis

Sectio Decima Nona et Ultima De Indignatione.

170
Indignatio est dolor de alterius
felicitate, qua iudicatur indignus

Causae Indignationis

Concitant indignationem rerum
bonarum consecutio, bona possidenti
minime congruentia, certamen Infe-
rioris cum superiore, comparatio uni-
us virtutis cum vitio alterius, dam-
num illatum immerenti.

Indignationis Effectus

Idem sunt cum effectibus contemp-
tus.

Vide Ciceronem oratione pro Sextio
numero 72° et in Vatinius numero 7°

Monitum De Usu affectuum

Ex affectibus alii alius dicendi ge-
neribus magis ad te conveniunt nam

In demonstrativo gaudium et gratia
dominantur

In deliberativo metus fiducia, spes
verecundia regnant.

In Iudiciali amor, odium, amulatio
ira, Indignatio lenitas, misericordia
Invidia locum habent.

atque hactenus De ^{hi}
affectuum divisione, na-
tura, causis effectibus.

Affectus est motus
 in parte inferiori
 concupiscentie
 appetitus naturalis
 appetitus rationalis
 appetitus sensitivus
 appetitus vegetativus
 appetitus nutritivus
 appetitus generativus
 appetitus conservativus
 appetitus motivus
 appetitus sensitivus
 appetitus vegetativus
 appetitus nutritivus
 appetitus generativus
 appetitus conservativus
 appetitus motivus

Indignationis effectus
 videtur sunt cum effectibus concupiscentie
 appetitus naturalis

Vide Ezeron in oratione super Actus
 numero 72 et in Valignianus

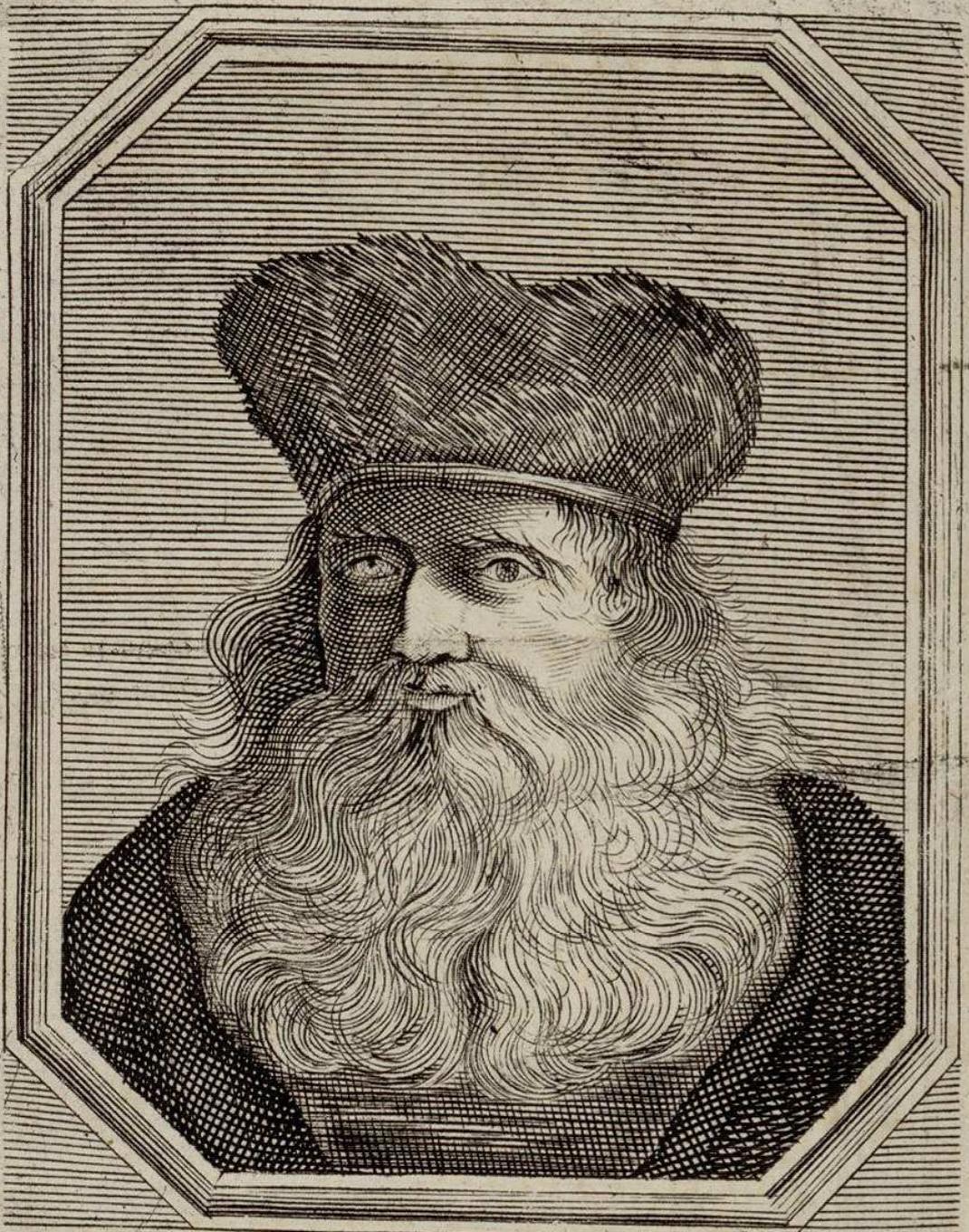
De Virtute
 effectuum

Et affectus est motus
 appetitus naturalis
 appetitus rationalis
 appetitus sensitivus
 appetitus vegetativus
 appetitus nutritivus
 appetitus generativus
 appetitus conservativus
 appetitus motivus
 appetitus sensitivus
 appetitus vegetativus
 appetitus nutritivus
 appetitus generativus
 appetitus conservativus
 appetitus motivus

DIVINA PLATO

DIVINVS PLATO

Rhetorica

Delectanda seu De Elocutione.

Caput Unum

Sectio Prima De Definitione et partibus Elocutionis

Definitur elocutio rerum inuen-
tarum et in ordinem dispositarum
cum uerbis idoneis, tum sententiis
aptis expositio.

Elocutionem tria perficiunt ele-
gantia, compositio, dignitas.

Sectio Secunda De Elegantia

Elegantiam assecutus est qui pu-
re ac perspicue dicit.

Puritate amant fugiet obsoleta
uocacula, Vetera, peregrina, rara, Sor-
dida, nouata; Poetica et historica phra-
si ex toto abstinebit, ut paucior dicam;

totum se ad aulhorum bene latinorum
 exemplar conformabit. Hi sunt Cicero
 Caesar, Silius, Velleius, Varro, Vibru-
 wius, Pompeius, Columella, Virgilius,
 Horatius, Terentius, Cato, Lucius,
 Titus, Catullus, Tibullus, Propertius,
 Ovidius, et qui proxime ad hos acce-
 dunt paucissimi, feliciori eloquentia
 romana saeculo nati.

Per spicuan orationem faciunt
 uerba uisitata et propria; obscurant
 pressa nimium, aut fusa; item uaria
 seu ambigue significantia, quale
 est illud Plauti
 Phentem diripuisse aiunt Cacehae.

Seclio Tertia De Compositione.

In Compositione Junctarum et
 ordinem considerabimus.

Junctura desiderat ut littera
 a syllaba sit inter se connectantur
 ut duo concursu nihil dissolutum red-
 dant sed lenem, plenam, suauem
 et sonoram orationem efficiant. In
 hoc asperum quod affert exemplum
 huius rei Cicero in Rhetoricis...

propter est spelunca quaedam ^{ihj} con-
versa ad aquilonem infinita altitu-
dine. & contra vero lenis est hoc Vir-
gili.

qualem uirgineo demissum pollice
florem
sua mollis Viola: &

Ubi elisiones nulla, consonantium
aut uocalium asperarum conflictus
nullus.

Requiri animum ut grauiora sub-
iciamus lenioribus; priora poste-
rioribus reponamus; atque ita grada-
tim progrediamur ut habet Cicero
philippica 2^a... In istis faucibus
istis lateribus, ista gladiatoria
tolunda corporis firmitate tantum
uini hauserat, ut tibi necesse esset
in conspectu populi & uomere postri-
die.

Sed ista compositio tam est poetica
a historici quam oratorica propria,
agnoscit orator aliam compositionem
sibi peculiarem, quae est membrorum
orationes inter se coaptatio, ex quae cois-
tit periodus et numerus.

De Periodo diximus prima par-
te capite 2°.

Sectio Quarta De numero.

Numerus est alius poeticus, qui
ubique servatur aequaliter, a hunc gra-
ci veteres appellant, alius oratorius
gracere eundem, constantem dimensionem
vocum breviorum, aut longiorum; unde
sonus existit auribus non Invenitur
ut ex hac periodi claudula esse debe-
tur... et hujus... temeritate sicut conpro-
bavit... et ceterorum hujusmodi.

Porro de numero delectu pedum et Syl-
labarum dimensionem. hic discernendi co-
piam, quibus licet per otium rebus mi-
nutilsimis immorari; neque enim præcep-
tis locum esse arbitrat, ubi plus exemplo
atque exercitatione proficiatur.

Capitulum Secundum

De Dignitate

Sectio Prima Quid

Sit Dignitas et Quae

Sint ejus Partes.

frustra puritatem, per spiculationem

157

ordinem et numerum assuetior ora
tioni, nisi et sua dignitate accedat, quae
quod imperatori majestatem, id sermone
conciat, spectem quandam amore atq;
admiratione dignam.

Dignitatez adstruunt elocutioni
propi quod appellat Cicero uerba mo
dificata et figurae quae summa uerbo
rum et sententiarum uocantur et eodem

Sectio Secunda De Tropis

Tropus est uerbi, uel sermonis a
propria significatione cum uirtute
inmutatio et hoc tropi discrepant a
figuris, quod illi semper inuertant sig
nificationem, non item figurae.

Tropi quatuor praecipue numerantur.

Metaphora

Metonymia

Synecdoche

Ironia

Sectio Tertia De

Metaphora

Metaphora latine translata seu
transmutatio, est tropus quoniam a

168

primaria et propria significatione
in aliam propter similitudinem de
fleantur

Hoc autem genere tropi Si Tullio cre
dimur, nullum est praestantius aut
quod plus afferat flumines orationis.

Dixit hoc sensu aperculior caelesti
simulacris Ciceronis, hoc est praestan
tissimum et eloquentissimum. Max
tialius de Romana Civitate... terra
mundi gentiumque Roma... Deum
appellat Romanam oratione meliaphorica.

Dicuntur autem meliaphora ab
omnibus rebus et quidem.

ab Elementis dicitur cum Cicero
flumen ingenti cupiditate ardere
... Virgilius de Tanais et ceteris
mane salutatum totius vomit ad
viam undam.

Ubi vomit, praemittit, et undam
pro hominum copia et de phorice
usurpat

antheoride dicitur cum Cicero
rei publica nubes, et nubecula in
sionide... et cum eodem Virgilio.

159

... duo fulmina Belli
 Scipiadae
 a Lapidibus et metallicis dicitur
 hominem ferreum, virtutem ferream,
 gemmant Vites &
 a Laute habet apud Cicero
 nem, radice virtutis, florentissimos
 ordines, acerbum suavitatis... apud Vir
 gilium...

quarunt parva semina flamma
 abstrusa Inuenit Silicis

ab animalibus, Cicero caput
 coena, hoc est primum fereulum, Vil
 lula cellula Malia... Virgilius...

... Velorum partibus alae
 a Rebus arte factis Verrem
 Cicero appellat euerdiculum provincia
 ... et remigium alarum, apud Ma
 rone Inuenit.

SECTIO QUARTA

De
 Speciebus Metaphorae
 Metaphora quatuor habet spe
 cies nempe
 allegoriam
 catachresin

Hyperbolum

& imphadim

Allegoria est metaphora uerbis
aut sententiis continuata... Cicero
libro 1° de oratore... qui locutus que-
tissime et tranquillissime plenissimum fo-
re uidebatur in eo maxima molestia-
rum et turbulentiissima tempestas
existerunt... et pro Quintio... ita fit
ut ego qui tela depellere et uulneribus
mederi debeam tum id facere cogit,
cum etiam telum aduersarius nullum
gesserit illis autem id tempus impug-
nandi datur, cum et Vitandi id est
impellere potestas adempta uobis erit
et si qua in re quod parati sunt facere
uenenatum aliquod telum gesse-
rint medicina faciendam locus d' erit.
Vide amplius et elegantius alia
oratione In Pisonem numero uige-
simo pro Murena numero trigesimo
pro Milone quinquagesimo et trigesimo
pro Coelio numero septuagesimo 4° et
quadragesimo et nono Verrius 2° nume-
ro centesimo 1° pro Cluentio numero
6° pro Sexilio numero septuagesimo
2°.

Species allegoria sunt

Fabula quae est oratio ficta, repre-
sentanda Veritatem qualem edidit
E Sopud a quo hanc est mutuatuer hore
hude

forte per angustam tenuis suspensa
primam.

repperat in cavernam frumenti, nas
taque rursus

ire foras tendebat corpore contra
qui mustula procul, si uide ait a effu-
gere istine

maera caunem repperit, inquit, quem
maera subisti

Enigma quod est allegoria obs-
curior quale est illud Virgilii

die qui bua in terris et eride mibi may
nue apollo

hrea pateat coeli spulchrum non amplius
ulnade

quod alit fumum alii puterum alii
celii

latronide Sepulchrum interpretantur

... et hoc incerti auctoride

hic est Sepulchrum sed cadaver non
habet

hic est cadaver sed Sepulchrum non
habet

Sed est cadaver et Sepulchrum idem sibi.

Quod alii Niobae figuram saxeam
alii statuam Salicæ inquam commutato
est uxor Iohannis aiunt significari

Sed hic tropus oratoribus parum fami-
liaris, utpote ab obscuritate refugien-
tibus, quasi a scopulo periculoso

Adagiū seu pro uerbum quod graeci
μακρολογία uocant et autem uulga-
rissimum pronuntiatum de rebus fugien-
diæ aut sequendiæ Cicero... amicorum
sunt omnia communia; Virgilius
adeo in teneris assuescere multum est.

Et sexenta id genus, quæ occurrunt
passim cum delectu nihilominus et
cautione adhibenda.

Catachresis seu abductio est me-
taphora durius enla et paulo audacior
sit ut uoce abuti uideamus ut cum di-
xit Cicero adificare temp. et assem, hortod
Virgilius audaciū multo

instat monti æ equum diuina palladis
arte

adificant. - et alio loco

geminiq; mirantur,

in coelum scopuli.

Hyperbole seu excessus est me-
taphora qua rem supra modum
augemus Cicero... ex ore creditoris

melle dullior fluebat oratio... By
perbolice Virgiliud de Camilla
illa me intacta Segelia per summa
uolaret

gramina, nec tenerae cursu caesisset
aristae.

uel mare per medium fluctu suspenda
humentis

ferret iter, seclera ne tingeret aequore
plantae.

Idem Cicero de antonio... quod
caribidae tam uorax: caribidem dico

quod si fuit, fuit animal unum, oca
nue medius fidius uix uidetur tot

res tam dissipatae tam distantibus
in locis positae tam cito absorbere

potuisse... in prisortiana de suo ipsius
reditu hic loquitur hyperbolice, ... ille

dicit quidem instar immortalitatis fu
it cum in patriam ueni cum senatum

egressum uidi populumq: uniuersum
cum mihi ipsa Roma prope sedi ora

conuulsa ad contemplandum conserva
torem procedere uisa est; quem ita ac

cipit, ut etiam moenia ipsa uiderentur
ac tecta urbis ac templa laetari... idem
oratione septima in Verrem numero

centesimo quadragésimo 4 et in Rul
 cum numero trigésimo 5° pro Sextio
 Roscio comedo numero vigésimo pro
 flacco numero quadragésimo 1.º

Aduerte. tamen Leniri fere oratio
 nem hyperbolicam his particulis ins
 tar, prope, quasi, ut ita dicam, et ca
 teris hujusmodi, ne tum diu absurdum.

Emphaticae. seu efficacia est cum
 adhibetur uocabulum singularem
 uim habens Cicero libro 3° de oratore
 ... si telum manu fugit... empha
 tica est in uerbo fugit, quo significatur
 esse impudentia emissum Dido apud
 Virgilium de aenea fugiente

Proh Iupiter ibit
 hic, ait, et nos hic illuserit ad uena
 regna.

Nota emphatica in pronomine, hic,
 quasi diceret, hic ingratus, hic perfidus
 hic &c.

Sectio Quinta

De Melonimia.

Melonimia, quam si reddit Linn
 tilianus nomine pronomine positio
 tropus quo causa ponitur pro effectu,
 aut effectus uicissim, pro causa, subiec

nam pro adiuncto et contra
 Ita pro uariis causarum generibus
 multiplex erit metonymia, causa ni
 mirum efficientis, cum inuentor, auctor
 seu effector pro re inuenta et effecta
 ponitur. Cicero pro Marcello . . .
 quod amissimam Ciceri eodem Martia
 uia perculit, non ira Victoria . . .
 ubi Mars pro bello usurpatur, eu
 jus auctor habetur et effector. . .

Virgilius
 tum cererem corruptam undis, cere
 liaq; arma
 expediunt.

Per Cererem intelligit panem
 cuius conficiendi Cereris Inuentrix fertur.
 Metonymia causa materialis
 sit cum ipsa materia quo eo ipso
 ponitur quod ex materia conflatum
 est. Cicero uerrina 6^a . . . cum essent
 triplinia strata argentumque expo
 situm in aedibus . . . ubi argentum
 pro argentea suppellectili sumitur . . .

Virgilius
 pleno se produit auro
 suo loco aurum pro aurea patere
 usurpatur.

Metonymia causa finalis est
cum finis ipse ponitur pro eo quod
ad finem ordinatur. . . Virgilius eto
no anedox

noctem custodia ducit
indignum ludo

Ubi custodia pro uigiliis quoniam
quidem in uigilando in his est ut cas
tra aut mura custodiant

Effecti metonymia dicitur cum effe
tus pro sua causa ponitur, uel effi
ciente. . . Cicero in Miloniana. . .

Si morbus pelodii salua uestra fue
rit. . . id est salutis causa. . . et in illo
Virgilii

pallentesque habitant morbi, tristesque
senectus.

Ubi pallentes morbi, quia pallidus
efficiunt tristitia senectus, quia tristitia
am inuehit. . . uel pro causa materiali,
ut in illo eisdem

Serta mihi psillis legeret, cantaret

Ubi Sertam ^{amintad} pro floribus qui sunt
materia Sertorum.

Subiecti metonymiam uocant, cum
causa rem qua recipit aut sustinet sumi

munda pro ea qua recipitur aut sustine-
 tur, ut sit continendū pro contento pos-
 sessorean pro re possessa nominemur.
 Cicero in Verrem, Cicerilia tota si una
 uoce loqueretur, hoc diceret... hoc est
 omnes circuli... Virgiliūde
 ille impiger hausit
 Spumantem pateram

Hoc est uinum in patera contentum
 ... idem rursū Virgiliūde

Inuadunt urbem summo uinoq; supultū,
 Vbi urbem usurpat pro incolis, qui
 in urbe continentur.

ad iuncti metonymia dicitur quan-
 do rem qua recipitur summus pro ea qua
 recipit hoc sensu nomina dicitur, uisio-
 rum et aliorum multarum rerum pro
 illa personis quibus insunt adhibentur
 ... ut illud Ciceronis... o scelus ola-
 ber, o audaciam, Incredibilem... ubi
 scelus pro scelerato homine; audacia
 pro audaci usurpatur... Virgiliūde
 aspera tumposita mitescent saeula
 bellis

Vbi aspera saeula pro perditis
 hominibus, uel moribus temporum...
 Idem Cicero uertina prima... quad-
 rum luxuriae, inflagilitate, crudelitatis

in supplicia, auaritia in rapina
 superbia in contumelia efficere potu-
 isset, eade omnia hoc uno praetore per
 triennium Sicilia percussit, ubi luxu-
 riae pro homine luxurioso, crudelitae
 pro crudeli &

Sectio Sexta De Synechdoche.

Synechdoche tropus est quo vel
 ex parte aliqua totum uel ex toto pars
 aliqua significatur.

Synechdoche, alia membri dicitur
 alia integri, alia speciei, alia generis.

Synechdoche, membri est quando
 ex membro integrum uel totum ex par-
 te intelligitur. . . Cicero philippica 2^a
 . . . tecta ipsa misera quam disparem
 domino tenebamini. . . Virgilius.

Stat ferri acies inuerrone corusco
 Illi tecta pro integra domo. . . hic
 inuerrone pro gladio sumitur. . . Idem
 Cicero catilinaria prima multorum
 te oculi et aures non sentientem, si
 cut adhuc fecerunt pculabuntur atq;
 custodient. . . hic aures et oculi pro
 auribus et oculis hominibus &

Synecdoche integri est quando
 uel ex toto parte uel ex integro, men-
 brum significatur... Cicero pro mu-
 rena... ex ultima urbe deductum, hoc
 est ex ultima parte urbis... Virgi-
 lium primo Aeneidos de equis diomedis
 prius quam

pabula gustassent Troja xanthumque
 bibissent

hic intelligit partem pabuli et xanthi
 fluminis partem.

Synecdoche speciei est cum e spe-
 cie significatur genus dicitur acie-
 rone uis stupri plenus, hoc est omnia
 libidinis eius stuprum quaedam speciei
 est.

Est etiam quodammodo synecdoche
 speciei cum singulari numero utimur
 pro plurali... Varro... Romanum
 cedendo uinei, hoc est Romani utuntur

Virgilius
 aut ararum partibus bibet aut Germa-
 nia higrum.

Ubi partibus pro tota natione partium
 Synecdoche generis est quando rege-
 nere species intelligitur Cicero pro mar-
 cello... et certe in armis militum Virtus

multum iuuat... Sic uirtute pro for-
titudines quae est uirtutis species

Virgilius

praedamque ex unguibus alecta
proiecit flumio.

Sic alecta pro aquila, quae est species
alutiae

Hoc sensu quoque pluralem nume-
rum pro singulari numero usurpant,
ut Cicero libro de oratore ad Brutum

... nos quoque, inquit, populo imposui
nuda, et oratores uisi sumus... ego
Cicero sum uisus orator... Virgilius

Sic ora ferebant

Hoc est ore

per colla per armoes

Hoc est per collum.

Sectio Septima

De Ironia.

Ironia a graeco ειρωνεω canillator
seu dissimulatio ualeat imprimis ad Iocan-
dum.

Est autem ironia tropus quo dissenta-
neum ex dissentaneo significamus, seu
quo aliud loquimur aliud intelligimus
... ita Cicero et Iodium dissimulantem
irridet, atque inuenit pudorem, integrita-
tem, probitatem, ab eo prorsus esse ab

jectam... integritate tuata serva-
 vit, mihi crede, pudor eripuit, vita ante
 acta servavit. . . 24° ancedo^o Juno Ve-
 nerem fronte perstringit.
 egregiam vero laudem et spolia ampla
 refertur
 hique puerq: tuus magnam et memo-
 rabile nomen
 una dole diuina, si foemina dicta duo-
 rum est

Cicero orationem pro Ligario incipit
 ab ironia quam fabius diuinam ap-
 pellat . . . nouum crimen Caii Caesar
 ante hunc diem inauditum & . . .

Idem Cicero Verrina Sexta numero
 octogesimo 6° et pro milone trigesimo
 consulatur.

Atque haetenus de tropis quorum
 de praesentia si quaeratur, primus lo-
 cum assignamus metaphora deinde
 Metonymia tum synecdoche, postre-
 mum Ironia.

Capitulum Tertium
 De Schematibus seu
 figuris.
 Sectio Prima De
 Definitione et Diuisione

De Schematibus
 Dicimus de priori parte, qua
 faciat ad eloquentiam dignitatem;
 agendum nunc de posteriore qua con-
 sistit in figuris.

Schema seu figura est eloquentia
 qua oratio a vulgari et simplici con-
 suetudine dicendi in meliorem et prius
 tantioram traducitur.

Figura generatim duplex, **Lexicæ**
 seu verbi, et **Sententiæ** hoc est sententiæ
Figura verbi est apta et suauiter dic-
 tionum conformatio, unde efflorescit
 numerose, qui ut ait orator aurium
 voluptati morigeratur.

Figura verbi et sententiæ hoc discre-
 pant quod uariator uocabulorum or-
 dine figura verbi percat, non Item
 figura sententiæ.

Sectio Secunda De Schematibus Verbi

Figura verbi alia fiunt defectu
 seu subductione alienius uocis; alia
 contractu seu adiectione; alia repe-
 titione ejuſdem uocis; alia simili
 uocis repetitione.

Defectu figurant elipsis et
syndeton.

Excessu figurant pleonasmus et
poly-syndeton.

Ellipsis seu reticentia est cum de
tracta uoce aliqua oratio sit uel se-
mentior. Cicero in Verrum... Hanc
sine hominem, hanc sine impuden-
tiam, hanc sine audaciam... Ubi re-
licetur, feremus... Virgilius
Equus erit mecum et Iuuenes sui
primus in hostem.

Sublicetur, irrumper.

ad-syndeton est cum de tractis con-
iunctionibus seu scopulis oratio sit
concitator. Cicero pro lege manilia
non enim sola sunt illa uirtutes im-
peratoria, quae uulgo aestimantur, labor
in negotiis, fortitudo in periculis, in-
dustria in agendo celeritas in confi-
cundo conciliium in prouidendo. Vir-
gilius

feste siti flammam, date tela, s car-
dite muror

Et alio loco

Teclum augustum ingens, centum subli-
me columnis.

Neonasmus opponitur ellipsi;

et sit abiectione cuiusdam uocis
ad maiorem uim. . . Terentius hisce
oculis egomet uidi Virgiliana
illum ego perflammae a mille se
quenti a tela
cripuit hisce humeris. . .

Vocabulum hic, pleonasmam effi-
cit. . . et alio loco sic ordo locuta est
ore pleonasmum est

Solidum detur oppositum assyndeto
et sit adiectione copula amplificandi
causa Cicero pro lege manilia. . . adia
uero tam opima est et fertilis, ut et
ubertate agrorum, et uarietate frue-
tuum, et magnitudine fastionis, et
multitudine eorum rerum quae ad
portantur facile omnibus terris
anteceat. . . Virgiliana
ad canis inque patremque meum iuxtaque
creusam
alterum in alterius mactator san-
guine eorum.

Sectio Tertia De
hisce quae figurant positione
uocis eiusdem.
figurant eisdem uocis positione.

176

Antanaclasis cum uisus pa-
 riter uox eadem appellatione, non sig-
 nificatione: Cicero libro q^o ad Arrenium,
 amari iucundum est si quod uisus ne-
 quid insit amari... Virgilius
 ut uidi, ut perii, ut me malus abstulit
 error

Primum ut idem sonat ac postquam
 duo posteriora significant quanto per se
 celebre est illud e Suetonio aduer-
 sus Neronem epigramma.
 quia neget aenea magna de stirpe
 Neronem

sustulit hoc matrem sustulit ille patrem
 hic, Nero scilicet sustulit matrem
 hoc est enecauit, ille aenea scilicet
 sustulit patrem id est humeris expor-
 tauit.

Synonymia figura est qua uoces eius-
 dem significatione ac diuersa appella-
 tionis coniunguntur ad amplificand.
 an rei grauitatem... Cicero philippi-
 ca h^o... prima Catilinaria... non
 feram, non patiar, non sinam... et
 in Pisonem... otenebra o lulum o
 sordet... Virgilius
 non insueta graues tentabunt pabula
 foetae

Graues et foetae idem sonant...

idem Cicero oratione pro Murena
orditur ab indigni Synonymia... quae
praecatur. Sum adris immortalibus Tu
dicere &.

exergalia seu exprobratio sententia
idem significanter accumulatur adseue
ratione, indignatione & doloris, commi
seratione exprobratione causa...

Cicero pro Ligario... quid enim pubero
hunc ille districte in aede pharsalica
gladium agebat? cuius salute ille mu
ero petebat? qui sensus erat armorum
tuorum? quae tua mens? oculi? manus
ardor animus? quid cupiebat? quid op
tabat?

anastrophe est repetitio eiusdem ap
pellatione et significatione. Simul
in principio cuiusvis membri, valet ad
conuertendum motum et insuetudini potius
simul et laudatione servit non est in
quam utriusque

In Insuetudine quidem ut Cicero 1.
in Varrone libro de re rustica ad tela, ma
nus a pupillo manus a sodali siliis
abstinere non potuisti... et ceteris
... nihil te nocturnum praesidium
palatii? nihil urbis vigilia? nihil

timor populi? nihil conbendua bono
rum omnium? nihil hic munilissimud
habendi senatue locud? nihil ho
rum ora uiduudq; mouerunt.

177

laudationi uero ut apud eundem
Ciceronem oratione de arustico
respondit de sacris publicis, de
ludis maximis, de decorum pena
tum Vestaeq; matris ceremoniis,
de illo ipso sacrificio quod sit pro sa
lute populi R. quod post Romam
conditam huius uniuersa casti Tulo
ris religionum scelere uiolation est,
quod tres pontifices statuerunt id
semper populo R. Semper Senatui
semper diis ipsius immortalibus
salis sanctum salis augustum salis
religiosum esse uisum est.

Laudationi uero et insectatio
ni simul ut Cicero in oratione pro
R. amerino sub initium... accedant
ii qui in fortunade huius inuaderunt,
causam dicit in qui praeter calamita
tatem nihil reliquerunt accedant
ii qui uide occidit patrem S R bono

fuit, causam dicit id cui non modo
 lucrum moris patrie attulit, uerum
 etiam egestatem: accusant ii qui hunc
 ipsum jugulare summe cupierunt; cau-
 sam dicit id qui etiam ad hoc ipsum
 iudicium cum presidio uenit ne hic
 ibidem ante oculos uestris trucidetur.
 Denique accusant ii quos populus pos-
 cit, causam dicit id qui unus reliquos
 eorum nefaria caede praestat...

Vide et oratione 2^a in Rullum nu-
 mero nono et pro Tullio numero quin-
 quagesimo et sequentibus... Virgi-
 lius De orphoe factum uxoris lugente,
 Te dulcis coniuge te solo in litore secum
 te ueniente die te decedente canebat.

Epistrophe seu conuersio est repetitio
 in fine cuius uis membri et habet uir-
 tutem eandem cum anaphora puta lau-
 dandi insectandi, commouendi... Cic-
 ro philippica 5^a... Poenae populus si
 supplicia uitae, arma uitio libera
 liter uicit... Virgilius eglloga Decima
 Surgamur solet esse grauid cantan-
 tibue umbra
 Turrigeri grauid umbra nocent et
 frugibue umbra

Cicero philippica 2^a... doletur ²⁷⁹
 rex exercitus populi & interfectus
 interfecit antonium; desiderat
 clarissimos civem, eos quoque nobis
 eripuit antonium; auctoritas hu-
 jus ordinis afflicta est, affixit
 antonium.

Synopsi, alia complexio ana-
 phoram et epistrophe comprehendit
 rebu exaggerandis cum aeternis
 et urgendo adversario apta missio
 ut... quem senatus damnavit, quem
 omnium existimatio damnavit cum
 sententia uestra absoluerit...

Cicero pro lege agraria... quis se
 gentulit, nullus, quia maiorem
 populi partem suffragia primum
 nullus, quia comitia praesuit,
 Idem nullus

epanalepsis est repetitio primo
 loco sententia praecedentis, et pos-
 tero subsequenti Cicero pro Mar-
 cello... Vidimus Victoriam tuam
 praeliorum coetu terminatam gla-
 dium uagina uacuum in urbe non
 uidimus... Virgilius
 ambo florentes a talibus arcades ambo

180

Et alio loco

Vicinia amore tuj, cognato sanguine
vicinia

Ovidius Sexto pastorum

qui bibit inde furit: procul sine
discedite quecunq; est.

cura bona mentis qui bibit inde furit
Phosphore redde diem, quid gaudia
nostra moraria?

Caesare uenturo phosphore redde diem.

Martialis

Cicero pro Milone numero nona
gestino h. negat enim se negat ingra
tia cui bene fecisse quod fecit. limi
dia et omnia circumspicientibus non
negat.

ana diplosis seu reduplicatio
est repetitio in fine sententia prece
dentia et initio subsequentis, Empha
sis et aetimoniam causa Cicero.

hic tamen uinit, imo in senatum uenit
... Virgilius

addit se sociam timidisq; Superuenit
agle

agle nympharum pulcherrima &

Et alio loco.

181

vult in medicis pulcherrimus astur
astur equo fidens &

Idem Cicero pro Rabirio. . . Ga
binius illud quocunque consilio fe
cit fecit certe suo quacunque menda
illa fuit Gabini fuit siue ut ille
ipse dicebat gloriam, siue ut tuuic
pecuniam quasisit, quasisit sibi &

EPANODOC. seu regressio est quan
do id quod priori loco positum erat,
posteriori repetitur; et quod erat
posteriori positum, repetitur in
priori. Cicero pro Cecinna. . . quia
res indigna sit. Ideo turpem existi
mationem sequi; quia turpis exis
timatio sequatur, ideo rem indignam
iudicari. . . Virgilius
crudelis tu quoque Mater
crudelis mater magis, an puer im
probus ille?
improbus ille puer crudelis tu quo
que mater.

EPITHEXICE. est cuiusdam uocis
cum uehementia iteratio quacum
que in sententia parte commouendis
affectibus idonea. . . Cicero pro mi
lone. excitate excitate cum potest

ab inferis... et pro lege manilia...
 fuit hoc quondam fuit populi Romani
 longe a domo bellare Virgilius
 nono aeneidoe
 me me ad sum qui feci in me conuer
 lite ferrum.

Est ejusdem generis quarto libro
 foelia seu nimium foelia si littora tantum
 nunquam dardania tetigissent nostra Carinae
Climax seu gradatio est figura qua
 gradatim ab uno ad aliud sic progredimur
 ut eodem uocabulo subsequentem orationem
 cum precedente connectamus. Haec ha
 bet plurimum uenustatis, ut africano
 uirtutem industria uirtus gloriam glo
 riam uoluntate comparauit Cicero pro R
 amerino in urbe luxuria ex luxu
 ria auaritia existat necesse est ex
 auaritia erumpat audacia inde om
 nia scelera ac maleficia gignuntur
 -- idem in Vatrinum -- non ergo ma
 gis pecuniarum respelundarum quam
 maiestatis appellatur neque maiestatis
 quam Plautia legio neque legis Plau
 tia magis quam omnium legum Iudi

cūa pertinetur Idem philippica duode-
 cima quid enim per decem immortales po-
 test. reip. prodesse nostra legatio prodesse
 dico quid si etiam obfutura est obfutura
 dico quid si etiam nocuit. . . idem pro
 graeco. pueritia tua adolescentia tua
 in bono testamentum fuit adolescentia se-
 nectutis dedecoramentum Senectutis
 reipublicae flagitium Virgilius
 torua scanae lupum sequitur lupus
 ipse appellam
 florentem citium sequitur casina
 capella.

Polysyndeton est figura qua Idem
 uocabulum uariabilibus casibus,
 modis, generibus, numeris, tempo-
 ribus, personis repetitur. . . Cicero
 pro Coelio res cum re, cauda cum
 cauda, ratio cum ratione pugnat
 Virgilius. . .

haurit pede pede densusque uiro uir
 Et pro lege manilia haec uobis pro-
 uincia quaeritur, non modo a calami-
 tate sed etiam a metu calamitatis est
 defendenda: nam ceteris in rebus
 cum uenit calamitas tum delinuntur

accipitur; at in uestigalibus non
 solum aduentus mali sed etiam
 metus ipse affert calamitatem idem
 Cicero pro archia poeta pleni sunt
 omnes libri, plena sapientum uolunt
 plena exemplorum uetustas et pro
 Milone ex omnibus praemiis Virtu
 tis si esset habenda ratio praemio
 rum amplissimum esse praemium
 gloriam Virgilius quae necidore
 littora littoribus contraria flueti
 bus undae

improcor urna armis

Succum in his pars salidore

Signa parca aquilae et pile miran
 tia pile

Statius & Thebaide

Jam clipeus clipeum umbone repel
 litur umbo
 ense minax ensis ex pede pes a eius
 pede cuspide

Sectio Quarta De
 his quae figurant positione
 Similia uocabuli.

Paragmenon seu derivatiuum
 coniungit uoces quarum una ducit

ortum ab altera, et hanc figuram habet
 uim delectandi... Cicero philippica
 2^a... non tractando illum ut consulem,
 ne ille quidem me ut consularem...
 Virgilius
 et nati natorum et qui exascentur ab
 illis

Idem Cicero pro flacco... desine pu-
 tare auctoritatem esse in eo testimonio,
 cuius auctor inuentus est nemo... et
 pro lege manilia... regum afflictas
 fortunae facile multorum opem alliei-
 unt aduerseritiam maxime eorum
 qui aut reges sunt, aut uiuunt in regno
 quod regale ius et nomen magnum et
 sanctum esse uideatur... Idem pro ar-
 chia poeta... illi ipsi philosophi etiam
 in illis libris, quos de contemenda glo-
 ria scribunt nomen suum inscribunt
 in eo ipso in quo praedicationem nobilita-
 temque respiciunt predicari se et nomen
 si uolunt Virgilius & anaeodas
 aurea tectoribus demissa menbra pen-
 dent
 tecti auro fuluum mandunt sub denti-
 bus aurum

Ouidiue elegia quarta de ponto
 In quoque Pieridum studio, studiose te
 neris:

ingenioque placet, ingeniose meo.

PARONOMASIA seu agnominatio
 fit cum unius aut plurimum littera-
 rum uel Syllabarum adiectione, detra-
 ctione, transpositione, uel immutatione
 alia Sententia efficitur, et adiectione
 quidem, ut in hoc Ciceronis pro Cœ-
 lio... Cuius Bonarum artium, Bona-
 rum partium, Bonorum uirorum
 detractione idem Cicero... res mihi
 inuisa uisa sunt Grute. transposi-
 tione, idem Cicero philippica 2^a...
 consul paruo animo et prauo... im-
 mutatione idem Cicero philippica 2^a
 ... est cur magister ejus de oratore
 orator factus est... poeta. Idem
 hanc figura delectantur ut prope qua
 faciat ad acumen Martialis
 nam uigilare bene est per uigilare graue
 Et odianus de bene qui Villa sua
 nunquam egressus erat sic fuit epi-
 gramma

terret et extremode alter seruetur¹⁸⁷
 Iherod.

plura habet sic uita, plura habet ille
 uia.

Seneca

nimum decesset libero cui nimum licet

Virgilius

... puppesq; tua pubesque Tuorum
 et alio loco

a Via dum resonant auribus Virgul
 la canoric

Denique au Soniue de Venere

horta solo suscepta solo patre edita
 celo.

Homolo totou seu similiter ca
 dend, cum duo uel plura uocabula
 in eadem constructione, iisdem tempo
 ribus aut casibus exprimuntur, uel
 initio, uel medio, uel fine, ... ut pollet
 auctoritate, circumfluit opibus, abun
 dat amicis. Cicero pro Rame
 rino quid tam commune quam spiri
 tus uiuic, terra mortua, mare flue
 tuantibus, siltua ejetia. Idem

pro lege manilia... quanta esse
debet innocentia Imperatores quanta
deinde omnibus in rebus temperantia,
quanta fides, quanta foelicitate, quanto
ingenio, quanta humanitate.

Homoioteleuton seu similiter
deservendae est simili modo periodi
membra singula aut incisae termi-
nantur ut... non ejusdem est facere
fortiter aut vivere fortiter... Cicero
pro Sulla... consilio inuestigasset,
virtute aperuisset, magnitudine ani-
mi vindicasset... et pro lege mani-
lia... et quae semper voluntati tuae
non modo civem abstinerint, socii
obtemperarint, hostes obdierint, sed
etiam venti tempestatesq; obsecun-
darint... habere apud Suetonium
illud ad vivam expirantem annulo
magula blandula, hospesq; comasq;
corporis quae nunc abibit in loca pal-
lidula, rigidula, midula; nec ut so-
lea dabitur. Tocoer
ad dunt vulgo paracathesim cum

una plures syllaba uocis ante
cedentis inconsequenti bus uel con-
tinuo, uel exiguo post intervallo repe-
tur. Virgilius & Aeneidos

Dorica castra

Ennius

rem repetunt, regnumq; petunt.
Plus ualent in sententiis acute
dictis ut Troys et ea figura qua simi-
litudine uariant orationem, alia
rariu et inueniuntur usurpantur.

Caput quartum

De figuris Sententiarum

Sebenata Sententia alia rem
augent, alia minuant, alia neque
augent, neq; minuant, sed figurant
uel ratione personarum, uel ratione rei,
uel per oppositionem ut ratione per-
sonarum et rei simul

Sectio Prima De his

qua figurant augendo.

auxiliis figura est qua supra ver-
itatem rem extollit, Sic tamen ut non

excedat fidem; hae utitur accu-
 tor ad exaggerandum, ut si pro in-
 grato impium pro improbo sacrile-
 gum; pro hortari dixerit inflamma-
 re: uno uerbo auertere nihil est
 aliud quam uehementer rei ampli-
 ficatio, cuius modi est hae apud Cice-
 ronem pro Chuentio. . . at qua mater
 quam locum crudelitatis, a scelere
 ferri uidetur? cuius cupiditatem
 nulla unquam turpitudine retardauit,
 qua uilitate animi in determinatae par-
 tes iura hominum conuertit omnia,
 cuius ea stultitia est, ut cum nemo
 hominem, ca uia ut nemo foeminam,
 ea crudelitate ut nemo appellatione ma-
 trem possit: atque ista nomina et e-
 cessitudinum, non solum natura nomen
 et iura mutauit. . . idem Jobi Lippicaz
 numero nono et decimo. Babel auce-
 sim grauissimum, ubi antonii Ty-
 ranni dem exaggerat: et in Verem tu-
 meto id prima actionis et sequenti bus
 Et Bas id latine digressio fit cum

interjicitur aliquid in orationem
 praeterpositum sit ut ab instituto
 argumento recedere uideamur. . .
 Cicero in oratione pro Coelio numero
 quinquagesimo nono huc lentam di-
 gressionem habet in mortem & Me-
 telli . . . et pro R. Amerino digressio-
 nem habet de Sylla imperatore poena
 longa postquam enim exposuit quae
 post mortem patris R. consecuta st.
 postremo ita concludit . . . haec bona
 sexagies emuntur duo huc mille huc
 minimum . . . deinde hanc digressio-
 nem interjicit . . . haec omnia Iudicia
 impudenter Lucio Sylla facta esse
 esse scio, neque mirum eum eodem
 tempore et ea quae praeterita sunt, et
 ea quae uidentur instare praeparare &
 . . . tunc ad propositum reuertitur hoc
 modo . . . interea iste R. osciuit & con-
 sile. loenim numero uigesimo aduente
 oratorem prius quam digredialur non
 nunquam etiam ad digressionem semel
 nite et praemovere praesertim si longior

Digressio futura est... Cicero libro
4 in Verrem... nimium mihi videtur
diu in uno genere versari Criminis
Sensio iudicium occurrendum esse saluta-
ri animi animorumque vestrorum
quam obrem multa praetermittam ad
ea autem quae delictae sum, reficite
vobis Iudicibus, &... Tu de raspe prosci-
pina digressionem adnectit suavis-
simam simulque subissimam.

Adverte rursus ubi digressus
fueris esse redeundum ad propositum
addita praemissione seu transitione
praesertim si paulo fuerit longior di-
gressio Cicero post digressionem oratio-
nis in Verrem ita regreditur... non
obstant diuina aurea vestra...
idem post digressionem orationis pro
Coelio sic ad rem suam redit... sed
revertat ad Crimen &

habent a poeta digredendi fa-
cultatem eoque ampliores quo plura
sibi licere putant Virgilius libro
1° georgicon e Solis et Astrorum ve-
liquorum mutationibus quas des

cribet, occasionem sumit digressio
sionis faciendae in Julii Caesaris
mortem, cuius tempore co
meta ingens et insolens in Coelo
apparuerat.

Titulus digressionis, cum reti
nere aut oblectare uolumus au
ditorem, aut rem ornare atque am
plificare grauius cum animo
Iudicium a consideratione criminis
alio deducere uolumus.

Metabasis seu transitio,
figura est qua breuiter moue
mus auditorem uel quid superius
discrimina, uel quid dicturi sumus
deinceps, uel utrumque simul. Ci
cero pro lege manilia... quoniam
de genere belli dixi, nunc de mag
nitudine pauca dicam... et pro R.
amerino... age nunc uideamus
ca, Indicia, quae consecuta sunt.
... Virgilius Ecloga octaua.

hæc Damon, nec qua responderit
a Lybeibeus

Discite pierideæ

Et 2° georgicon

hactenus arborum cultus et sy-
dera coeli

nunc te Bacche canam.

Varia transeundi formula pas-
sim occurrunt legenti Ciceronem, su-
jude modi hæc sunt.

Salix mihi multa uerba fecisse
uideor & restat ut &

Sed jam multa de causa & quid
restat uisum &

Quod ad definitiones hactenus
reliqua uideamus.

Et libro primo in Verum

Quæstura istius demonstrata, reli-
qua attendite

Sed hæc omittam ad illa quæ me
magis mouerunt respondebo.

Verum si placet quoniam hæc
Salix ad reliqua pergamus.

Quoniam fidem magistris cogno

ista videte. nunc discipuli a qui
 tatem agnoscite. et pro coelio...
 Sed quoniam enlex sisse jam euadit
 et scopuloe praeter uecta uidetur
 oratio mea per faciliem mihi reliquid
 cursu ostenditur, et sexcenta istius
 modi apud omnes auctoritate ut.
 Sed iam tempus est &
 Sed quid opus pluribus &
 Exposui breuiter &
 ac deinde iam salite &
 Verum debet plura salite &
 Sed omittamur hanc &
 Suid hie immoror &
 Sequitur ut pauca agamus &
 Restat parua altera &
 ad alteram iam partem Veniamus &
 Sed debet diximus multa &
 hanc alibi haetenus mihi tractasse
 uideor &

Sectio Secunda
 De hie qua
 figurant minuendo.
 apertio die seu imminutio uelate

mutatio apponitur auxes: figura
 est qua' leuitate nominis rei graui-
 tatem extenuat. Cicero in epistola
 ... in uniuersa muliercula animula,
 si iactura facta sit irascimur...
 et pro milone... mirabatur uultum
 quod acie punctum uideretur pro ichu
 gladiatorie tutari... Idem pro liga-
 rio... Scelus tu id uocatur, pueri,
 isto enim nomine ista ad huc causa
 caruit, alii timorem appellant alii
 terrorem qui grauius et durius spem,
 cupiditatem, odium, pertinaciam,
 qui grauissime temeritatem; scelus
 parte ad huc nemo.
 APOCROPODIE seu relicentio
 est sententia suppressio Cicero
 epistola 3^a libri decimi 3... si perfi-
 citur id quod agitur, me ad uos ueni-
 re oportet, sin autem... sed nihil
 opus est reliqua scribere... idem
 pro milone... an ille huius legi-
 quam Clodius uel inuentam gloria
 aliter est mentionem facere uisus esset
 uino et milone, medicam condidit nos

Num enim omnium... non audeo
 totum dicere... Virgilius 4° aeneidos
 Sed quid ego haec autem nequiequam
 ingrata renoueo.

Para Leipsia Sen praeteritio fit
 cum fingimur praeterire, quod ta-
 men in transcurfu orationis diemur,
 et conuenit laudationi, Vituperationi,
 confirmandi ac resellendi. Cicero ad
 alti eum... amitto illa uetera, quod
 istum in rebus, ille aluit, auxit, utina-
 uit... et prima in Rullum numero
 uigesimo 1°... non quareo diuina
 honorem uectigalium, non flagitium
 huius iacturae atque damni: praeter
 mitto illa quae nemo est quin grauis-
 sime et uerissime conqueri possit, non
 caput patrimonii publici, uel eborri-
 mam, p^o Romani possessionem, sub-
 sidium annonae, horreum belli, sub
 signo et castrisq: reip uectigal posi-
 tum seruare non potuisse; eum deni-
 q: nos agrum publico Rullo concessisse,
 qui ager ipse per sese et Syllanae do-

iminationi, et Gracchorum legationi
 restitisset, non dico solum hoc in rep.
 neeligal esse quod amissis aliis re
 maneat, intermissis non conquiescat
 in pace nitat, in bello non obsolescat
 militem sustentet, hostem non pesti
 medeat, praetermitto hanc commemora
 tionem, et concioni reberio... De peri
 cilo salutis ac libertatis loquor...
 et in Verrem oratione prima numero
 trigesimo 2° de provinciis consula
 ribus, numero 8, in Pisone numero
 octogesimo 7 et alibi passim Virgilius
 & aeneidos

Quid repetam existat Ericino in lit
 tore classis,
 quid tempestatum regem, ventosque fu
 rentes

aelia excitos, aut aetam nubibus irru
 Periphrasim iicr adjiemus et
 fit cum unam rem aliquam verbis
 multis designamus, facit modo ad
 illustrandum, modo ad augendum, modo
 ad obscurandum, modo ad vitium
 hae figura, quocirca utrumque genus
 participat se bene alium superiorum,

198
 qua' uel augendo uel minuendo figu-
 rant. prioris generis est illa apud
 Virgilium periphrastica aenea' de heris
 ho initio aeneide.

Troja' qui primus ab orbe
 Italiam fato profugus &
 Posterioris generis est tam Cicero
 in Miloniana, ut significaret Clodium
 a seruis Milonis occisum quia gra-
 uius erat dicere seruis Milonis Clodi-
 um occiderunt, maluit periphrastice
 molli redictum hoc pacto. habet Clo-
 dius, utrumque, in iis poenit' quae ab
 eo seruis fidelibus pro domini uita ex-
 petiuerunt... et paulo post... fece-
 runt id seruis Milonis, quod suum
 quisque seruum in tali re facere uo-
 lunter... hoc est Clodium occiderunt
 a liquando periphrastice neq; augen-
 do neq; minuendo adhibetur, sed tan-
 tum modo ad aliquid circumlocutione
 designandum, ut Virgilius Vates
 mantuanus appellatur est.

Sectio Tertia De his
 qua' figurant neq; augendo

Neque Minuendo Sed
ratione Personarum.

Sermocinatio seu dialogismus
fit cum apte personam aliquam
quae sit praesentia instituta, aut secum,
aut cum alio, aut nobiscum loquen-
tem introduximus. Cicero pro Tur-
nio... quid ad haec Lucius? videt
scilicet mentem nostram qui in-
uita sua rationem summi officii de-
sideramus. quid mihi, inquit, cum sum-
ma ista sanctorum? videtur in-
quit ista officia viri boni, de me ista
considerent, non quid habeam, sed qui
qua rebus inuenierint quaerunt... et
pro Roscio cum hoc modo uocatus,
Et uel nonne palam hoc dicis, ego quid
acceperim scio, quid dicam et Roscio.
unum illud sperauit... indigne est isti
usmodi sermocinationis exemplum,
quod habetur libro 4o ad herennium
ubi plautium simul personarum collo-
quium refertur... cum nihil ubi
urba redundaret, et omnia & numero

Septuagesimo h... Idem in oratio
 ne pro Claudio Sullum cum aliquot
 aliis colloquium refert hoc modo...
 et ego cum casu diebus iis & mi
 nimo sexagesimo Quinto Virgilius
 quarto aeneidos intro dicit Didonem
 secum ita loquentem.

Enquid agam? ^{prorocis} ~~prorocis~~ irrisu
~~priora~~
 experiar, Non adumque petam conu
 via Supplex

Et primo quidem operie
 me ne incauto debistere victam
 nec posse Italia Teuotorum auestere
 regem.

Prosopopaea fit cum personam
 qua' sit extra argumentum loqui sin
 gulari, aut cum rei ratione destituta
 sermonem, intelligentiam uel actio
 nem attribuimus, habet in eadem ora
 tione pro Coelio appii Casii prosopo
 peiam ita e hodiernam alloquentis...

Mulier quid tibi enim Coelio? quid cum
 homine adolescentulo, quid cum alieno

& ad eam locum numero trigesimo
 3°... et Calilinaria prima patria
 apud calilinam ex postulantis proso
 popociam hanc subicit: .. qua patria
 tecum calilina Sic agit et quodammo
 do tacita loquitur, nullum jam totum
 me exilit facinus mihi certe nullum
 flagitium sine te, tibi uni multorum
 civium et eum, tibi vexatio diripiendi
 sociorum impunita fuit ac libera.
 Tu non solum ad negligendas leges
 quaestionesque, verum etiam ad everten
 das perfringendasque valuisti... lo
 cum ad eam numero decimo 8.

EST etiam proso popocia quando
 ad red inanimata tanquam ad perso
 nam orationem convertitur, ut in
 Miloniana... quod, inquit, albari
 tumuli atque luci, vos inquam imploro
 atque obtestor, & numero octogesimo 6°
 et pro Balbo numero decimo 3°... o
 nationes, urbes, &
 apostrophe est cum sermonem alio
 convertitur quam instituta requirit
 oratio. Cicero pro Milone... vos vos

appello, fortissimi Viri, qui multum
 pro republica sanguinem effudistis,
 nec in uiri et in Ciuium iniuri appello
 periculo centuriones, uosq; Milites
 non solum inspectanti bene sed etiam
 armatice et bene Iudicio praesidentibus
 haec tanta Virtus ex hac urbe exter-
 minabitur, expelletur, ijicietur... et
 prima calilinaria... hisce omnibus
 calilina cum summa & numero tri-
 gesimo 3° Vide et oratione pro domo
 sua numero centesimo 4° et centesimo
 decimo 3°... Virgilinae 2 aeneidae
 per eum hispanisq; diuisq;
 confixi a sociis nec te tua plurima par-
 theu
 subentem pietate, nec apollinis insula
 texit

Et alio loco

Scipiadae durus bello, et te maxime
 causa
 Est etiam apostrophe, cum ad re-
 aniam a de oratio conuertitur, ut in
 exemplo Superiori... uos albanu hunc
 li &... et pro scilio... Leges postia
 Legesq; Semproniae. et h^o Tusculana
 quaestione. o Vita philosophia dux &

... apud Virgilium

o patria o diuum domus Ilium a
inclita bello
pergama &c

Habet apostrophe locum in pra
miis, ut in Catilinaria prima ...
quousque tandem Catilina abute
patientia nostra ... et proligatio ...
magnum crimen Caisi Caesar, et ante
hunc diem inauditum, propinquus inau
tubero ad te detulit ... Dolorem expro
mimud. Hae figura, et reprehendimud,
et repellimud.

Communicatio qua Iudicem, au
ditorem, aduersarium consulimud quid
sit agendum, uel fuerit prius intulire
ual et ad flecendos animos auditorum
euincendos aduersariorum consilia
noti Iudicem, Significatiore fiducia
qua rem totam illorum Iudicio subi
cere ac permittere uideamus Cicero
pro Rabirio perduellionis re ... tu
denique, subiens, quid faceret in
tali re ac tempore cum ignauia rubro
te in fugam at in latebras impulset

improbitate et furor suavi Saturnini
 in Capitolium accederet, consules ad
 patria salutem ac libertatem uoca-
 rent, quam tandem auctoritatem,
 quam uocem cuius Sextum Sequi, cu-
 jus imperio parere potissimum uelles?
 patrum, inquit, maue &... et in Ver-
 rem 2^a... nunc ego uos consule, Judi-
 cat, quid mihi fuerendum puteris id
 enim consilii profecto dubitatur quod
 ego uet mihi necessario capiendum in-
 telligo... et pro Cecinna... quare si
 te hodie domum tuam & numero 3° 5°
 ... pro quinto numero quinquagesi-
 mo 4° et sequenti

GRATUM seu sententia est genera-
 le pronuntiatum de rebus agendis aut
 fugiendis, qualia sunt innumera
 Seneca, utriusque philosophi et poeta,
 philosophi quidem, ut illud... gratum
 bonum semper beneficium delictat,
 ingratum semel... et alio loco...
 otium sine litteris moris est, et uini
 hominum sepultura... et poeta uero
 ut.

Leuius Solet timere qui propius ti-
met.

Violenta nemo imperia continit diu
moderata durant quoq; fortuna altius
euexit, ac leuauit humanae opes;
uariisq; casus uenere metuentem deos
nimium fauente.

Et illud Virgilii
adco inteneris assuescere multum est
Nisiue libro 3° epistola 4° est ita
comparatum, ut antiquiora beneficia
subuertat nisi illa posterioribus em-
ulda, nam quantum libet saepe obli-
gati, siquid unum neget, hoc solum
meminerunt quod negatum est.

Ba Bent sententia grauitate
eque sunt commendabiliorae quod, ut
ait Cicero libro 3° de oratore, doceant
simulent, delectent, paree tamen ad
bibenda sunt, nesint auditori fasti-
dio potiusquam Voluptati

Sectio quarta De
his qui figurant.
Ratione Rei.

Definitio est rei uel nominis
 explicatio, cuius naturam, qua sumi-
 tur, ad probandum, superius expres-
 simus in locorum communium trac-
 tatione; Jam qua sumitur ad ornan-
 dum, non tam est accurata definitio
 quam circumlocutio, seu descriptio
 rei per causas, per effectus, per ad-
 iuncta, & cuius quidem tractanda ratio
 duplex, per affirmationem et negatio-
 nem. Cicero definit curiam oratione
 pro Milone numero nonagesimo 10.
 ... Vidimus, ait, templum sancti-
 tatis, amplitudinis, mentis, condi-
 lii publici, caput urbis, aram sociorum,
 portum omnium gentium, sedem ab
 uniuerso populo & concessam huic
 ordini, inflammari, excendi, funestari
 ... idem oratione pro Sexto numero
 nonagesimo 7. ... optimates^{que} sunt
 nocentes, neque natura improbi, nec furio-
 si, nec malis domesticis impediti ...
 idem oratione in Verrem 3. definit il-
 lum per affirmationem & negationem
 ... non enim furiam sed creptorem, non

ad ultorem sed expugnatores iudi-
 cial; non sacrilegum religionumque
 non Sicanum sed crudelissimum car-
 nificem Civium Sociorumq; in Vestrum
 Iudicium adduximus. . . passim vero
 alia atq; alia de Babel non erinde
 eleganter ad ornandum, quam uehe-
 menter ad probandum; ut optima illa
 oratione pro Sextio numero nonages-
 simo Sexto ad centesimum. . . Gortii
 imperatoris oratione pro lege manilia
 numero vigesimo 8 a 3° 6°. Consulid
 oratione in Pisonem numero vigi-
 simo 3° a 3° 6°. . . et in Rullum nume-
 ro 9° consuliæ popularis, item nu-
 mere nonagesimo 7° ambitionis et
 auaritia. Item numero quadragesimo
 3 definit ebriosum. . . Vasillantem
 puer sustentat ac edicit pallium per
 coelum trahentem; nouissime solus in
 trichinio relicta, poculum non prius
 emittit emani bus, quam somnum
 oppressit bibentem, ac dissolutis artu-
 bus sumum poculum suapte natura
 dormienti excidit. . . Cicere pro R.

amerino numero nonagesimo 8° . . .
 non uobis hae qua auditis, ceum oculis
 Videmini, Iudices, non illum miserum
 ignarum casus sui, redeuntem a Coena
 uidelicet, non positae insidiae, non impe-
 tum repentinum, non Verbaliter uobis an-
 te oculos in caede glaucia non adest
 ipse Roscius, non sua manibus in-
 curru collocat albomedontem illum sui
 Secleris acerbissimam, nefariaque Victo-
 ria nunciium, non orat ut eam noe-
 tem peruigilet, ut honoris sui causa
 peruigilet haberet, ut Capitori quam-
 primum nunciet & . . . Idem Cicero
 libro 4 ad Herennium numero septua-
 gesimo 3 describet ostentatoris morem
 . . . et paulo post factum atrocitatis ple-
 num . . . in oratione pro L. Commodo
 numero vigesimo hominem describit in-
 probum . . . Vide et philippica 2^a numero
 quinquagesimo 8 et centesimo 4 . . . pro
 Murena numero octogesimo 8 . . . et pro
 Milone numero octogesimo 8 . . . et Ca-
 tilinaria 4 numero undecimo . . . aene

in ista faciam alia oratoris; Plinius
 in panegyrico Trajani urbem
 romanam ingredienti de pompa et habitum
 fere sub initium describit. . . Latitudinem
 pacatorem in panegyrico quem impera-
 tori Theodosio dixit, pagina centesima
 Vigesima, vitam mollitiam ac delicatam ima-
 ginem effingit. . . idem et pagina cente-
 sima q. oppressum per maximam Tyran-
 nidem imperium, et ejusdem maximi
 cum Theodosio praelium describit. . . tum
 paulo post ipsius Theodosii Triumphum
 coronam ingredienti enarrat. . . hujus
 similem habet apud Claudianam des-
 criptionem in panegyrico de sexto hono-
 ri condulato sub finem. . . de recentio-
 ribus Erasmus Roterodamus in pa-
 negyrico Burgundionum principis ipsi
 hujus peregrinationem describit, et ejus-
 dem reditum pagina centesima ut nihil
 dicam de historicis, de quiibus Suetonius
 Calpurniam describit sub operis initium
 . . . Curtius Triumphum libro 9 et sub
 libro 11 medium constellationem civitatis

... T. Livius libro 3 Torquati cum gallo, et Valerii cum altero gallo certamen singulare depingit

210

De Poetice Ovidius in hac materia triumphat, uerbi gratia libro 20 metamorphoseon, ubi fontem, ubi domum fume, ubi inuidia, ubi summi Regem, quamquam nimia furiose ac sepe et uenuste suo more describit. unam afferam e Virgilio et quidem operis diuini 8 libro ubi pugnam inter antonium et augustum commissam, cum ehipo uinea depictam ita exprimit.

Hae inter tumidi mate maris ibat
imago
aurea; sed fluctu spumabant aequora
cano:
et circum argento clare delphines in or-
bem
aequora uerberant caudis astrang; secabant
in medio et assat aratae, Asia bella
extremere erat &

Comparatio est eum rem alterius
similitudine illustranda, ut si eum Ca-
sare alexandrum cum Italia graeciam uel

rem quam libet aliam cum alia com-
 ferat Cicero 2° Tusculanarum quaes-
 tionum libro... ut agri non omnes frugi-
 feri sunt qui coluntur, sic animi non
 omnes culti fructum ferunt... et pro
 R. amerino... ut ignis in aquam con-
 jectus continuo restinguitur et refri-
 geratur, sic falsum crimen inpurissi-
 mam et castissimam vitam collatam
 statim recidit et extinguitur... Sene-
 ca epistola quadragesima... ut qui
 se se inquilinam esse meminissent, et
 in conducto habitare, et modestius se-
 gerunt et minime gradualim exeunt.
 ita qui domicilium intelligunt cor-
 poris ad breue tempus a natura
 commodatum esse et vivunt temperan-
 tius, et libentius moriuntur... Vide
 Ciceronem pro Roscio amerino nu-
 mero quinquagesimo sexto et centesimo
 primo... et pro Sextio quadragesimo
 h... et pro lege Manilia numero sexa-
 gesimo 2° et sexagesimo 6... et philippica
 undecima numero 1 et 2... hanc

2012

Virgilio propter malitiam ueris
tatem affero.

o formose puer nimium ne crede color
alba ligustra cadunt Vaccinia nigra
leguntur

Et istam qua Soletiam apum in
colligendo melle cum Cyclosum secu-
ritate in arae fabricando comparat
ae Veluti lentis cyclosum fulmine
massis

cum properant, alii tormia follium
aurae

accipiunt, redduntq; alii stridentia
lingunt.

arae laeu: gemit impositis inaudibae
atna

illi inter se magna uibractia tollunt
innumera, uersantq; tenaci foreipe
ferrum

non aliter: si parua licet componere
magnis

Sceropi ad in malis apes amor urget ha-
bendi

fiunt etiam comparationes rerum
diuersarum. Cicero philippica 3°. . . colud
die, sic consilii expectari solet. . . et
pro S. cantio . . . dissimilis est pecunia

2013

Deditio et gratia: nam qui pecuniam
soluit, statim non habet id quod red-
didit, qui autem debet, is retinet alie-
num: gratiam autem erquit refert
habet, et in eo ipso quod habet, refert
... et illa in panegyrico plinii ad Tra-
janum... fingenti formantliq. milib
principem quem aequata diu immortalitatis
potestate decreta nunquam
uoto saltem conespere succurrit simi-
lem huic quem uidemus principem
erituit aliquid in bello, sed obsoleuit
in pace, aliam toga, sed non et arma eo
honestant: reuertiam ille terror ali-
ud amorem humanitate captauit
ille quaesitane domi gloriam in publico
hic in publico partem domi perdidit
postremo nemo adhuc extitit, cuius vir-
tute nullo villierum consilio laederen-
tur, et principi nostro quanta concordia
quantisque conuentus omnium laudum,
omnisque gloria contigit... Erasmus
in panegyrico quem philippo dixit
pacis comoda cum incommodis belli
comparat pagina quadringentesima 6

2014
 a i^a philippum cum quibusvis an-
 liqui talia heriibus a contrariis con-
 fert... et pargine 4 8mo moestum Belgi-
 um de absentia philippi cum eodem
 gaudente propter ejusdem praesentiam
 comparat... Catullus h^o libro epigra-
 mmatum soler occidere, et videri possunt
 nobis cum semel occidit Orenice lux, nox
 est perpetuo una dormienda
 Extat libellus de poetarum ueste-
 rum comparationibus non inelegans,
 quarum pleni sunt omnes omnino et
 aliorum poetarum libri... Vide Ci-
 ceronem pro Sylla numero 8... phi-
 lippica 1^a numero 20... pro Sextio
 numero 37... et pro Murena nume-
 ro 202... Sexta in Verrem, numero
 77... philippica 2^a 32... pro Amerino,
 numero 75... pro Caelio numero 12.

Sectio quinta De
 his quae figurant ratione
 rei et per appositionem.

Diaporesis seu addubitatio fit
 cum se praefert orator solliciti homi-

2016

videt affectum, et dubitanter quid
potissimum agat Cicero actione
in Verrem... quid primum accuset
aut quarat Iudicem... et pro R
amerino... quid primum quarat,
aut unde potissimum Iudicem ordiatur
aut quod, aut a quibus auxilium pe
tam deorum immortalium populine
R. & Virgilius

eloquar in Sileam &

Et quarto aeneidoe

En quid agam? rursus ne procos ir
rida priora

experiat, non adumque potam con
nubia supplex

quod ego sum totus jam indignato
merito

Item Cicero pro C. Luentio... equidem
quod ad me attinet, quomodo vestam
nescio. nego fuisse illam infami
am corrupti Iudicis? nego illam rem
agitatam in concionibus, iactatam
in Iudiciis commemoratam in Senatu
autellam ex animis hominum tan

2016

tam opinionem tam pernitentem indila,
 tam venustam non est nostri inge-
 nii nostri est auxilii Iudicium, huius
 innocentia, sic in calamitosissima fa-
 ma, quasi in periculosissima flamma,
 ac communi incendio subvenire...
 et pro Milone... quid respondebo lit-
 teris meis & imperatorum Calpurnia
 palatium in panegyrico ad Theodosium
 imperatorem pagina centesima 43
 Maximum tyrannum defuga sua ver-
 bis meditantem inducit... quo fugio?
 bellum ne tentabo, ut quem Viribus to-
 lia ferre non potui, parte sustineam?
 africanis quam exaudi? repeto Bri-
 tanniam quam reliqui? credo me
 gallia? at inuisus sum? hispania
 committo, sed notus sum? quid ergo?
 faciam inter arma et odia meditare?
 at ergo premeor hostibus, a fronte cri-
 minibus? si moreremur, euaderem, sed
 ecce nec animum sequitur manus nec
 manus gladium labitur, ferrum
 venit in me, fatiscit... apud Octa-
 dianum octavo metamorphoson de

2017

Altea de morte. Melcagri filii sui
dubitando his verbis deliberat.

Vos modo, fratrum manes animaque
recentes,
officium servite meum magnoque pro-
ratae

accipite inferiae, uteri mala pro-
nova nostri

ei mihi quo raptor? fratres ignoscite
matri:

deficiunt ad coepa manus meruisse
fatemur

illum cur pereat, mortis mihi dispi-
cet auctor.

ergo impune feret, diuisq; eluitor
et ipso

successu tumidus, regnum calidonis
habebit?

uod cinis exiguus, gelidusq; Tacibilis
umbra?

haud equidem patiar. pereat scelera
tunc et ille

Spemq; patris, regnumq; trahat, pa-
triamq; ruinam

menis ubi materna est? ubi sum pia
uota parentum?

2018

et quocumque sustinui mendaces Bis quin
que laboree?

contumacem primiceri arcissae ignibus
infans,

idque ego passus forem, uiscisti munere
nostro

nunc merito moriere tuo cape praemia
facti;

bisque datam, primum partu, mox
stipite raptu

redde animam uel me fraterniter adde
sepulchris

et nequeo. quid agam? modo uulnera
fratrum

ante oculos mihi sunt, et tanta coc
dia imago

nunc animam pietas maternaque ne
uina frangunt.

me miseram? male Vincetis, sed
uincite fratres,

dummodo qua dederis uobis solatia Vosque
ipsa sequat

Ualet haec figura ad conciliandam
attentionem, unde maxime conuenit
exordia

Inopinatum fit cum aliquid praeter
auditoriae expectationem subiiciuntur

dicitur hanc figuram sustentatis qd
 hanc figuram diu suspendit animus
 auditoria tenetur Cicero actione
 in Verrem . . . quid deinde? quid Sen
 celiæ, furtum fortasse aut prædam
 expectatis aliquam, nolite usquequa
 q: eadem quaerere: in metu belli fu
 randi qui locum esse potest . . . et ali
 quanto post . . . Atiam nunc mihi ex
 pectare videmini, Iudices, quid dein
 de factum sit expectare facinus
 quam nullis improbum, vincam
 tamen expectationem omnium nomi
 ne sceleris conjurationisque damna
 ri ad supplicium traditi ad polum rele
 gali repente multos hominum mili
 libus expectantibus, soluli sunt, et
 scordati illi domino redditi . . . et 4^a
 in eodem numero Centesimo 22 . . .
 quid multum amplius & . . . Cicero pro
 Dejotaro numero 26, quid deinde fur
 cifer, quo progreditur? & . . . et pro
 R. amerino numero trigesimo 9 . . .
 patrem occidit &

Epigrammatosia seu correctio est
 proposita sententia, aut sui metip

sua revocatio. Cicero in Verrem . . .
 o clementiam populi R. seu potius
 patientiam miram ac singularem . . .
 et philippicis . . . patrimonium suum
 effudit. quanquam non summa eousi
 verbo quo decuit, non effudit, sed in
 patria salutem collocavit. . . et pro
 Milone . . . Sed stulti summa quidra
 suam, qui africanum, qui pompeium,
 qui nosmetipsos eum clodio conferre
 audemus . . . idem pro plantio . . .
 quam enim illi Judices, si Judices
 et non parricida patria nominandi sunt
 graviores infligere potuerunt reipublica
 securim, quam eum illum e civitate eje
 cerunt . . . et prima in Catilinam numero
 22 . . . pro R. comedo numero 18 pro
 Sextio numero 100 . . . Virgilius
 Sed quid ego sperare totius nequie quam in
 grata resolo.

Concessio fit cum aliquid concedi
 mus, ut aliquid consequamur. Cicero
 in Verrem . . . Sit fur, sit sacrilegus,
 sit flagitiorum omnium Viliorumque
 princeps, at es bonus imperator et

fortiter, et ad dubia reip. tempora re
 seruanda. . . . Hæc de Verre ironice,
 per concessionem a Cicerone dicuntur. .
 . et pro Ligario numero 2. . . . Hæc
 igitur & . . . et in Vatinium numero
 undecimo . . . pro Murena numero 40
 . . . 4^a in Verrem numero 46 et 1005
 . . . Virgilius

non dabitur regni, esto, prohibere la
 tina

attrahere atque moram tantis licet
 addere rebus.

Et libro 4

neque teneo, neque dicta refello;

si, sequere italicam Veniæ, pote reg
 na per unda^{græc}

Spero equidem, mediis, siquid priu
 mina possunt

Supplicia haururum scopulicæ &

Prolepsis in objectionis occupa
 tio cum subiectione responsi Cicero
 pro Comedo . . . agebat? imo loquens
 erat? Debat? imo in suis versabatur
 auaricia erat? imo antequam loqu
 ens semper liberalis? imo muni

centissimae q. fuit &... pro Coelio numero 39, objectionem occupat. . . dicit aliquis & deinde affert Subjectionem. . . si quia Judicem. . . pro Quintio numero 41. . . prima Calilianaria numero 28.

antitheton est quando contrariae opponuntur contraria. . . Cicero pro Cluentio. . . Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. . . Idem pro Coelio naturam Calilianam sic Depingit per contraria. . . habuit ille per multa non expressa maxima signa, sed adumbrato virtutum utebatur bonis, quibus improbia multae, et quidem optimis se viris deditum esse simulabat. erant apud eundem illecebre libidinum multa, erant etiam industria quidam stimuli ac laboris; vigebant apud illum plurima vita mollis ac delicatae incentiva, flagrabant etiam studia rei militaris. quis clarioribus viris quodam tempore jucundior, quia turpioribus conjunctior, quia civis meliorum partium

2023

aliquando? quia telrior hostie hunc
ciuitati? quia in Voluptati sua in
quinatior? quia in rapina auarior?
quia in laboribus patientior? quia
in largitione effusior? illa uero in
illo homine mirabilia fuerunt, com
prehendere multorum amicitia, pueri
obsequio, cum omnibus communicare
quod habebat, seruire temporibus suo
vni omnium, pecunia, gratia, labore
corporis, natura sceleris etiam, si
opus esset et audacia: uersare suam
naturam et regere ad tempus, atque
sue a illuc torquere et flectere cum
tristibus seueris cum remissis iucun
de cum senibus grauitate cum iu
uentute comiter, cum facinorosis
audacter cum libidinosis luxurios
se uiuere, et pro se comendo illa su
perior fuit oratio: necessaria hanc
erit uoluntaria, illa ad Iudicem hanc
ad pisonem, illa pro reo, hanc pro Ros
cio, illa Victoria, hanc bona existit
malioris causa comparata est.

Est illa neruorum et uenustatis ple
na, ex hac enim parte pugnat pudor,

2024

illinc gubulantiã, illinc iudiciã,
 illinc Shupriũ, hinc fideã, illinc
 fraudaliõ, hinc pietã, illinc scelus,
 hinc constantiã, illinc furor hinc
 honestã, illinc turpitudõ hinc conti-
 nentiã, illinc libido denique aequi-
 tã, temperantiã, fortitudõ, prudentiã,
 Virtutes omnes certant cum
 iniquitate, cum luxuria, cum igna-
 via, cum temeritate, cum uitiis om-
 nibus postrema copia cum egestate
 bona ratio cum amentia mensura
 bona cum perdita, bona denique spes
 cum rerum omnium desperatione et
 4 in Verrem numero 19 pro lege
 manilia numero 28.

Commutatio graecis antimetabolo
 ce fit cum e transpositione uerborum
 oritur sensus contrarietas Cicero pro
 Dejotaro . . . in dominatu seruitute in
 seruitute dominatu . . . idem libro 3
 de legibus . . . uere dici potest magistra-
 tum legem loquentem esse, legem au-
 tem mutum magistratum . . . Quinti-
 lianus . . . ut nouorum optima, erunt
 maxime uetera, ita ueterum optima
 erunt maxime noua . . . Cicero uocat

uocat commutationem generis ora-
tionis inuenta difficile.

ΣΙΑΛΛΗΛΟΝ est sententiarum re-
ciprocatio, ut doctior disertior, disertior
doctior, iustior fortior, fortior iustior
acute dictum, graece ὁξύμωρον quo
idem negatur de eodem Cicero Calili-
naria 1. . . eum tacent clamant & . . .
et libro de amicitia . . . quocirca amici
absentia adsunt, et cogentia abundant.
et imbecillia ualent, et quod diffici-
lius dictum est, morui uiuunt . . . et
in Verrem . . . in Vberima Sicilia
partem Siciliam qua rebamur . . .
Martialis

inque omni nusquam corpore corpua
erat

Quidiud impietate pia est . . .

Et alio loco, facti prius et secleratus
Virgilius ^{codem}

num capti potuerunt capi, num in cen-
sa cremant

braja Viro.

Exclamatio fit cum affectus mag-
nitudinem uocis contentione signi-
ficantur. Cicero Calilinaria . . .

o tempora o mores... pro milone
 ... o frustra mei suscepti labores
 & in peroratione... philippica 2...
 o miserum meum consumptum enim lacri
 midis tamen infixum pectori haeret
 dolor... et pro coelio... pro dii im
 mortales! cur interdum in hominum sce
 leribus maximis, au committit aut
 praesentia fraudis poenae vindex re
 servat... A in prisonem exclamat
 ironice... o stultum camillum, marium,
 curium & o amentem paulum, rusti
 cum martium, nullum consilii patrum
 istorum amborum consulum qui tri
 umpharunt... et oratione pro syllo
 numero 91... o miserum, o infelicem
 diem illum &... Virgilius
 opatria, adiuum domus illius et meli
 ta bello
 pergamma &
 Et alio loco
 fortunata senae ergo tua rura man
 bunt
 Et alio loco

seu quamnam tellure, inquit, quam
a quora possunt
accipere.

Quidiue

o Minam tum, cum laudemona classe
petebat

o Brutus insanus esse adultera quis?

adhibetur in rebus magnis excla-
matio, aliae locum non habet.

Epiphonema, seu acclamatio fit
cum rei narratae aut probatae sententia

subiicitur. Cicero de Senectute... quam
ut adipiscantur omnes optant, eandem
accusant adepti, tanta est stultitia et
peruersitas... et paradoxo i... o

dii immortales, non intelligunt ho-
mines quam magnum uelignat sit
parcimoniam... et pro Quintio... iussit

bona prescribi quae quicum familia-
ritate fuerat, societate erat, affini-
tate & qua ex re intelligi potuit nul-

lum esse tam sanctam ac solemne of-
ficium, quod auaritia non commine-
re atq; violare soleat... Virgilium
fudo omne abrupit, Polidorum

obstruatur auro
in politis, quid non mortalium pectora
coquit
aurea sacra fames

Sucretius postquam narravit
de agamemnone filiam immolante,
istud epiphonema subiicit.
tantum religio poluit suadere malo
rum.

atque haec enim de figuris reli
quam est ut monemus ne frequen
tius figurae accumulentur, tunc enim
non ornamenta sed plene inia. Vi
deri auditoribus incipiunt. Unde
Quintilianus... ego, inquit, haec lu
mina orationis uelut oculos elo
quentiae existimo; sed neque oculos
esse in toto corpore, uelim, ne dum
officium caetera membra deperdant.

Sectio Sexta De
his quae figurant ratione
personae aut rei.

licentia cum apud eos quod ve
ri debemus, liberius quaedam

pronunciamur, vel commouendi
 vel oburgandi, vel per simulationem
 nem adulari causa... Cicero pro
 Ligario... Vide quam non reformi
 dem; unde quanta lux liberalitatis
 et sapientiae tuae mihi apud te obo
 ratur; quantum potero voce con
 tendam, ut hic populus R. exau
 diat. Suscepto bello C. Caesar gesto
 aliam magna ex parte, multavi
 coactus. Iudicio meo, ac Voluntate
 ad ea arma profectus sum, quae
 erant sumpta contra te... et
 apud Virgilium
 dicam equidem, licet arma mihi,
 mortemq; minetur.

Et in Valerium... erumpet enim
 aliquando ex me vera vox, et dicam
 sine cunctatione quod sentio, si iam
 violentior in aliqua re Caesar fuisset,
 si &... Vide praetera oratione pro
 Sulla numero 33... et pro domo sua
 numero 99... et philippicam n. 8...
 aduerte porro cum oburgandi
 causa licentiam adhibemus mihi

gationibus leniendam esse, peten-²³⁰
 dam licentia Veriani, amorem nos-
 trum testificandum, et fingendum
 a nobis inuitis hanc provinciam
 subeipi, sin inuicem auditoria ani-
 mus exacerbatum, et quasi illata
 contumelia exardescit.

Interrogatio fit cum si citando
 existamus et iryemus. Cicero pro
 plantio... quid taceat? quid dissimulat?
 quid tergiversariet... et pro R... si
 pulatua est? ubi? quo die? quo tempore?
 quo praesente? quid spopundisse me
 dicit?... et initio prima Calpurnia
 quousque tandem Calpurnia abutere
 patientia nostra? quousq; &... Vir-
 gilius

anulla putalid

dena carere dolida danauum sic notud
 Vlissae

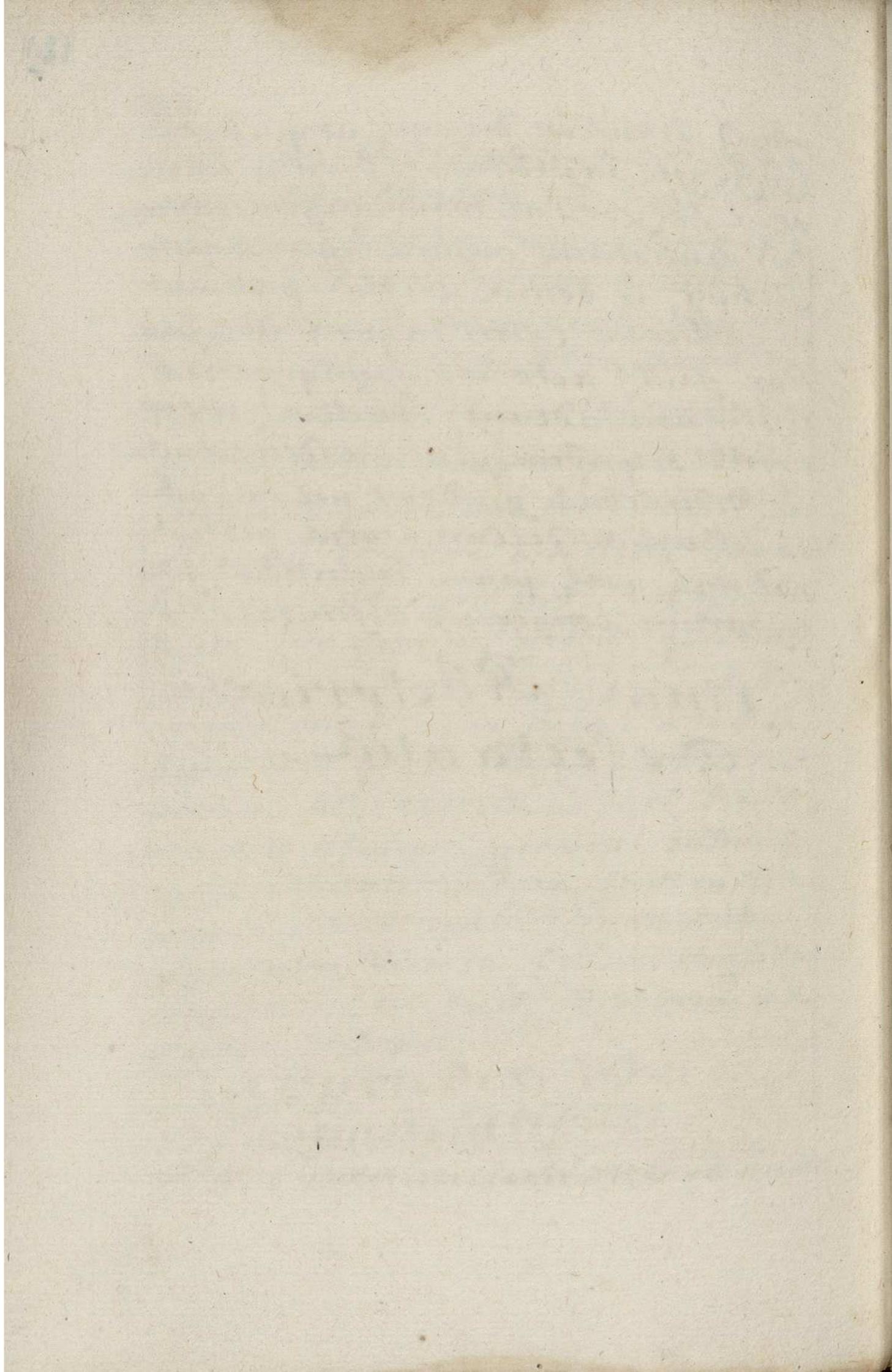
Subiectio fit cum interrogationi
 subiicimus responsionem. Cicero
 pro R amernio, numero 2o... quid
 ergo? audacissimud ego ex omnibus
 minimis: at tanto officiosior quam
 ceteri: me istius quidem laudid

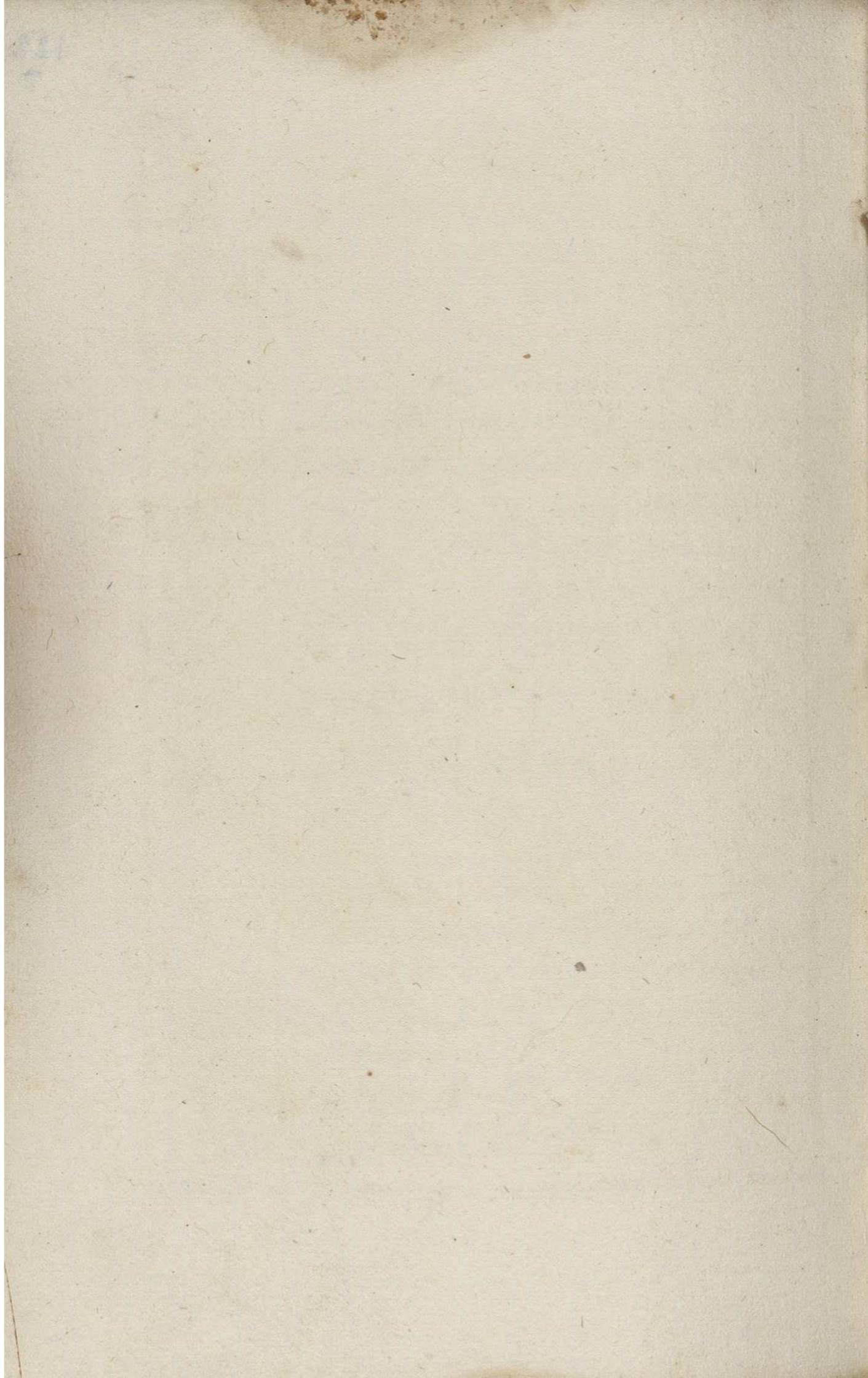
ita sum cupidus, ut alius illam
 praeruptam uelim... eadem ora-
 tione numero quinquagesimo 4°
 ... exheredare filium uoluit, quam
 ob causam / Nescio: exheredauit ne-
 non: quia prohibuit cogitabat: eius
 dixit: nemini... pro lege manilia
 quid enim tam nouum quam adole-
 centulum priuatum exercitum diffi-
 cili reip. tempore conficere: confecit
 huic praesse: praefuit: rem optime
 ductu suo gerere: gessit: quid tam
 praeter consuetudinem, quam homi-
 ni adolecenti, cum huius aetate a
 senatorio gradu longe abesset im-
 perium atq; exercitum dari, Sicili-
 am atq; africam permitti bellumq;
 in ea administrandum, fuit in his
 prouinciis singulari innocentia,
 grauitate, Virtute, bellum in africa
 maximum confecit, Victorum ex-
 ercitum reduxit.

appendix. De
 Pronunciatione
 De Pronunciatione id habeo,

quod breuiter dicam, ut quibus
 linguam expeditam; firma latera
 oris corporisue totius ingeniam con-
 formationem natura liberalia im-
 pertiuit, ita bonis auribus prodeant
 in publicum: ceteri in quos illa por-
 tior fuit, actorem quemq; uenus-
 tissimum addeant, osculentur, obser-
 uent. si quidem plura audientibus
 ac uidentibus proderit uel unius
 excellentia declamatoriae gestus
 uel una uox, quam legentibus pra-
 ceptorum congerie infinita.

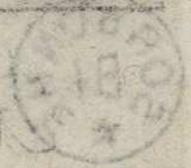
finis Rhetoricae
 Delectantiae.

Et depuis ce tint que les deux
 En la mesage du langage
 Et vider les livres aux dains
 Malgré la mort et la vie
 Et dont on voit le visage

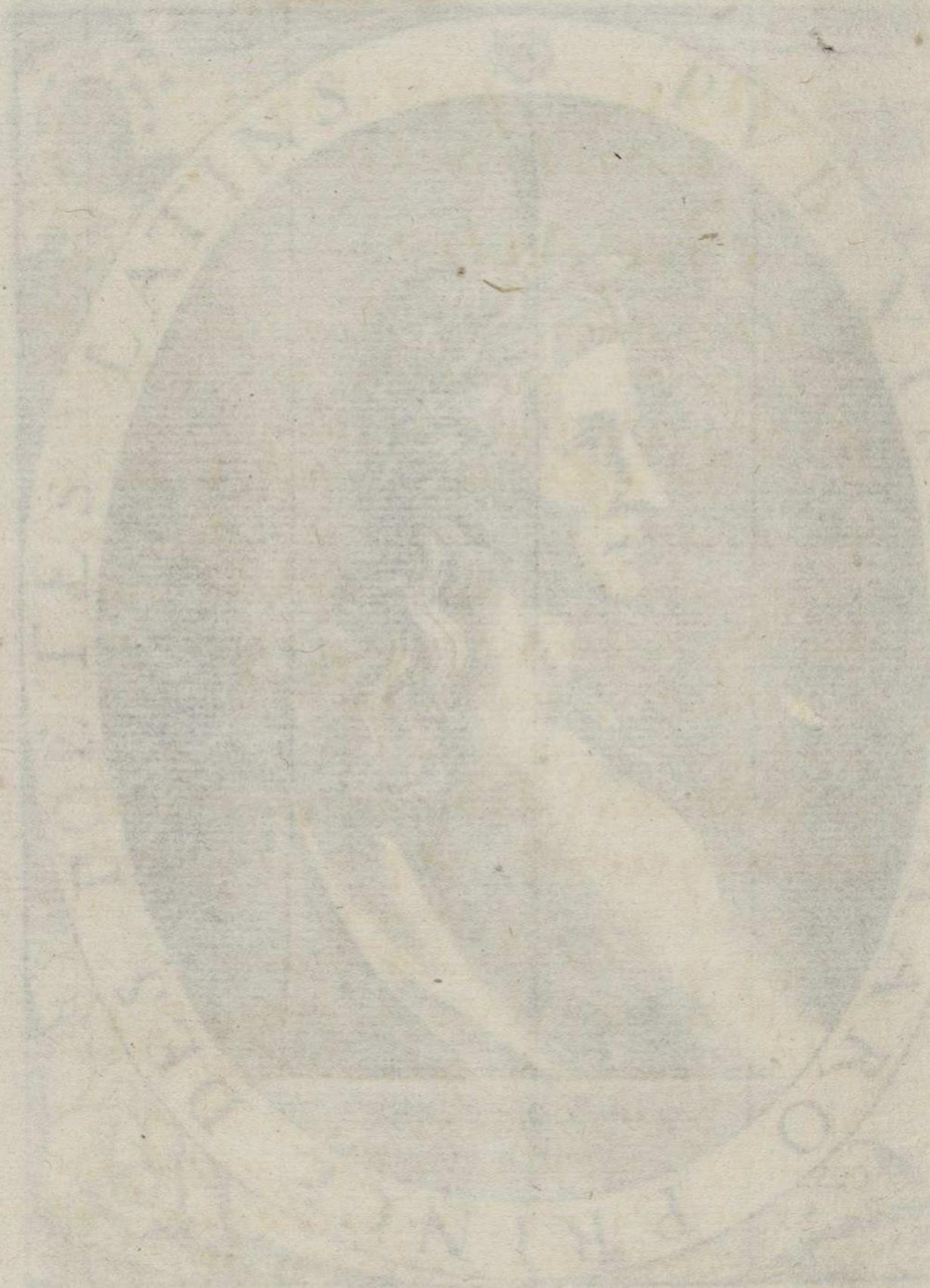

SORBONNE
 BIBLI
 *

Celuy dont tu voys le visage
 Malgré la mort et les Destins,
 Fit ceder les Grecs aux Latins
 En la magesté du langage ;
 Et depuis on tient que les Dieux
 Parlent comme luy dans les Cieux.

Tallain ex

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side or a secondary watermark.

ars poetica contracta

Prefatio

Cum omnium scientiarum est aliqua communicatio tum rhetorice præsertim atque poetice illa est affinitas, illa conspiratio, quam qui naturam utriusque perspexerit, baud difficili negotio deprehendat adseueretque non dubitanter, nulla re alia Rhetoricam a poetica disere posse, nisi quod illa Babonide quasi laxioribus fertur, atque liberiores in campum ex patiatur; hæc uero modice quibusdam constricta, si non ita licenter at non minori pompa, cultu, gravitate præcedit, quod eum ita te habeat facere parum liberiter in poeticam uideri possit qui cum in adornanda rhetorica partem impenderit, sui laboris tantulam partem cognata scientia studio non non aspergat, qua in re ut munere

2
nostro eloquentia docenda aliqua.
a parte desuisse uideremus placuit
Rhetoricarum præceptionibus artem
diuinam poëseos contractam illam
et more nostro a breuitate sua fa-
cilem atterere quod esse possit labia
tum primum fonte caballino prolu-
enti salia.

Artis Poëseos

Parte prior

Caput i.^{um}

De

Nomine, definitione,
Causis & diuisione

Poëseos

Missis doctorum uirorum
controversiis de nomine, origine,
dignitate poëseos cum auctoribus
latina lingua statuumus.

Poësim appellari a graeco ποι-
εω, hoc est facere, sine ut alii red-
dunt fingere quo sic posito qua-
rimus.

Quo modo poësis definitur
 arte carminis scribendi.

Quid est carmen scribere; est
 orationem, rebus, facta personarum
 effingere maxime uero facta.

Quanam est materia poëse
 ubi res omnes quae carmine descri-
 bi possunt.

Quid est finis poëse, siue
 poeta miratur? docere simul et de-
 lectare.

Quibus rebus efficitur poë-
 ta? natura primum: tum arte
 perpolitur.

Quot in partes poësis diui-
 ditur? in tres, pro totidem specie-
 bus poetarum.

Quanam est species poë-
 se? ea graeco nomine elegema-
 tica, latino narratiua dicitur, in
 qua solius est poeta narrantis
 persona; quales primi tres geor-

4
Agicorum libri a Puerelii de re
bude naturalibus historia.

Quarta est Secunda spe
ciem: graece dialogica seu dra
matica, latine sermocinatrix,
siue actiua, in qua nulla est
poeta narrantis persona sed
aliorum quod inuicem loquentes
et negotiantes inducit, qualis est
tragoedia.

Quarta est tertia? graece et
latina mixta, in qua poeta par
tim ipse loquitur, partim alios
colloquentes inducit.

Caput 2um De Poësi actiua seu dramatica.

Sectio 1.^a De nomi ne mataria, finibus et Partibus dramatica

Dramatica poësis unde no
men debuit a graeco δραμα,
hoc est ab agendo, quia personae

agentes imitatur.

Materia dramatica quae
nam est una est actio, unaque lo
ta et absoluta, unius diei, hoc
aut ad summo vidui spatio cir
cumscripta.

Finiss dramaticae quinam
emendatio morum.

Partees dramaticae quot st?

Rationes qualitatis sunt
fabula morea sententia, dielio.
addunt alii modulationem et ap
paratum; sed haec posteriora
duo nihil ad poetam.

Rationes quantitatis sunt
diuergium et choricum sed cho
rici hodie ratio non habetur.

Sectio 2^a De fabula.

Quid est fabula grammatica?
est sermo imitatione uel confectus

Luana est imitatio? est ac
tionum bonarum uel malarum
adumbratio.

6 Poetae quatenus fingere li-
cet? quatenus uerisimilia, proba-
bilia, possibilis fingi

Fabula quod habet partes?
duas connectionem et solutionem.

Connectio fabulae quid est?
est ea pars fabulae quae ad eum
usque locum extenditur, in quo fit
mutatio, a statu felici ad infeli-
cem, uel contra.

Solutio quid est? est illud quod
a principio mutationis ad finem
usque extenditur.

Quid est epilogium in fabula?
est illud omne quod praeter rem et
fabulam fertur, cum re tamen et
fabula coniungitur, ad amplificatio-
nem et ornamentum.

Quid obseruandum in connectione?
ut uariae epizodice distinguatur

Quid est in solutione? ut pauca
habeat epizodia, nec temere ad machi-
nam, a decorum oculo descensum se

curtatur: sed exinde petatur ut ueri simili aut necessario.

Ratio solvenda fabulae ueri simili quatuorplex: duplex alia per peripetiam, seu immutationem alia per anagnorin, seu agnitionem.

Immutatio quid est? transitus ab eundem ad aduersa, ut ab aduersis ad secunda.

agnitio quid est? est uniuersum aut plerumque personarum per diuturnam ignorantiam cognitio.

Sectio 3^a De vitiis

De vitiis obseruandum? ut personae bene moratae introducantur mali mores exulent a fabula; aut si qui admirantur, uincat numerus bonorum, neque unquam non improbitati sua poena constituatur.

Quid praeterea? ut mores personae conueniant, Iuuenibus iuuenibus, Senis

8
luc. Similibus assignentur

Quid deinde? ut moree sint simi
leae opinioni quae de personis obliet.

Quid postremo? ut moree unius
cujusque personae in tota fabula
sint similes.

Sectio 4^a De Sententia.

De Sententia quid existi
matur nempe hanc esse qua sensus
animi significamus, duci autem ex
eatum rerum natura quarum sus
cipimus imitationem; atque adeo
diligenter attendendum quid rebus
conueniat, quid cum illis pug
net, quam etiam ad partem refe
runtur acriter et sententiose dicta.

Sententiose dicta quomodo
adhibenda? parca ne nisi in mag
nis affectibus, caque non acu
men puerile, non arguliolae redo
lentia.

Sectio 5^a De Dictione.

Dictio quid est? est expositio
sensuum per uerba.

Poëtica dictio generalim qualis
est? grandior et ornatiore, atque ab
oratoria tantum recedens, quantum
haec a Vulgari distat.

In dictione quid obseruandum?
metrum et ritmum.

Metrum quid est? mensura
quantitatis, pedum et numeri
syllabarum.

Ritmum quid est? mensura
numeri syllabarum.

Quoniam metri genere scribi
tur drama? iambo trimetro uel
dimetro, maxime uero trimetro.

atque haec de fabula, moribus,
sententia dictione, tam sunt re
liqua poetico quam dramatica pro
pria.

Sectio 6^a De Par tibus fabulae ratione Quantitatis

Quot sunt fabulae partes ra
tione quantitatis? duae, diuerbi

bium et corieum. De corico uide-
rent antiqui

Quid est diuerbium? est uincula,
duarum, aut plurium personarum
colloquium.

Diuerbium quod in partes
diuiditur in actus quod uocant
Athena; alia uero diuisione
in protasim epitasim et catas
trophem.

Quid est actus? est pars fabu-
lae quae eborio uel diludio distin-
quitur ab alia.

Quot admittuntur actus non
fabulae non plures quinque non
potiores tribus.

Primi actus quodnam est of-
ficium? argumentum exponere.

Secundi, rem in actum dedu-
cere.

Terti ciere turbare.

Quarti uiam ad solutionem tur-
barum.

Quinti denique turbare impli-
citae artificiose coepedire

Scena quid est? est pars ^{unijct} illius actus.

Unius actus quot admittat scenas decem vel undecim ad summum; quanquam nonnulli et ad plures produciunt.

Scenae quomodo distinguuntur? novarum personarum adventu, ^{vel} abitu

Protasis quid est? prima pars dramatica in qua referuntur ad fabulam antecedentia, ut sint ad reliquum via.

Epitasis quid est? media pars fabulae in qua turba concitantur.

Catastrophe quid est? extrema pars fabulae in qua fit transitus a felici statu ad infelicem, vel contra.

In Dramate quot admittuntur personae? olim non plures quatuordecim admittuntur equibus tres omnino in scena colloquebantur, hodie nullus aut personarum aut interlocutorum numerus praefinitur: recte an secus non est huius loci disquirere

Species dramaticae quot sunt? plures antiquitus fuerunt, cum apud

tum apud Latinos. Haec hodie vis
vingimur ad duas, Tragoediam ni-
mirum et comediam, quae Satiricam
et mimicam includunt.

Dramati unde nomen inditur
a persona primaria, uel exprimitur uel
ipsa re quae agit in fabula, uel
utrisque simul.

Caput Tertium De Tragoedia.

Tragoedia nomen unde repe-
titur a voce *tragos*, bircue ode cantu-
quia ueteribus poetis bircue in gre-
mium historiae de certamine poetico
concedebatur.

Tragoedia quid est? Ad drama-
ticum poema, illustrem fortissimam sed
infelicem graui et seuerâ oratione
representandam in Tragoedia constitutio-
ne quid potissimum attendit in omni
alio dramate conseruantur, nempe
fabulam, mores, sententiam, dictio-
nem de apparatus et modulatione uide-
rimus opificum et musici, quorum ex

parte red agitur.

Sectio Prima De Fabula Tragica.

De fabula tragica quid ees-
sca? requiri putemud argumen-
tum una sit actio, ea que repetita
ex uero cui tamen affingere multa
impune licet.

Fabula tragica argumentum
unde repetitur. ea grauissim & ca-
sibus qui regibus aut heroi bus
acciderunt.

Luanam est optima fabula
in qua persona graue & illustre
ca qua ne proreue probe nec omni
no inprobe concurrunt.

Licet ne accersere deor in tra-
goedia? licet tum in scena tum in
machina; maxime uero ubi red fu-
tura pradienda sunt.

Personarum nomina unde
sumid? ex historia quam tractat
aliae singuntur apta ad personam

quam agunt.
actionem fabulae tragicæ
quædam esse oportet? eas quæ mul-
tum afferant commiserationis et terro-
ris admirabilitatis: qui affectus ut
conceperunt committendo sunt inter
amicos et affines illa terrore, mi-
serationis admirationis spectacula
insolita: Sicut amen ut poena nimium
atque atrocis non admittantur in
scena: qualia sunt caedæ stu-
pra struenda dimicationis & id genus

Potestne. foelicem exitum
habere tragedia potest quia non
est de illius natura ut in foelicem
habeat: tragici graeci sere omnes
grauissimi erroris arguerentur qui
fabulae fausto exitu concludunt.

Sectio Secunda De
Meritis Sententia
Dictione Tragediæ

Tragedia qualis moris ad-
mittit? Seueriora et grauiora.
Qualem dictionem requirit? seu

ram, magnificam grauem: sic
 tamen ut neque ampullae, obser-
 rationem et acuminata uentos a ma-
 ni aqua desinat, absint uocabula
 sordida, plebeia, peregrina, minu-
 ta. Denique omnia ad pompam re-
 galent componantur, nisi cum mun-
 tius aliquid, aliqua nutritrix induci-
 tur. tunc enim descendendum est
 ab illo sublimiori stylo atque ad
 earum rerum conditionem accommo-
 danda est oratio.

Suo metri genere scribitur tragoe-
 dia? Jambo trimetro quod ad ser-
 monem quotidianum propius acci-
 dat.

Arte et tragica quantum sunt
 eadem quae omnibus dramatis
 assignauimus.

Sua nam regula tenenda est
 illi qui tragediam scribit? primum
 omnium fabula constituenda est, haec
 est summam totius operis in unam
 et generalem actionem colligenda.

Quid postea uidendum? ut actio illo
 peripetiam habeat. hoc est commu-

tationem in contrariam fortunam.
Quid deinde? fingenda sunt epi-
sodia, et apte sua loca inseren-
da.

Quid postremo? ut poeta intersci-
bendum personarum quae imitatur
moribus, animum et affectus induat,
amet, oderit irascatur, lugeat do-
leat gaudeat &c.

In Tragoedia duem Sene-
cam de latina habemus, de graecia
aeschylum Euripidem et Sophoclem.

Caput 4um

De Comedia.

Comedia unde dicta ὄρε υαγες
καίπρος? quod primum in pagis deuan-
tata et exhibita fuerit comedia atque
inde fluxerit ad urbanos.

Quid est comedia? est poema dra-
maticum personarum vulgari-
um actione stylo populari exhibens non
sine fabulis et jocis.

Quisnam est comedia? similes

exempla privata vita proponere
ad morum emendationem.

Argumentum comediae
unde petitur? fingitur ad arbitrium
poetae, aut partim ex vero sumitur.

Subiecta de rebus agit in
comedia? de negotiis vita commu-
nis et quotidianis eventibus.

Mores in comedia quinam
sunt? risus quam misericordia est
propior.

Persona quamnam vilem et
privatam, atque ut argumentum sic-
ilita.

Dictio comediae qualis est?
festiva, dicax non frigida vel obscura.

Quo metri genere comedia scri-
bitur? iambo dimetro, tetrametro,
ad arbitrium.

Quisnam excipit comedia?
Satyra plerumque aliquando et risu
mistur.

De Cetero habet comedia
multa cum tragodia communia.

In Comedia latina Teren-

tiun scetabimur et plautum in
græca uero aristosanem.

appendix.

De choro.

chorus quid est? pars fa-
bula post actum, cuius quidem ho-
die exauleuit usus.

argumentum chori unde
repetebatur? ex rebus cum fabula
coherentibus.

chorus quo est generis personarum
constabat? est mulieribus plu-
rimum uiris non nunquam et pueris.

chorus quomodo recitabatur. saltan-
do et canendo, non quid uide sed ali-
quid cum ipsa fabula conjunctum.

Finis prioris par-
tis poeseos contracta.

Parte altera con-
tracta Poeseos.

Caput i^{um} De
Poesi exegematica.

Quaenam sunt poeseos exege-

matica species? Sunt Epopeia,
carmen bucolicum, satira, elegia,
siriicum carmen, epigramma, epilla,
pbiun, sylua.

Caput secundum De carmine Epico seu Epopeia.

Epopeia unde nomen sumit
ab ἔπος uerbum siue cantus; idq;
propter excellentiam epopeia

Epopeia quid est carmen eoe
gematicum ex ametro carmine illus
trium personarum facta illus
tria. illudri graui et castigato
oratione describenda.

Babentque in epopeia locum
persona uiatores, ac tenuiores?
babent propter necessitatem uitae
communi et humanae societatis
sue tamen ut munia conditionis
suae congruentia ipsius impo
nantur.

Epopeia quot habet partes
propositionem Inuocationem et
narrationem.

Propositio quid est carminis
epici principis in quo primam
actionem exponimus & multas enim
actiones admittit epopeia quae ad
unam referuntur, et personam
quae de agimus in carmine circum
loquendo potius designamus, quam
nominatim appellamus; modo ut
absque obscuritate fieri commode
possit.

Inuocatio quid est? Secunda
pars epopeiae, in qua profani uates
musa ad et appellentem inuocabant
nos Deum praepotentem aut aliquem
e celesti comitatu inuocamus, illi
sua caesares et mecenates quibus
nimirum suum opus commendarent
dicarentque quod et nobis licitum
est.

Narratio quid est? ficta ac

lionia expositio.

Quid ita ficta actione? quia
veris falsa uates epiceus ad
miscet: nequidem in ueris referendis
ita religiosus est ut non aliquan-
do in gratiam et uoluptatem au-
ditoria ab historia deflectat; si
quidem non tam persona praecipua
qualis fuerit, quam qualis esse
deberit attendat.

Quid obseruandum praetera? ut
res uariae, nouae, improuisae affe-
rantur ad oblectationem.

Quid postea uidendum? ut episo-
dia longa, uaria, opportuna, plura
sint quam in dramate: fingantur
uero de rebus a nostra aetate remo-
tissimis.

Optima epopeia quanam est?
quae praeter conditiones recensitas
habet peripetiam ut in dramate.

Quot sunt uirtutes epopeia? duae,
praecipua et probabilitas; de ora-
toria breuitate non curat, quod eius
partes esse debent eiusmodi. Ut

principium medium et finis epopeia
uno intuitu uideri possint.

Dictio epopeia qualis est gran-
dis magnifica, sententiis illustribus
et uerborum translationibus ornata;
paucis dicam, ad rei cuius libet
naturam accommodanda est doctio;
magna grauitet. leuis simplicitet,
atque et ornate dicenda.

In Epopeia scribenda duos
erunt homerus et Virgilius.

Caput 3um De carmine bucolico siue Egloga.

Quid est carmen bucolicum siue
egloga? idem sunt omnino, sed illud
ἀπὸ τοῦ βουκόλου hoc est a bubulis;
hæc ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς, a sermo ci-
natione: est autem ubiunque imitatio
carminis pastoralis.

Eglogæ materia quænam est? si-
militer personarum rustica nimirum

A. agraria

Dictio quamquam humilis, simp-
plex verba tamen et pura

quo genere carminis scribi-
tur ecloga exanestro

In ecloga secunda ibi dicitur
A. Virgilius vincunt.

Caput quartum

De satira.

Satira quid est? exanestrum
carmen festivum atque mordax quo
aliorum vitia perstringuntur, dici-
tur autem a licentia cavillandi
ut veterum satirorum

Lucanum sunt quae satirarum com-
mendantur ea quae ridere facere pos-
sunt sigillatim potius quam gene-
tim proposita; potius hodierna quam
praevalita; idque si acute et sub verbis
obscuris fiat tum vero satiricus poeta
ingeniosus habendus est.

Finis satirae quamquam emen-
dare vitia.

Dictio qualis ad sermonem

quotidianum accidens, ac pene ue-
temporalis, lepida, uisitata, caute
lateria, non seueritas et inepta.

Satirici poetae principes Iuvena-
lia et Horatius sequuntur.

Caput quintum De elegia.

Elegia nomen unde accersit?
a flexibili sono lugentium et a gra-
uo a quo dico

Quid est elegia? est carmen iuxta
metrica et pentametria alternis dis-
tinctum. rebus lugubribus conue-
niens ut sunt mortuorum lamen-
tationes, et amantium quatuoronica
unde et iisdem amantibus fuit
rebus Catiliana suam eo genere car-
minis exprimere

Suamnam est elegia materia?
res neque humili sed probris neque
sublimis.

Quibus rebus commendatur ele-
gia? nativa primum ueritate tum
mollis et suavis dictione uitata co-
lisione, atque ad peritatem male sonan-
tium uerborum.

Quid, praeter ea observandum in
elegia, ut sensus quoad fieri potest
uno disticho triabitur

In elegia describenda principes
omnium, protestandi, libellus non
immerito habentur.

Capitulum Sextum

De Carminibus Lyricis.

Carminibus Lyricis seu metris, unde
de nomine repetitur, a graeco Lyra,
quod iudicium instrumentum et
metros quod carmen significat.

Quodnam est Lyrici carminis
argumentum? Deorum hymni,
laudes heroum, exhortationes ad
virtutem, vitiorum Insectationes
laudes conscientium, hortationes et cetera
rorum id genus cantiones conuiu-
les et amatoria, uota, praesidia, Burgia,
quaerela, demum quod eumque ad uita-
dicendi genera referre potest.

Quid est ode? est carmen quoque ge-
nere carminibus Lyricis conscriptum.

In ode quid praecipue requiritur?

Suauitatem dictionis uerba culta
niliida, florida, polita; Sententi-
arum lumina interdum etiam ma-
jestatem carminis epici.

Suo metri genere carmen lyricum
delectatur multiplici et praeipue
gliconico, adelpiadeo, saphico, uehai-
co, iisque uel simpliciter, nampe
cum una ode uno genere carminis
constat. uel mixta, id est cum di-
uerso carminum genere conscribi-
tur.

Caput Septimum De speciebus car- minum lyricorum.

Species lyrici carminis quot
sunt. tres primariae quae in plures
aliquas diuiduntur.

Primariae quae sunt:
choriamborum, in decem syllabarum,
et anapesticorum.

Sectio prima

De
Versibus choriambis

Quid est choriambus? Versus...

quem dimittentur per eboriam
vode pedes hoc est per pedem con-
positum ex choro et iambo ut in
terca.

Quot sunt genera eboriamborum
quatuor.

Quanam est prima species gli
conicud majer constans spondeo,
eboriambo et iambo, quales hi sunt
e seneca

Regem non faciunt opes,
non uestis livia color,
non frontis nota regis
non auris nili de trahere;
Rex est qui posuit metum
et dirimata pectoris,
quem non ambilio impotens
at nunquam stabilis paucos
ulgi precipitia movent.
Rex est qui metuit nihil,
Rex est qui cupit nihil
hoc regnum sibi quisque dat

Quanam est secunda species
ad epiadeud constans spondeo
duobus eboriambis et iambo: vel si ma-
uix spondeo, dactylo cum cesura et
duobus dactylis quales hi sunt horu-
lioli.

o fonte blandusio splendidior uitis
dulci digne, merito, non sine floribus &
Luanaam est tertia species.

Luæ asclepiades choriamborum ad
iicit, esto exemplum. ex eodem ora
nullam uare. Saera uita prius se
uerid arborem
circa uita solum tyburide amoenia
calili

Luanaam est quarta species
asclepiades similis. nisi quod ulti
mo pede, pro dactylo spondeum
reponit ut.

Etiam quam præcipiti mersa profundo!

Sectio Secunda de Versibus Indecasyllabicis.

Quid est Indecasyllabicus

Versus constans undecim syllabis
quot sunt species illius?

Saphicus falenicus et

Saphicus quid est?

Versus inuentus est a Sapho
ne constans choreo, spondeo dacty
lo et duobus choris. esto exemplum.

Integer uita ueris que purus -

non eget mori jaculida neque arua
 Tribue Sapphicis vulgo adjuungi
 tur adonicis dactylo constans et
 spondeo ut
 o decem phabi et dapique supremi
 grata testude jovicis et laborum
 dulcia lenimen nulli eumque salua
 vite vocanti.

Quid est falceus nulla re dis
 tat ab alcaico, nisi quod secundo
 pede jambi loco dactylus reponitur ut
 sunt quod curricula paludem o line
 colleyille ^{pi cum} jumat metaque feruidis
 cuitata volid palmaque nobilis
 terrarum dominos uehit ad deos.

Quid est alcaicus? uersus inuentus
 ab alcaeo constans spondeo jambo et
 duplici dactylo ut
 audire magnos jam uideor duces
 non induero puluere sordidos.

Interdum primo loco jambum ad
 mittit, ut ut
 uidet ^{foru} ut alta stet nive candidum
 aduerte porro hoc uersus nusquam
 solus reperiri: sed statim post duos
 alcaicos succedere dimetrum jambi

cum; a Syllabam unam hoc modo
Acuneta tertarium sub aeta
Cum quartus additur versus
quem uocant minorem alcaicum
constantem duplici dactylo a echo
reia totidem ut

praeter alro cum animam catoris.

Sectio tertia De Versibus anapesticis.

Quid est anapesticus? versus
constans quatuor anapestis pro
quibus tamen spondeus ut due
hy lud ad arbitrium subicitur, ita
ut in versu anapestico nullus ali
quando anapestus occurrat esto
exemplum

Seruat placidos obscura quies

Si dum ipso pondere magno
ceditque oneri fortuna suo

Est et ne alia species anapes
ticus est anapesticus minor constans
tandem media parte maioris ut

desse, utrum
quo non aliud
ciliud potuit
discere causas

EST ne aliquod praeterea carminis
Lyrici genua? Superest arebilo
chiud ab arebilo loco inuentus constat
quatuor prioribus pedibus exame
tri, sic tamen postremus sit semper
dactylus; et tribus trocheis ut
soluitur acria hinc grata uice
ueris a fauoni.

EST ne aliquod genua praeterea?
arebilo chiud minor non aliud ab
iambis si unam syllabam in fine.
D. Straxerit, sic tamen ut in tertio pe.
de solum spondium admittat ut
namque siccae machinee carinas.

Capitulum octauum De epigrammate.

Nomen epigrammatis unde
habetur a graeco επιγραφή, hoc
est inscribere, quod solebant epi
grammata columnis, muris, aedi
ficiis, statuis, trophaeis, clypeis,

manibus, et aliis rebus ac locis
inscribi.

Epigramma ut dicitur, quod
vix breue carmen aliquid indicans
vel ex proposito aliud deducens aut
maius, aut minus, aut simile aut
contrarium.

Maius quidem ut in hoc mar-
tialis unum pro cunctis fama
loquatur opus.

Minus ut in illo eodem
Dimidium donare sino, quam credere
solum
qui manult, manult feruere dimidium

Simile ut illud catulli De Idinio
conquerentis quod mappam sibi
inconiuncta subripisset ita enim
concludit

quare in decasyllabos trecentas
capta aut mihi lentum remitti;
quod me non mouet estimatiore;
uerum est quod probator meus sodalis
nam sudaria setaba exhibetis
miseram mihi muneri fabullam
Aueraniam; haec a me necesse est
ut Veraniolum meum fabullum.

Contrarium ut illud eiusdem

lio Sepulchri

Quid est epitaphium? nulla redif-
fert ab epigrammate nisi quod in
sepulchris inveniatur, unde praeter
epigrammatica virtutes etiam bre-
uitate commendatur quale est illud
Martialis

hoc jacet in tumulo raptus puerili
~~bus annis~~
pantagathus domini curi doloque sui

Quodnam est argumentum epi-
taphia? genus, patria, aetas, sexus
facta, dignitas, honores, mores,
bona, dolor solatium defuncti.

scripserunt epitaphia alii
atque alii poetae tam veteres tum
recentiores.

Capitulum Decimum
Et ultimum De Syluis.

Quid est Sylva? genus poematis
seu epigrammaticae extemporaneae ca-
lore subito effusi, neque anxie cura
et laborati, hoc tantum ab epigramma-
te recedens quod longius producitur.

Principem inscribendis syl
uid statim fatentur omnem

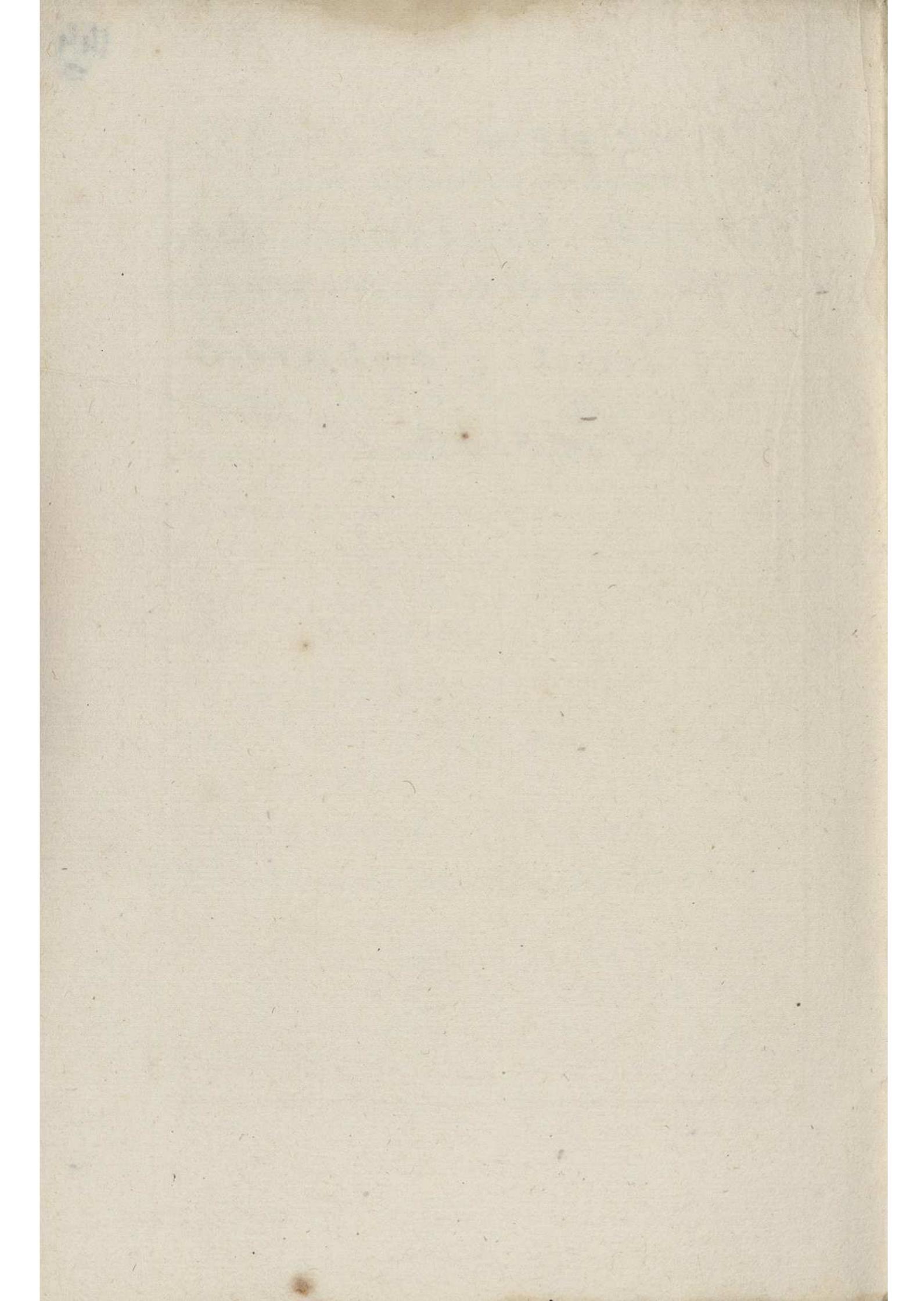
atque hactenus De
arte poesiod contracta

finis Contracta

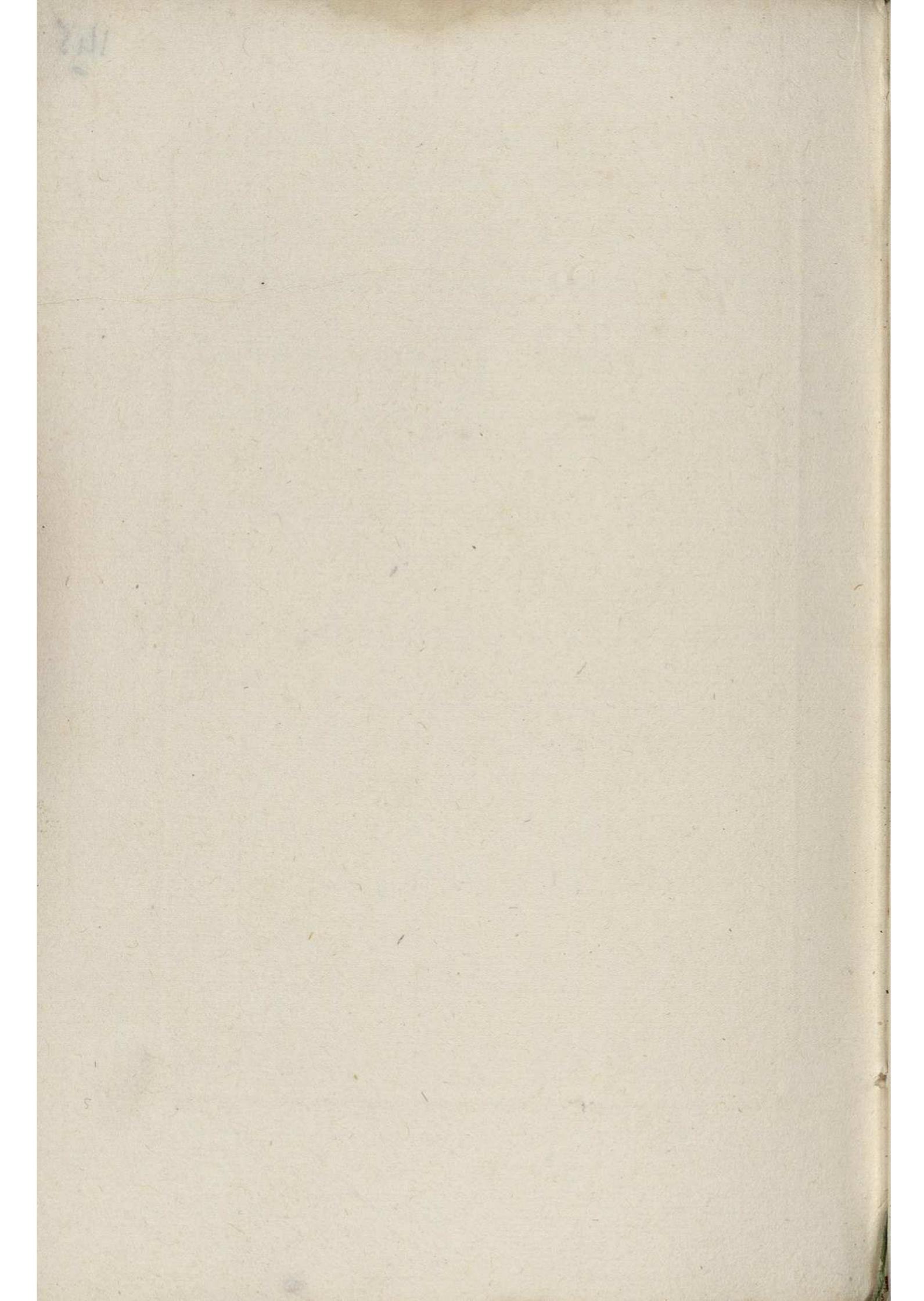
Poesiod.

121

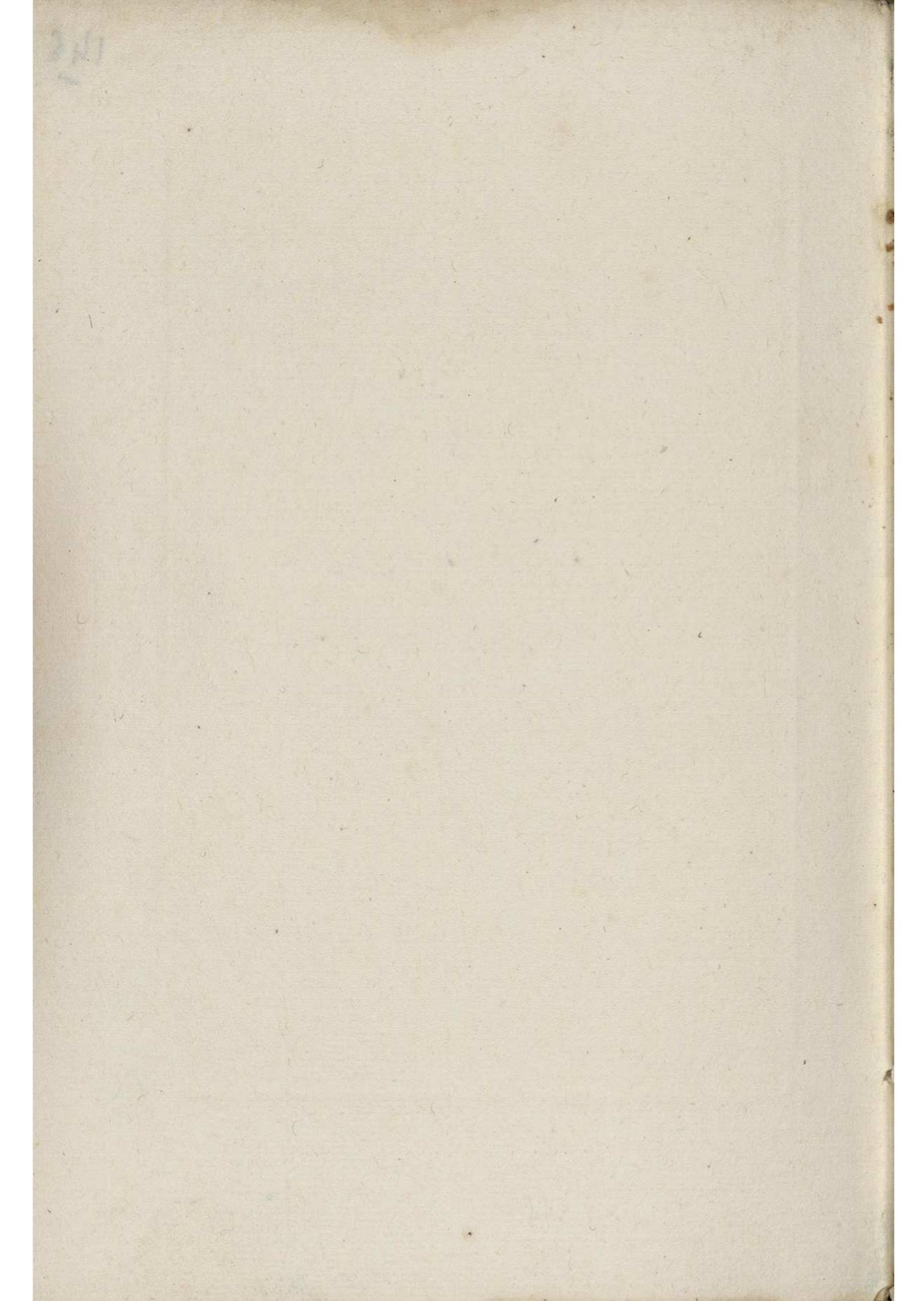
Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

145
-

148
-

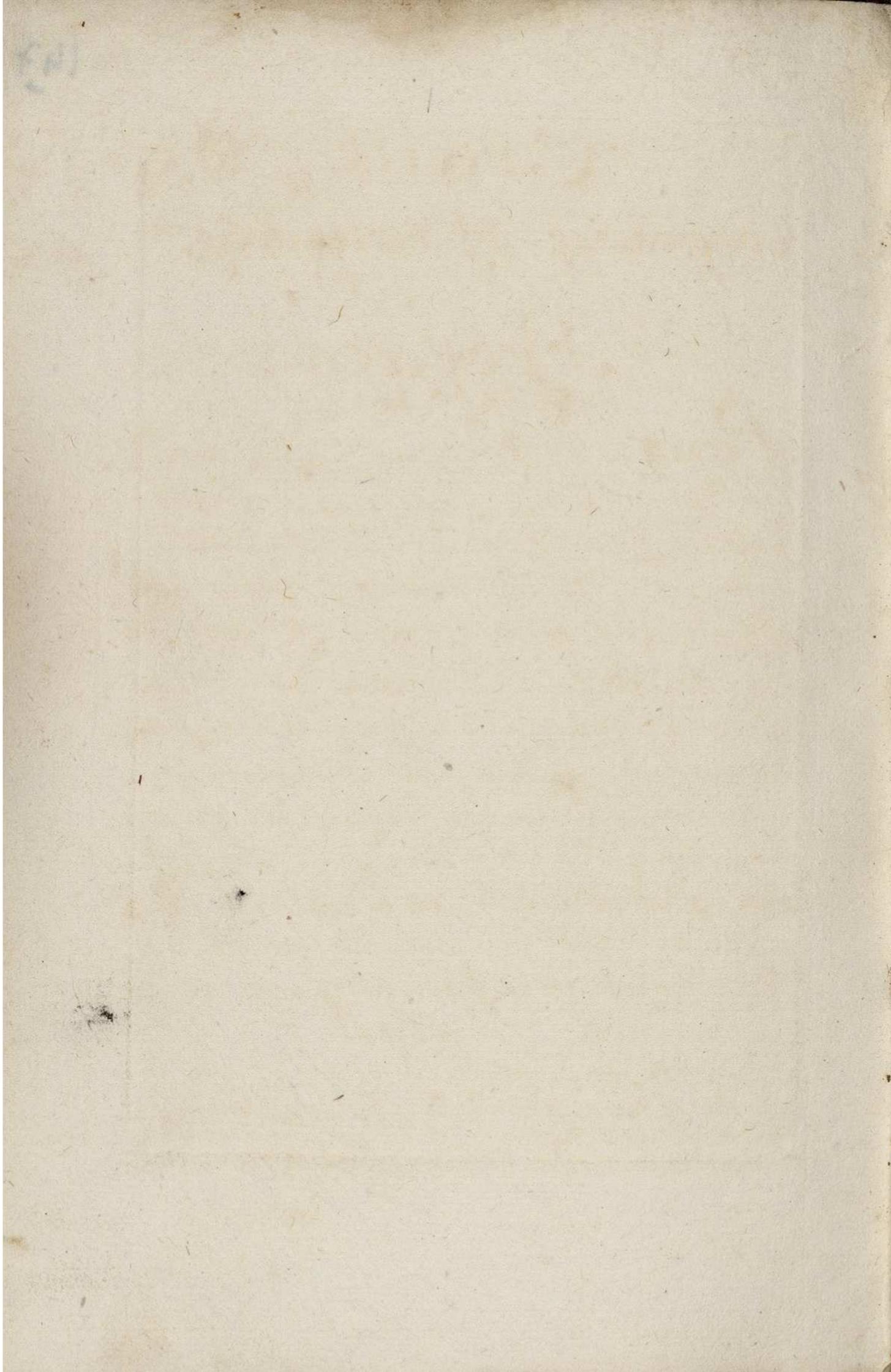

Traité

de la poésie française

Preface

Pour distinguer par une
 division faite des règles de la
 poésie française en deux parties
 simples et compliquées, on peut
 en former deux livres. Le premier
 de la structure de la versification
 et de la mesure des vers, et le
 second de la manière de les
 composer, et de la manière de
 les faire valloir. Le premier
 livre est de la poésie simple, et
 le second de la poésie compliquée.
 Le premier livre est de la
 poésie simple, et le second
 de la poésie compliquée.

Traité De la poésie françoise.

Preface.

Pour distinguer par une
 diuision juste les regles de la
 poésie françoise en deux parties
 simples et ueritables, on peut
 renfermer tout ce qui la regarde dans
 la structure des uers dans la
 rime, et dans les différentes especes
 de uersage qu'on fait ordinairement
 en uers selon les différents sujets
 sur lesquels on traualle, cest pourquoy
 on peut diuider ce traité en trois
 parties dont la premiere contiendra
 les regles necessaires pour compo-
 ser en uers la seconde montrera
 les préceptes pour la rime et la der-
 niere sera uoir de quel maniere on
 mesle les uers et les alexandrins

Diuerſement on peut faire diuerſes
pièces de poëſie.

Première partie De la Structure des Vers françois.

En composant nos vers jamais
nous n'examinons ny la longueur ny
la briuete des ſyllabes comme font
les Latins; mais nous comptons
ſeulement nos ſyllabes, enſorte
que chaque pied de vers n'a jamais
plus de deux ſyllabes, au lieu que
dans les vers Latins Il y en a
quelquefois qui vont au delà de trois
ſyllabes.

Le nombre des ſyllabes neſt
pas toujours egal meſme dans les
vers qui ſont de ſemblable eſpece
car dans les vers feminins il y a
à la fin une ſyllabe de plus que dans
les masculins.

Un vers feminin eſt celuy dont
la dernière ſyllabe renferme une e.

qu'on ne prononce pas, et qui pour ce sujet est appellee muette soit que l'et soit suivie d'une s. comme dans les noms pluriels hommes, femmes, soit qu'il suivie d'unes deux lettres n, t, comme dans les verbes qui sont au pluriel aiment, enseignent, li dent, exemple
 Rome desja grande epeuventoit l'aterte
 Dieu ne veut plus den ouer de sanglants
 mont trop audacieux que nos sources
 viclimes
 tarissent.

Le Verbe masculin est celuy qui sinit par une syllabe dont les voyelles sont prononcees, exemple
 Rome sert de theatre a defameux reurs
 nayant plus decouronnee ils nont
 plus de stature.
 au milieu de me de source de voiray
 Le perecuiil
 uien done amon secours prend ma
 defence en main.

Il faut observer pour la muette que lors quil est alafin dun mot quil tombe sur un autre mot qui commence par une voyelle non seulement il nese prononce pas mais

mesme on en fait une elision exemple
Dieu mesme entre en lame brinble.
c M. aid si le muette est suivie
d'une s ou d'obes deux lettres n, ty on
doit pronocer la lettre s a la t sans
le sision de leu exemple

Terrestres animaux ...
autres exemples
ils aiment un plaisir que le ciel
leurs refuse

Des Diverses Sortes de vers qui entrent or dinairement dans la poësie

Il y a cinq vers en usage
Les grands vers appellez alexan
drins ou heroiques dont les masu
lins ont douze syllabes et les femi
nins treize.

Vers heroique masculin
cest deluy que nous vient et art in
genieux.

Vers heroique feminin
la farsal a Bugé de l'empire d'amon
Les vers appellez ordinairement

communere qui nont que dix Sylla
bee aux masculins exemplor

Jusqu'auquand dureront mes malheurs
Mais aux foemmes ils ont onze
Syllabes exemplor

ne puisse donc terminer mes miseres

Les vers de huit Syllabes dont
on fait souuent des ouvrages entiers
particulierement ceux qui sont mieux
serieux qu'on appelle ordinairement
burlesques qui sont huit Syll
labes au masculin

qu'on te benisse dans les cieux

Mais ils en refuserment ne se
aux foemmes

Des que la nature seueille
tout rend hommage a la puissance

Des Vers dont on se sert que tres
rarement si ce n'est dans les airs
ou dans les esars sont que
Sept Syllabes au masculin exem
ple

nouue voye rendue au pot
bore des iniuriers de son

Mais aux foemmes ils en

ont huit exemple
enfin nous uoions nos testes
à la Brit de ce temps là

Les Vers de six syllabes qui
sont assés d'usage n'ont aux masculin
que six syllabes exemple.
il ne faut plus chercher
ce qui me uaut si cher.

Mais il en ont sept aux femelle
exemple.

félicité passée
tourment de ma pensée

Il ny a que dans les vers de dix
ou douze syllabes qu'il faut ne
cessairement couper les vers en
deux parties, en sorte qu'il ne reste
aucune syllabe après les six pre
mières dans les alexandrins ny
après les quatre premières dans
les vers communs appellés au
trement de dix syllabes, exemple
pour les alexandrins.

Rome seul pouuoit mettre Rome
à la chesne
exemple pour les vers communs de
dix syllabes

151

D'un ferme coeur, Dieu veut estre
honore

On peut poutant y rencontrer une
Syllabe deteste, mais il faut que
finisse par une voyelle dont on
puisse faire elision sur un mot
suivant qui commencera par une
voyelle exemple.

Je chante cette guerre en eruant
seconde.

Observation necessaire pour le Verbe en general

Il faut inviolablement ob
server trois choses que les
anciens poetes francois ont
negligé leur langue n'estant
pas si polie qu'aujourd'hui.

La premiere observation
est de sçavoir le concours des voyelles
dont on peut faire elision lors
qu'on les prononce, telles que sont
a e i o u; car il n'y a que les muet
tes dont on puisse faire elision
encore faut il qu'il ne soit suivie

ny d'une s ny des deux cond on ed
n t. Le concours de voyelles qui est
contraire au vers de trouue lors
qu'un vers finissant par une de voy
elles que nous venons de nommer
est immediatement suivie d'un autre
mot qui commence aussy par une
voyelle; cest la faute qu'on ren
contre souvent dans les ouvrages
de pi bres

Dieu en courant ne veut estre adore
ne va sur mer qui craindra le danger
ny au banquet qui ne voudra manger
ny ala cour qui dira ce quil pense

BORD on juge de ce concours de
de voyelles non par l'écriture mais
par la prononciation ainly il y en
un dans sur parole
qui sert et aime dieu possede toute
chose

Quoyquil y ait un t ala fin de
la conjonction et

Ce mesme concours de voyelles arri
ve encor lors mesme qu'un mot com
mence par une h pourveu que cette
h ne soit point aspirée ainly il ya

faute d'andre ce uers
 Mais si cette b est aspirée
 elle passera pour consonne et ainsy
 elle en peschera Le concours des voy
 elles, est pour cela quil ny a point
 de concours dans ce uers nos pro
 pres ennemis disent a nostre honte
 La seconde chose quil faut obser
 uer est quil faut euiter de mettre
 dans le milieu dun mot certain
 mot qui finissent par un e
 muette precedé de quel que voyelle
 comme enue, entreue, estouffé
 ainsy ce uers ne uaut rien
 La vie nen que mort a qui uit en
 la hgueur

On peut neamoins se seruir de
 ce mot pour uenque et le tombe en
 elidion et se mange ainsy ce uers est
 bon
 La vie est une mort a qui uit en la
 queur
 Cette elidion mesme sert beaucoup
 a rendre les uers pompeux
 La troisieme chose a obseruer
 est de uiter absolument partout len
 yeambement dar uers cest a dire quil

ne fait jamais finir au commen-
cement ny au milieu d'un vers un
sens qu'on aura commencé d'au-
delà le vers précédent parce que cela est
toute la bonte de la rime qui doit
pourtant faire toute la grace
des vers françois exemple
L'empereur qui meurt et sa mere et
ses femmes
A son frere et sa soeur et qui seul
ses quairoit
au sommet d'une tour

Seconde partie De la Rime françoise

nous ne pouvons en dire que trois
choses
premierement ce que est
secondement ce qui suffit ou ce qui ne
suffit pas pour faire une juste ri-
me
Troisiemement ce qui faut obser-
ver dans l'arrangement de la rime
Ce que est que la

Rime françoise

La Rime n'est autre chose que
 mesme son a la fin de plusieurs mots
 & quoiqu'on ait dit plusieurs au-
 teurs elle consiste principalement
 dans la ressemblance du son & non
 pas celle des mesmes lettres car
 la rime estant pour l'oreille on n'y
 doit chercher que le son & non pas
 les caracteres dont on escrit les
 mots, ainly ces deux mots constants
 estant viment fort bien ensemble
 quoiqu'ils n'ayent que le mesme son &
 que les caracteres dont on les escrit
 soient differents.

Il y a deux sorte de rime. qu'on ap-
 pelle feminine et masculine.

La Rime feminine est celle qui finit
 plusieurs mots par un e muette qui
 tantost est tout seul comme pere,
 tantost suivie d'un s comme perse,
 tantost suivie de deux consonnes,
 & comme ils entendent.

Mais il faut excepter l'ediprotite
 imparfaite, c'est ils entendoient qui
 finissant par un e muette non pas

neanmoins l'arime feminine, par
ceque cet e. nest part. Seul, mais
il ne faut qu'une mesme Syllabe
avec la Disptongue oit

La Rime masculine est celle ou il
ne se trouue aucune mielle, si ce
nest celuy du preterite imparfait,
encor on ne s'en sert jamais.

Cette rime est infiniment estendue
car elle recuit generalement toutes
les autres terminaisons soit quelle
finisse par des consonnes ou uerite,
tu aimade.

Dans la Rime masculine, la conue-
nanee du son ne se prend presque ja-
mais, que de la dernière Syllabe, ou
bonte, uerite, ardeur, froideur.

Dans la rime feminine au con-
traire, il faut prend la conuenance du
son des la penultiesme Syllabe des
mots, mais ainsy lumiere ne rime
pas avec soupire, quoique la dernière
Syllabe soit semblable dans l'une
et dans l'autre: mais la rime est
fort bonne dans lumiere et matiere
expire soupire parceque les deux
dernières Syllabes ont la mesme
son.

De^{ce} qui Suffit et ne Suffit pas.

il Suffit toujours que les Syllabes
qui font la Rime, est adire la
derniere Syllabe dans les rimes mas
culines, et les deux dernieres dans
la feminine soient toutes entieres
semblables quand au son cōt ardeur
froideur, constance, resistance.

Il Suffit quelque fois et non pas tous
jours que les Syllabes soient sembla
bles pour le son depuis la premiere
voielle jusqu'a fin du mot cōt coeur,
ardeur, constance, dependance, mais
cela ne Suffit pas toujours, ainsi
incense ne rime pas avec volonte
non plus que partie avec fantaisie,
pareque dans les mots la Rime
se prend de la sōdane qui precede
les dernieres voielles; Mais on peut
juger si cela Suffit si on a regard a
trois Syllabes.
premierement quand le son d'une Syl
labe est plein on se contente a lors
que dans les rimes le son soit sem

depuis la dernière syllabe voyelle
sans se mettre en peine de la consonne
précédente: cela se voit dans les
Langues qui ont un g^d son comme
tombeau, berceau, lieux, lieux gran-
deur, bonheur, Rois exploit, neis-
malheurux cela se voit encore dans
les syllabes fort remplies comme
rempars, estendard, univers, ferir.
Secoindement lors qu'il se rencontre
des mono syllabes on les peut faire
rimer ensemble et avec d'autres
sans considérer du tout la consonne
qui précède les dernières voyelles ainsy
Roy, toy, Viard, pain, vinent fort
bien ensemble
Troisièsmement quand les rimes
sont rares et très difficiles on se
contemple enroit de la consonne
dus on depuis la première voyelle
iusqua la fin sans avoir egard ala
consonne précédente, ainsy on fait ri-
mer deoir, soupirer, orgueil ce qui
parceque les rimes en ir et en eul
sont assez rares

Pour les rimes féminines on

est encore libre, car lors qu'une rime
 masculine est bonne ou passable,
 elle est infiniment meilleur si on en
 fait une rime feminine en adjoins
 tant un e muette, cot debits, Sou-
 pira: quel que fois mes me les rimes
 feminines sont bonnes quoique les
 masculines dont elles naissent ne le
 soient pas.

De l'arrangement

On peut observer trois choses la
 premiere est qu'un mot ne rime pas
 avec soy mesme, ainsi monde ne rime
 pas avec monde; on en trouvent pour-
 tant qui riment avec eux mesmes peut-
 uen qu'ils ayent deux sens differents,
 non iere ne plaint pas,
 qu'on arreste me pas.

Secondement le premier mistige du
 grand mot adouze syllabes ou d'un
 vers commun adix ne doit iamais rimer
 avec le dernier ainsi ce deux
 vers ne sont pas bons.

Jeffiray sur l'autel du monarque
 eternel
 Donne ton coeur a dieu ton createur.

Le deffaut de ces deux vers vient
de ce que les deux emistiqes s'imment
ensemble.

Troisies meurent il ne faut pas non
plus que les deux premières emistiqes
des deux vers qui suivent s'imment
ensemble ainsi les deux vers
pechent

Le monarque immortelle recuerra la
offre sur son autel la soy d'un cœur
S'and ^{uictime} victime.

Cela est pourtant supportable lors
qu'on l'a fait pour figurer le discours
comme dans ces deux vers

La le corp immortel a nostre ame obéit
De le corp mortel l'aveugle et le trahit

Troisiesme et Dernière Partie de Ouvrage en Vers

Nous ne considérons pas icy les
ouvrages de poésie selon la diversité
des sujets sur lesquels on les
peut composer, mais selon la diversité
des vers qu'on peut employer.
Les anciens poëtes françois negli-
gent de mesler les vers mais.

masculines avec les feminines
et on uoioit souuent des ouurages
pareilles a ceux qu'on appelle au
jourd'huy niuelets, ou l'on uoioit
que des rimés masculines ou des
feminines ensemble.

Suiuuant cette regle on diuise les
ouurages de poésie en ceux ou les
rimés sont suivies, cest adire ou
on met deux uers masculins après
deux feminins, et puis deux autres
feminins et ainsi tousiours desuite
et ceux ou les rimés sont entremessés,
cest adire ou après un uers masculin,
on met un ou deux feminins.

Il faut surtout prendre garde de
ne pas employer souuent les mesmes
rimés soit masculines soit femi-
nines, parceque cela apporte du
degoüst.

On peut excepter de la regle ce qui
oblige de mesler les uers masculins
avec les feminins. Ceste ouurage
dont nous venons de parler que

lon appelle niueletor, ou lon em-
ploie de petite uers outous mascu-
lin a sept Syllaber, outoud femi-
niner a huit.

Des Vers ou les Rimes sont Suiuies

Il y a quatre sorte principale des
uers Suiuies. premierement les q
uers ou de douze. Syllaber, dont on
compose ordinairement les pieces de
libraire, et tousiours les poemes
epiques, en les emploie encor dans
les egloges, elegies et autres ouura-
ges.

Secondement les uers communs
ou de dix Syllaber, qui ne sont ny si
beaux ny si magestueux que ceux de
douze, quoique ronds, les ait esti-
me pour les uersitables uers heroi-
ques.

Troisiesmement les uers de huit
Syllaber dont on ne se sert que rare-
ment dans de la matiere seruies.

Quatresmement les uers ou on en

157

mesle deq^{de} avec ceux desise. syl-
labee

Dee Verse ou les ri-
mes sont entre meslee.

on mesle les vers d'and les Stan-
ces d'and les sonnets et d'and les
vers Inegaux.

Dee Stances.

Les Stances se rencontrent lors
qu'on divise un ouvrage en certains
nombre de vers qui est fixe et
arreste, comme en quatre en six en
huit et en dix; ainsy les Stances
sont ou quadrine, ou sixine &c

Une Stance ayant commence et
finit par une rime feminine, l'ee
autres Stances qui suivent doivent
commencer ausly par une Stance femi-
nine, en gardant toujours au dedans
de chaque Stance

Les vers de mesle les vers feminins
avec les masculins du mesme mesle
se qu'on les aura mesle d'and la premiere
Stance qui sera de un odel sous la
autre

Les Stances non pas moins de quatre
et aussy plus de dix. Les plus ordina-
ires sont de quatre de dix ou de dix on
en fait quelque fois de cinq de sept
ou de neuf mais dans ces nombres
impaires il faut necessairement mettre
un vers rimé semblable.

On doit absolument observer dans
les Stances adix vers que le premi-
er vers doit commencer et finir dans
le vers quatre premier vers et que les
six derniers doivent estre partagés
en deux autres vers dont le premier
soit renfermé dans le vers trois pre-
mier vers, et le second dans le
trois dernière, exemple.

au temps que l'orox ueroit
vient au peuple de l'orient
montrer son visage riant,
et que la nature seueille;
dessus le bord de nos vaisseaux
les cris differents des troupeaux
implor^{nt} la sainte assistance,
et les petites hostes des bois
rendent image a la puissance
par le doux concert de leurs voix.

Il est aisé de voir dans ce dizain

Voies périodes dont la première est renfermée dans les quatre premiers vers, la seconde s'étend dans les trois vers suivants, et la dernière est contenue dans les trois derniers vers.

Du Sonnet

Le sonnet est le plus beau mais aussi le plus difficile ouvrage de poésie, il est composé de quatorze vers qui sont pour l'ordinaire heroïques ou de douze syllabes, quoiqu'il s'en trouve de dix, et même de huit et de sept mais ces derniers sont plus rares. Les huit premiers vers du sonnet sont en effet deux quatrains semblables faits sur la même rime en sorte que le premier vers rime avec le troisième ou avec le quatrième. Les six derniers vers font qu'une strophe de six vers, dont le troisième peut rimer avec le premier ou avec le dernier, mais plus rarement avec le dernier que avec le premier, et cela afin que le sonnet finisse par deux rimes qui soient mesurées d'une autre sorte que

Dans les huit premiers vers et
qu'il est alexandrine d'une rime sur au-
tre espèce que celle pour ou il a com-
mencé; car comme il commence ordi-
nairement par une rime féminine,
il faut qu'il finisse par une rime
masculine,

Vous qui pour expier nos ingra-
tices malices
immolez au Seigneur dees agneaux
innocents,
et qui sur ces autels faite fumer
l'encens
Prêtres de l'éternel, quittez ces s^{ts}
offices:

Venez voir vostre Dieu dans de bon-
teux supplices,
qui pousse vers le ciel d'adorable ac-
cens,
et par un sacrifice audela d'encens
met une ^{bonne} heureuse fin à tous les sa-
crifices.

celebrés ~~et~~ pecheurs en ce mer-
 veilleux jour,
 l'eccey deuo bonte, l'ardeur de son
 amour,
 connoissés dans ces maux la gran-
 deur deuo et rime.

Mais la croix ou jesus meurt
 pour vostre peche
 au lieu deuo discours, uoude uent
 pour sa victime;
 Et l'art de la loyer est digne at-
 tache.

On fait aussy d'autres ouvrages
 de poësie en vers communement
 appellés aisés ou inegaux, tant
 parceque l'inegalité se trouue dans
 l'estendue de chaque vers, que par
 cequel se trouue dans la situation des
 rimes, dans leurs meslange et dans
 le nombre different des vers qui
 peuvent former différentes stances.

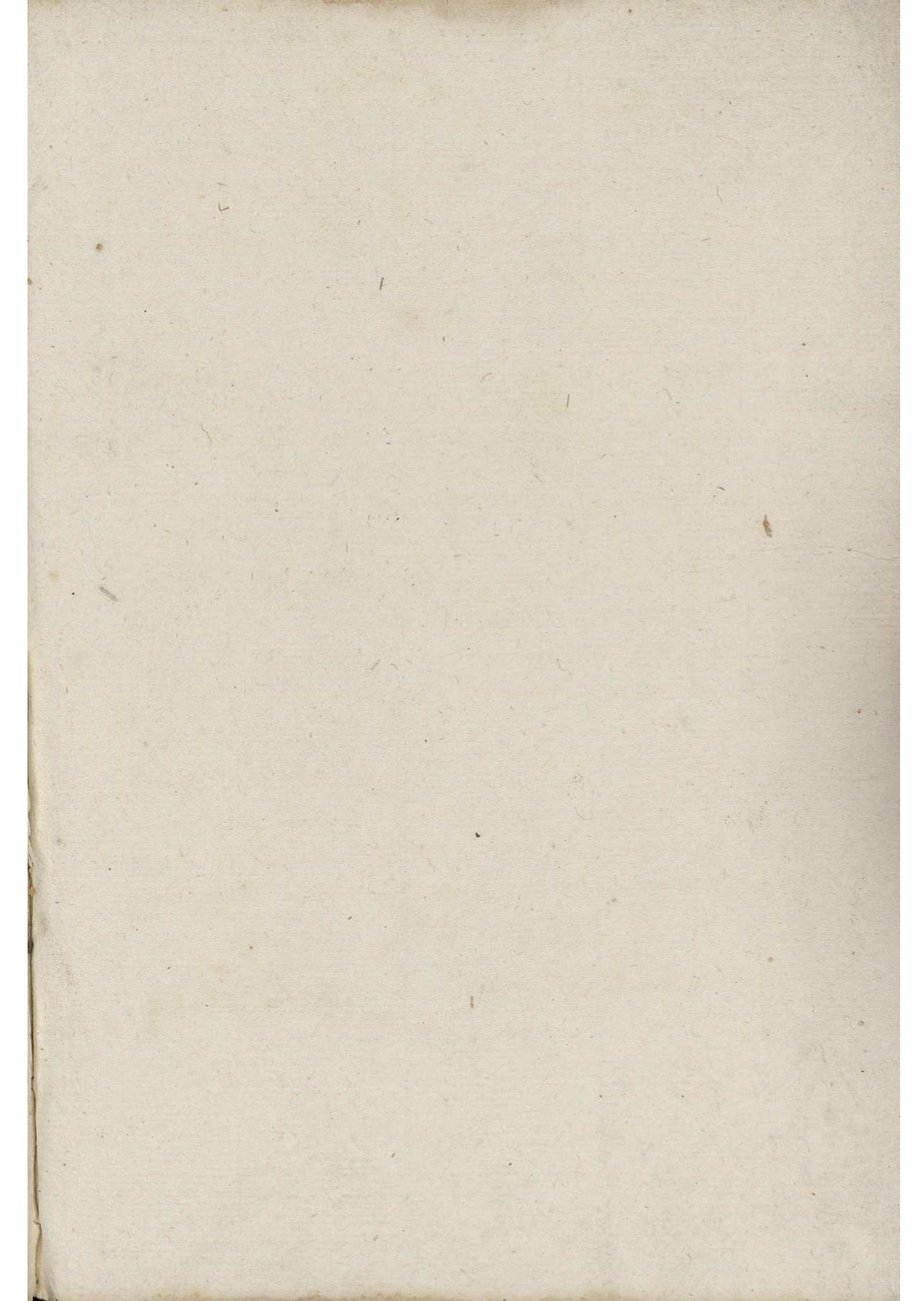
Fin De la
 poësie françoise.

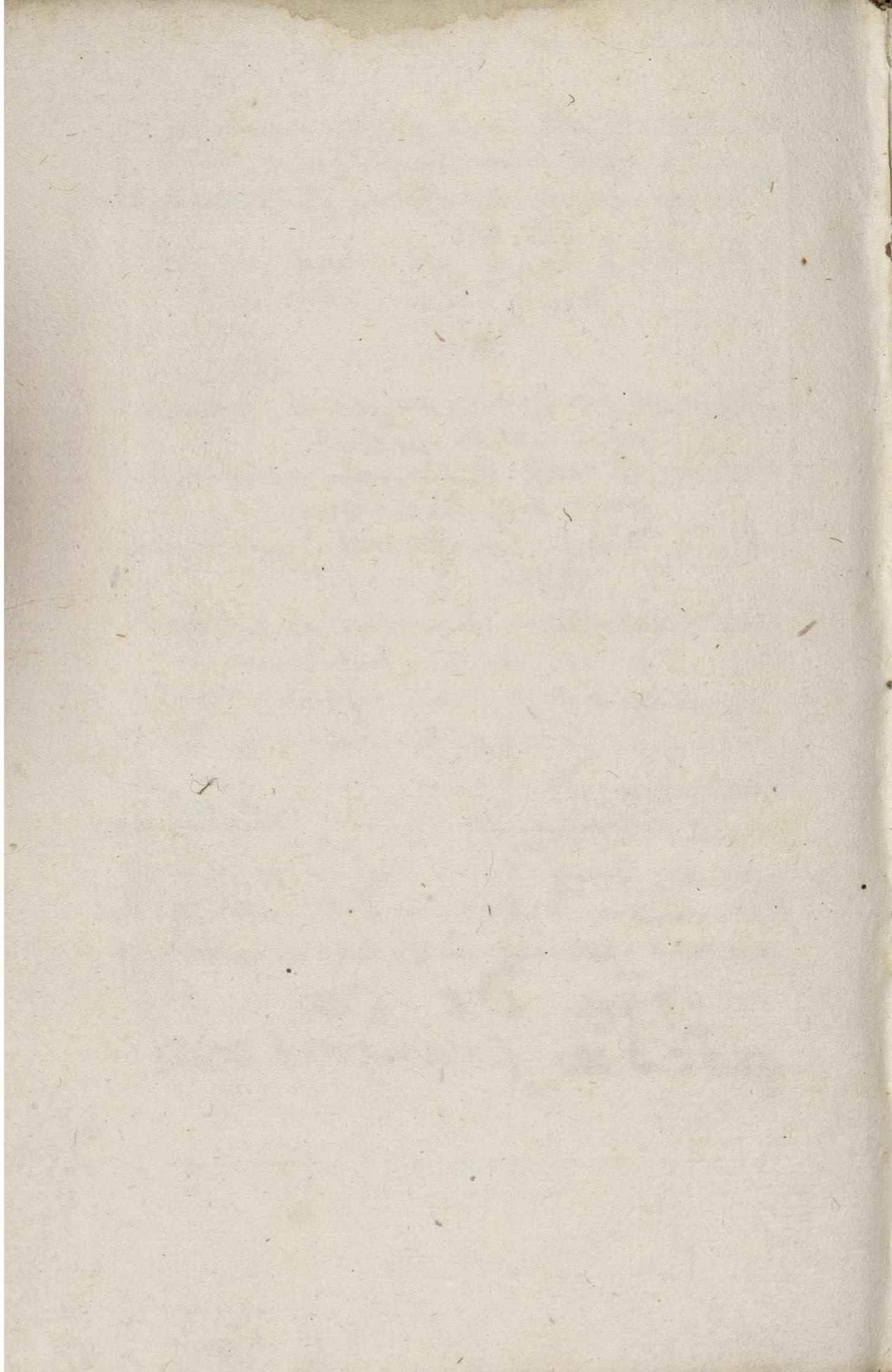

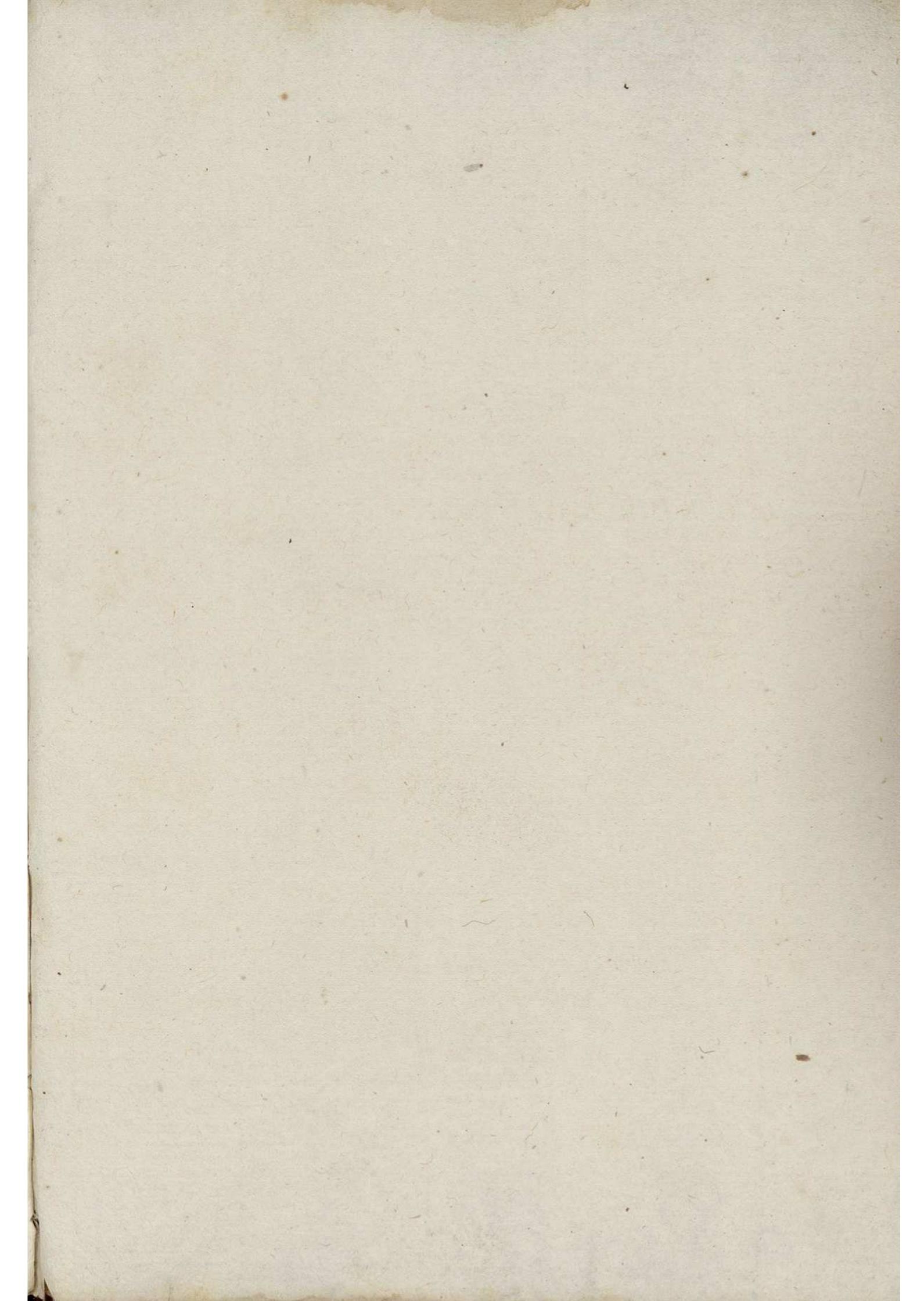
[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

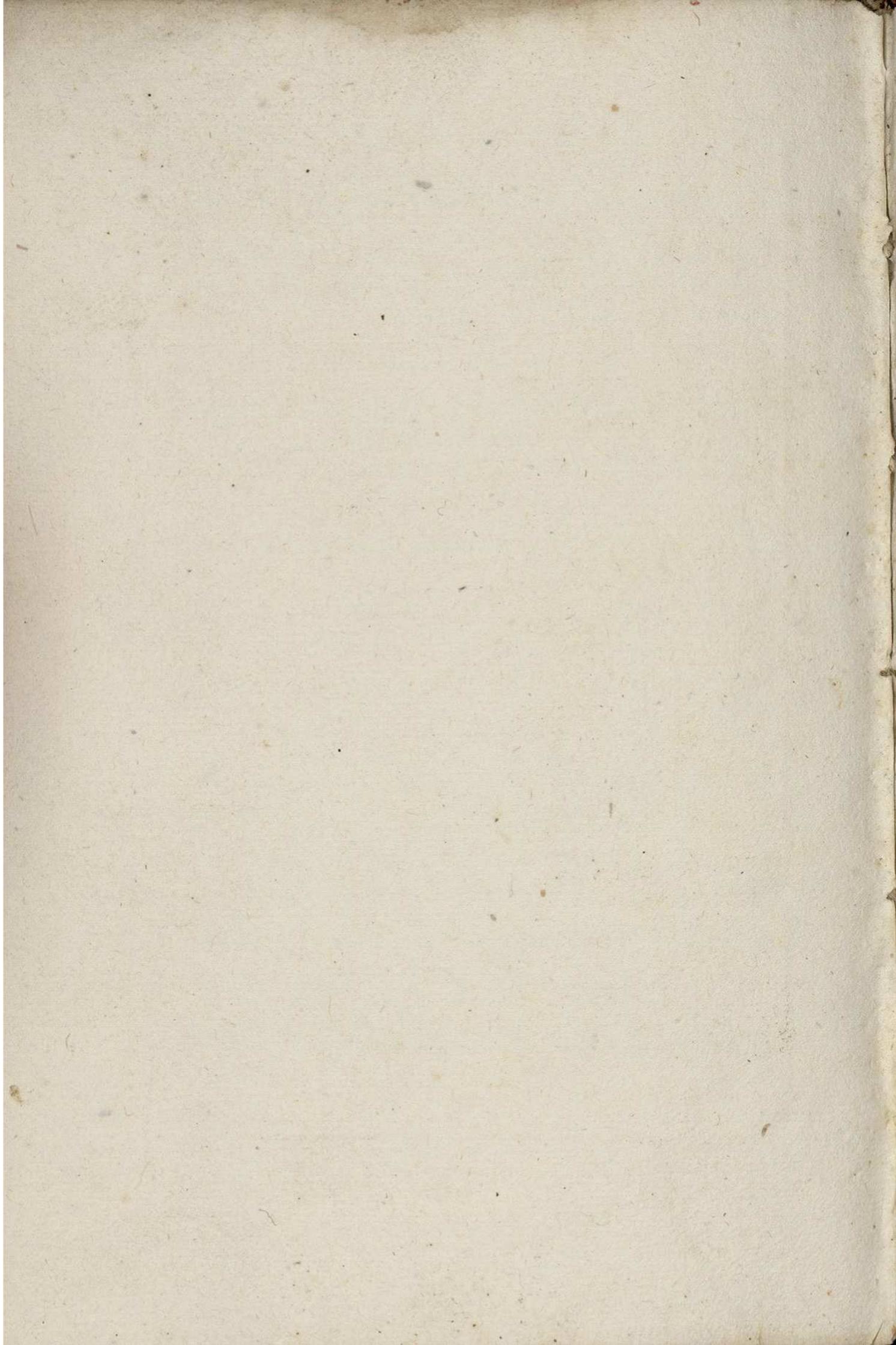

[Large, faint, illegible text, possibly bleed-through or a large stamp.]

10

5

10

10

10

10

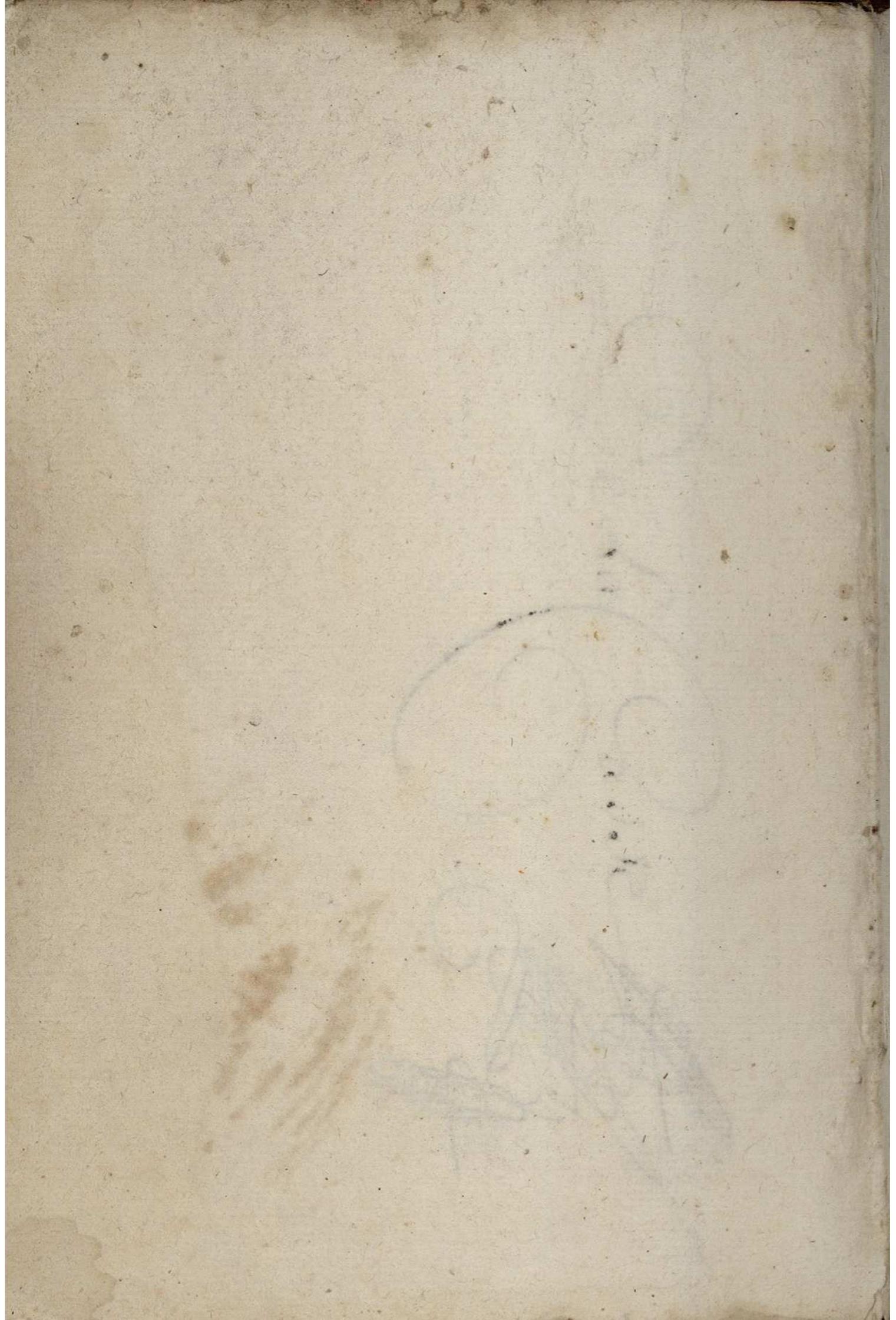
10

De la
Casse

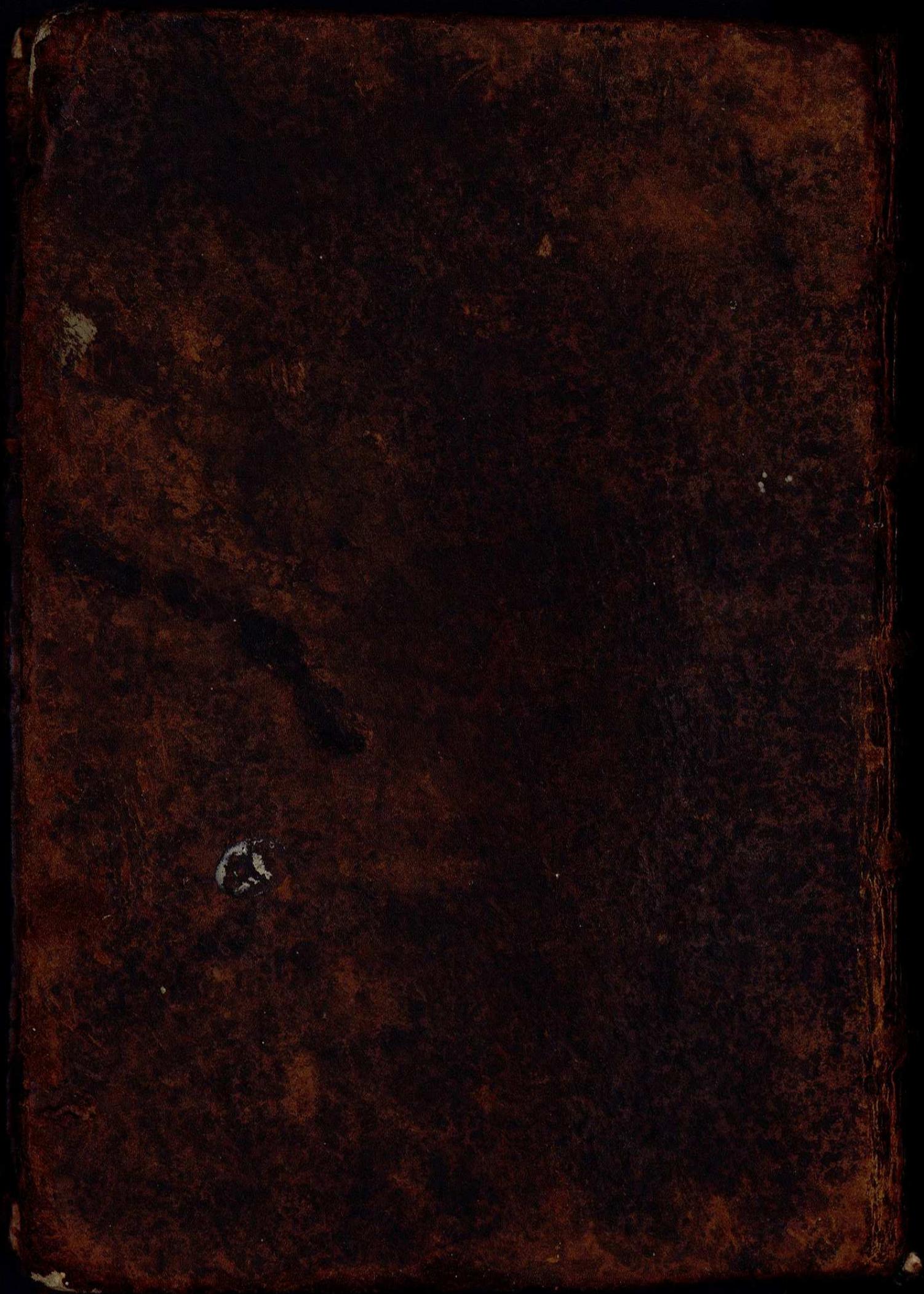
~~Handwritten scribbles and crossed-out text~~

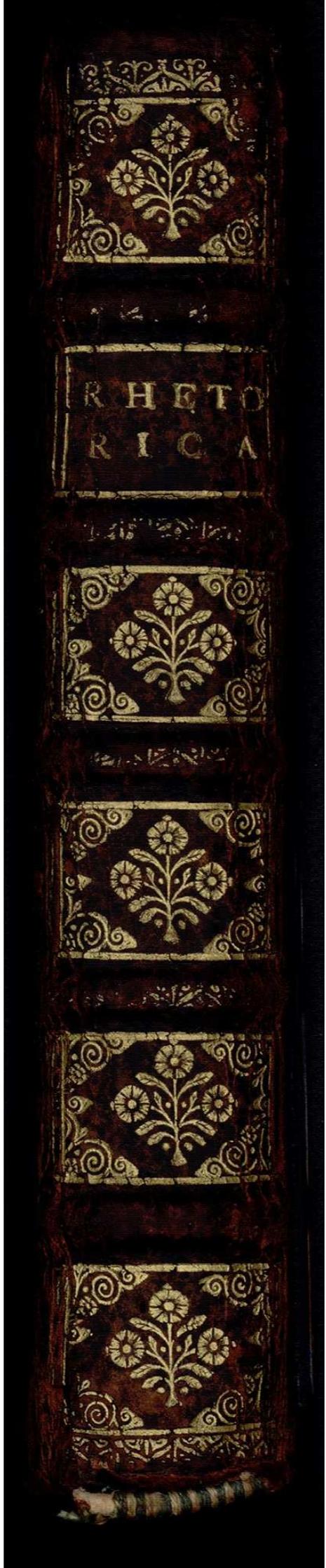
9-10

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Handwritten signature or initials in the bottom right corner, possibly reading "J. H. [unclear]".

R H E T O
R I C A